

LETO XXXVIII - JANUAR-FEBRUAR-MAREC 1987 - št. 1

VESTNIK VOČERO
VOČERO VESTNIK
SLOVENSКИН
DOMOBANCEV
VESTNIK
DOMOBANCEV
SLOVENSКИН
VESTNIK VOČ
ERO VESTNIK

VESTNIK SLOVENSКИH DOMOBANCEV IN DRUGIH RODOLJUBOV je glasilo svobodnjakov vključenih v ZDSPB. — Izdaja ga konzorcij, Ramón Falcón 4158, 1407 — Buenos Aires. Ureja uredniški odbor. Naslov uredništva in uprave: Ramón Falcón 4158, suc. 7, Buenos Aires.

VESTNIK — VOCERO es el informativo de los combatientes anticomunistas eslovenos. Edición y redacción: Ramón Falcón 4158, 1407 - Buenos Aires. Editor responsable: Rudi Bras.

VESTNIK — VOCERO is the voice of slovenian anticommunist veterans. Ovitek: Aleš Gošar.

Tiska: Vilko S. R. L., Estados Unidos 425, 1101 - Buenos Aires, Argentina.

— o —

DENARNA NAKAZILA za naročnino in za „Tiskovni sklad Karla Mauser-ja“ pošiljajte na ime **VESTNIK**, na zgoraj napisani naslov uprave.

— o —

V S E B I N A :

Vprašanje (France Papež)	1
Slovenci, dvignite glave! (SNO)	2
Sedemdesetletnica majske deklaracije (Rudolf Smersu)	3
El repugnante terrorismo (J. L. Gallardo)	6
Pomembna knjiga od doma (Alojzij Geržinič)	7
Pričevanje komunista o revoluciji in o Kocbekovi vlogi v njej (Boštjan Kocmur)	17
Iz dogodivščin slovenske KP (L. M.)	22
Iz zgodb rdečega imperija II	25
Kdo je izdal dr. Aleša Stanovnika (iz CZ)	29
Pogovor Spomenke Hribar s Petrom Kovačičem-Peršinom	30
Obletnica pohabljenega bratstva	40
Papeži in fatimska skrivnost (Ludvik Ceglar)	43
Opombe h knjigi škof Rožman (Ludovik Ceglar)	48
O poveljevalnem jeziku (Rudolf Smersu)	51
Odprto pismo (dr. Ludvik Puš)	53
„Ko so Amerikanci padali z neba...“ (R. Hirschegger)	55
Biti zdoma (France Papež)	57
Vinko Levstik, radio Trst, Primorski dnevnik in Katoliški glas	58
Prožne hrbtenice — bolezen naših dni! (Iz Naše luči)	62
Društvene vesti	63

VESTNIK VOJERO

SLOVENSKIH DOMOBANCEV IN DRUGIH RODOLJUBOV

LETNIK XXXVIII

JANUAR-FEBRUAR-MAREC 1987

Francé Papež

Vprašanje

Zdaj je vprašanje, kako se obdržati
in kako ohraniti spomin
na ves prvi svet,
imeti v sebi podobo doma,
ki ga že ni več,
in travnikov in gozdov, ki so morda še.
Kako ohraniti
stare besede
in nove;
ne pozabiti, kakšna je zemlja na njivi
in kamen ob poti,
kako drevesa po vrteh in gozdovih
— ki so bila nam enaka, kot borci —
zdaj že starijo
in odmirajo.
Kako se jutri rodé
in sonce zahaja.
To je zdaj vprašanje in bo vedno bolj.
In tudi:
ne pozabiti, kaj je ljubezen,
kaj bolečina in stiska —
saj smo vse to poznali,
imeli,
in doživeli.

BRATOM IN SESTRAM SLOVENSKE KRVI

VERE V ZMAGOSLAVJE VELIKE NOČI —

želi VESTNIK

Slovinci, dvignite glave!

Slovenski narodni odbor z veseljem zaznamuje pozitivne drže, ki se vedno pogosteje javljajo tako med ljudstvom v domovini, kot v izseljenstvu in zamejstvu v zvezi z obrambo slovenskih narodnih vrednot. Tudi z vso simpatijo spremlja odpor proti vdiranju slovenstvu tujih elementov iz drugih republik, kakor tudi pogumen nastop mnogih, zlasti mladih izobražencev, v obrambo slovenske narodne zavesti in narodnih posebnosti ter za realnejše gledanje na polpreteklo zgodovino v naši domovini.

Prav tako nas navdajajo z veseljem vedno pogostejši pojavi prebujanja slovenske narodne zavesti med rojaki v zamejstvu — na Koroškem in Primorskem —, kakor tudi njihova vedno močnejša teženja po resnično demokratičnem skupnem slovenskem kulturnem prostoru, ki naj v polni svobodi obsega ves slovenski narod.

Tudi v izseljenstvu ugotavljamo, da po več kot 40 letih slovenska politična emigracija živi in si žilavo prizadeva izpolnjevati svoje poslanstvo ter ostati zelena veja na slovenskem narodnem telesu. Eden izmed pozitivnih znakov tega prizadevanja je vedno večje uveljavljanje naših rojakov v velikem svetu, ki pri tem ne pozabljajo na svoj slovenski izvor in vsak na svojem mestu krepko pomagajo slovenski stvari. Številne publikacije, osebni stiki in množični podvigi, kot npr. „Zveza slovenske akcije“, spočeta po avstralskih Slovencih, so dokaz, da narod naš umreti noče. Narod, ki hrani v sebi toliko življenjske sile, sme upati na boljšo bodočnost.

Kritično obdobje naše zgodovine zahteva od vseh svobodoljubnih rojakov, da povežejo svoje sile v spoštovanju medsebojne različnosti. Ne smemo dopustiti, da bi dogmatizem komunistične partije, ki je pred več kot 45 leti razdelil naš narod v bratomorni revoluciji, ponovno onemogočil sodelovanje vseh slovenskih demokratičnih živih sil. Preteklost nas uči, da je boleсна ambicioznost totalitarizma take ali drugačne vrste, slovenstvu nevarna, zato moramo iskati rešitve v velikodušnem pluralizmu, ki bo znal spoštovati zgodovinsko resnico, družbeno pravičnost in človekovo svobodo.

Naš narod ne uživa demokratičnih svoboščin v matični domovini, v zamejstvu pa so naši rojaki večkrat žrtve narodnostne nestrpnosti. Slovenski narodni odbor se sicer dobro zaveda, da je prva in glavna moč v nas samih, kar pa ne izključuje, da iščemo pri doseganju svojih narodnih ciljev tudi pomoč mednarodnih organizacij in svetovnega javnega mnenja.

Zato moramo po zgledu drugih narodnostnih skupin tudi mi opozarjati svetovno javnost na naše slovenske človeške pravice, ki so zaščitene v ustanovni listini Zveze narodov in s Helsinškimi dogovori. Oboje so pod-

pisale vse države, med katere je razdeljen slovenski narod in jih v večji ali manjši meri nenehno kršijo. Bodi naša velika skrb opozarjati svetovno javnost na kršitev naših pravic ter buditi vest njih krivcem. Prepričani smo, da je v svobodnem svetu mnogo zavednih rojakov, ki bodo našli možnost in način, kako to delo uspešno spraviti v tek in ga nadaljevati. Pričakujemo pobud in konkretnih predlogov, ki jih bomo z veseljem spoštovali.

Ob novem velikonočnem prazniku vere in upanja ponovno kličemo vsem Slovencem: Dvignite glave, ker približuje se tudi naše rešenje!

Za Slovenski narodni odbor:

Dr. Ludovik Puš
Tajnik

Rudolf Smersu
Predsednik

Dr. Peter Urbanc
Tajnik

Rudolf Smersu

SEDEMDESETLETNICA MAJSKE DEKLARACIJE

Kratek oris njenega nastanka

Idejna in politična zgrajenost slovenske borbe je bila tako popolna, da je v monarhiji mogla iti vštric z ostalimi narodi, in njenim voditeljem so prisojali vodilna mesta. Med mladimi narodi v Srednji Evropi je slovenski narod častno nastopil s svojo PRVO DRŽAVNO LISTINO — MAJSKO DEKLARACIJO.

Ruda Jurčec — Slovenska beseda 1957

O Majski deklaraciji je bilo že marsikaj napisanega. Nekateri jo presojajo iz svojega političnega zornega kota, drugi po osebnih simpatijah ali antipatijah do graditeljev te deklaracije, zopet drugi s pogledom na daljno prihodnost slovenskega naroda. V tem članku se ne bomo bavili s temi različnimi pogledi, ampak želimo prispevati nekaj novejših ugotovitev o nastanku majske deklaracije, ki jo je DR. ANTON KOROŠEC DNE 30. MAJA 1917 PREBRAL V DUNAJSKEM PARLAMENTU.

NASTANEK MAJSKE DEKLARACIJE

Dne 29. maja 1917 so se na Dunaju na pobudo in predlog dr. Antona Korošca in dr. Janeza Evangelista Kreka sestali slovenski, hrvaški in srbski državni poslanci, ki so predstavljali te avstrijske narode v dunaj-

skem parlamentu, z namenom, da pripravijo skupno izjavo, ki naj bi se prebrala na zasedanju parlamenta dne 30. maja 1917.

Na sestanek so prišli državni poslanci raznih poslanskih klubov in sicer Hrvaško-slovenskega kluba, Dalmatinskega kluba, Narodnega kluba in dva poslanca slovenske narodno napredne stranke. Prvi sklep tega sestanka je bil, da se vsi trije klubi združijo v en klub, z imenom Jugoslovanski klub. Za predsednika tega novega kluba je bil izbran dr. Anton Korošec. Tudi je bilo sklenjeno, da naj skupno deklaracijo na parlamentarnem zasedanju v imenu Jugoslovanskega kluba prebere njegov predsednik dr. Anton Korošec.

Jugoslovanski klub se je nato lotil besedila deklaracije. Prvo besedilo je predložil predstavnik Slovenske ljudske stranke prof. Evgen Jarc. Ker niso vsi navzoči soglašali s tem besedilom, je bil določen poseben redakcijski odbor, ki naj pripravi končno besedilo deklaracije. Predlog redakcijskega odbora so nato pregledali na skupnem sestanku. Tedaj je poslanec dr. Otokar Rybar, član Narodno napredne stranke, predlagal in vztrajal na svojem predlogu, da naj se iz taktičnih razlogov v deklaraciji omeni habsburška dinastija, česar redakcijski odbor ni predlagal. Rybnar je bil mnenja, da brez omembe habsburške dinastije deklaracije ne bo mogoče objaviti. Ta Rybarev predlog je bil soglasno sprejet.

Še desetletja po objavi deklaracije so nekateri politiki in zgodovinarji, ki niso preiskali virov, pripisovali Slovenski ljudski stranki odgovornost za besede „pod žezlom habsburške-lotarinske dinastije“, ki so bile sprejete v deklaracijo (glej: dr. Momčilo Zečević, Slovenska ljudska stranka in jugoslovansko zedinjenje 1817-1921, str. 71).

BESEDILO MAJSKE DEKLARACIJE

Majska deklaracija je bila v dunajskem parlamentu prebrana v nemškem jeziku. V slovenskih časnikih, knjigah in revijah so bili objavljeni razni prevodi te deklaracije. Mi danes objavljamo novejši prevod, ki je vzet iz knjige dr. Janka Prunka, Slovenski narodni programi, Ljubljana 1986.

Deklaracija Jugoslovanskega kluba, ki jo Slovenci imenujemo „Majska deklaracija“, se je glasila takole:

Podpisani poslanci, združeni v Jugoslovanskem klubu, izjavljajo, da zahtevajo na temelju narodnega načela in hrvaškega državnega prava, naj se vsa ozemlja monarhije, v katerih prebivajo Slovenci, Hrvati in Srbi, zedinijo pod žezlom habsburške-lotarinske dinastije v samostojno državno telo, ki bodi prosto vsakega narodnega gospodstva tujcev in zgrajeno na demokratičnem temelju. Za uresničenje te zahteve svojega enotnega naroda se bodo zavzeli z vso silo. S tem pridržkom se bodo podpisani udeleževali parlamentarnega dela.

DEKLARACIJSKO GIBANJE

Ko je ljubljanski vladika dr. Anton Bonaventura Jeglič dal dne 15. septembra 1917 posebno izjavo (tako imenovano ljubljansko izjavo), s katero je odobril in podprl Majsko deklaracijo, je nastalo po vsej Sloveniji močno ljudsko gibanje, imenovano deklaracijsko gibanje. Vršili so se shodi, nabirali so se podpisi za Majsko deklaracijo (slovenske žene so nabrale okoli 200.000 podpisov), svoje pritrdilne izjave so dala županstva in župni uradi, Slovenija je bila preplavljena z letaki itd.

Glede ljubljanske izjave, ki jo je slovensko ljudstvo sprejelo z nenavadnim navdušenjem, je treba pripomniti še tole: Ta izjava je bila podana na pobudo škofa dr. Jegliča. Na njegovo prošnjo so jo podpisali poleg škofa še kanonika I. Gruden in A. Kalan, v imenu Slovenske ljudske stranke njen predsednik dr. Ivan Šušteršič, v imenu Narodno napredne stranke dr. Ivan Tavčar in dr. K. Triller, v imenu katoliških delavcev (poznejše Jugoslovanske strokovne zveze) F. Vidic in A. Žnidaršič. Slovenski socialisti pa te izjave niso podpisali.

Po mnenju zgodovinarja dr. Zečeviča je prav ljubljanska izjava škofa dr. Jegliča „radikalizirala“ deklaracijsko gibanje in dosegla, da je dobilo gibanje množični značaj, zlasti še po italijanskem porazu pri Kobaridu v oktobru 1917. Neposredno po objavi septembrske ljubljanske izjave se je pod vodstvom duhovščine pokazala množična solidarnost ljudstva z majniško deklaracijo (prav tam, str. 89).

Deklaracijsko gibanje je bilo najmočnejše v Sloveniji, v slovenski in hrvaški Istri in Dalmaciji, močno tudi v ostali Hrvaški, dočim pa v Bosni in Hercegovini ter tudi v Slavoniji ni zagrabilo ljudskih množic.

Zakaj so Slovenci s takim navdušenjem sprejeli Majsko deklaracijo? Po mnenju opazovalcev razmer na Slovenskem pred Majsko deklaracijo in še po njej do konca prve svetovne vojne je bilo deklaracijsko navdušenje posledica dolgoletnega preganjanja in zapostavljanja Slovencev po Nemcih in v manjši meri tudi po Italijanih. Posebno nemški nacionalisti so kazali veliko sovraštvo do Slovencev ne samo zato, ker so bila ovira pangermanskemu prodoru do Jadrana, ampak tudi zato, ker so bili prepričani, da Slovenci simpatizirajo z antanto in so torej veleizdajalci. Med Slovenci se je vedno bolj krepilo spoznanje, da je prav sedaj velika in morda edina priložnost, da se rešijo nemškega jarma in se osamosvojijo, sicer bo slovenski narod izgubil vsako upanje na narodno prihodnost (glej J. Pleterski, Slovenci v politiki dunajske vlade in dvora 1914-1918, str. 178).

„AVSTRIJSKI OKVIR“

Dostavek v Majski deklaraciji „pod žezlom habsburške-lotarinške dinastije“, ki ga razni zgodovinarji imenujejo „avstrijski ali habsburški okvir Majske deklaracije“, je prišel v deklaracijo po soglasnem sklepu vseh poslancev na predlog dr. O. Rybara, kot smo že zgoraj omenili.

Naj v tej zvezi omenimo nekaj mnenj o pomenu tega avstrijskega okvirja v Majski deklaraciji.

Večina starejših in mlajših zgodovinarjev pravi, da je habsburški okvir pri ocenjevanju deklaracije več ali manj brezpomemben. Deklaracija je bila tudi s habsburškim okvirom čista REVOLUCIONARNA ZAHTEVA, saj je zahtevala popolno rušenje dotedanjih političnih struktur monarhije, to je dualizma (Avstrija-Ogrska), in je terjala ustvaritev nove državne tvorbe na jugu monarhije. To je bilo nekaj, v kar ni privolil noben odločilen politični faktor monarhije. Odklonili so jo dvor, nemške politične stranke, vojaški krogi ter vladi avstrijske in ogrske polovice. (Glej J. Pleterski, Prva odločitev Slovencev za Jugoslavijo, Ljubljana 1971, str. 117, in Ljotić Ude, Deklaracijsko gibanje na Slovenskem, Zagreb 1969, str. 143, navaja dr. Prunk, Slovenski narodni programi, str. 35.)

Še to naj omenimo, da je v deklaracijskem gibanju program Majniške deklaracije kmalu zgubil svoj habsburški okvir. Za prvi takšen dokument je vzeti Krekov članek „Za narodno zedinjenje“, ki ga je objavil v časopisu Starčevićeve stranke prava „Hrvatska država“ v Zagrebu 4. septembra 1917, kjer pravi „dinastija naj ve, da se slovenski, hrvaški in srbski narod lahko zadovolji samo s samostojno državo. Zahteva po samostojni državi ni antantna politika; stremljenja po svobodi in samostojnosti so starejša kot pa antanta; takšna prizadevanja niso veleizdajstva. Suženjstvo je veleizdajstvo. Zahteve Slovencev, Hrvatov in Srbov so pravične in v nujnem skladu z idejo razvitega, zdravega naroda, uveljaviti pa jih morejo „BREZ OZIRA NA KOGARKOLI“ (glej dr. Prunk, ravno tam str. 39).

Majska deklaracija je bila ena izmed stopenj (etap) v osamosvojitvi slovenskega naroda. **SEDAJ PA ZAHTEVAMO NOVO STOPNJO — SAMOSTOJNO SLOVENSKO DRŽAVO.**

EL REPUGNANTE TERRORISMO

Hoy día constituye regla generalizada condenar la violencia sin más, descalificar la fuerza como un medio intrínsecamente perverso. Lo cual resulta falto de toda falsedad. En tal sentido me he cansado de escribir tratando de poner las cosas en su lugar. Y he repetido que la violencia es el último de los medios a emplear para establecer la justicia, cuando la injusticia alcanza el grado de intolerable. Último de los medios, es cierto; pero medio al fin. El escudo chileno tiene por lema: "Por la razón o la fuerza". Lema que, expresado de manera más extensa y eufónica, se traduce en la frase: "Por la fuerza de la razón o la razón de la fuerza." Que viene bastante a cuento para ilustrar lo que estoy diciendo.

(Continúa en la contratapa)

Alojzij Geržinič

Pomembna knjiga od doma

Izšlo je delo,* kakršnega v emigraciji ne bi mogli napisati in kakršno še nedavno doma ne bi moglo na svetlo. Pisec je l. 1973 diplomiral iz filozofije in teologije na ljubljanski teološki fakulteti, nadaljeval študij na papeški lateranski univerzi v Rimu, kjer je leta 1982 postal doktor teologije prav s to razpravo. Zdaj je asistent na teološki fakulteti Urbaniani v Rimu.

Knjiga je pravi cvetnik iz Ušeničnikovih spisov in iz publikacij sto let nazaj. Da bi jo v slovenskem kulturnem prostoru na veliko prebirali! V svetu bi več dosegla, ko bi bila napisana v katerem iz jezikov, ki so knjigi le posredniki povzetka (francoski, italijanski, nemški, angleški). Posebno cena ima popolna bibliografija Ušeničnikovih spisov (1251 števil, 77 strani) pa spisov o njem. V pripombah pod črto je navedeno obilje knjig in razprav, ki obdelujejo obravnavano dobo. Tam najdemo marsikaterega v emigraciji nastalih spisov o dobi in ljudeh, katere Pirc preučuje. Vendar bi bilo knjigi v prid še nekaj važnih v emigraciji objavljenih del. Kako bi avtorju npr. v II. delu koristilo drugo poglavje Kosove Stalinistične revolucije na Slovenskem I o treh miselnih krogih v predvojni Sloveniji!

Pirc prikaže najprej Ušeničnikovo življenje v njegovem prostoru in času (I. del). Potem (II. del) sledi Aleševemu odzivanju na znamenja časa: 1.) „Po Mahničevih stopinjah“ v letih Ušeničnikovega urejanja Katoliškega obzornika (1897-1906); 2.) v letih urejanja Časa (1907-1919); 3.) v medvojni dobi („Izbruh nasprotij med tradicijo in novimi iskanji“ (1921-1938), in končno 4.) „V ognju svetovne vojne in revolucije: iz preteklosti v sedanost“ (1939-1945). V III. delu preiskuje pisec „vsebino in vrednost Ušeničnikovega odgovora na znamenja časov“.

Avtor je obširno snov vestno pregnetel in jo pregledno porazdelil. Dogajanje spremlja s svojimi razlagami in vrednotenjem. Ne izogiblje se težav, vanje posega zmerom kritičen, večkrat v sodbah izviren. V njih se vrste izvrstne rešitve in problematični poskusi — a redno taki, da silijo k razmišljanju; najti pa je tudi zgrešene, nesprejemljive ocene idej in pojavov. V razpravljanju o Pirčevi knjigi se ustavljam ob posebno tehtnih piščevih ugotovitvah, predvsem pa ob problematičnih in napačnih sodbah.

* Jožko Pirc, Aleš Ušeničnik in znamenja časov. Katoliško gibanje na Slovenskem od konca 19. do srede 20. stoletja. Ljubljana 1986. Izdala Družina. 462 strani s celostranskim Aleševim portretom.

5. poglavje je avtor naslovil *Katoliška načela*: edino veljavno vodilo slovenske kulture (str. 140-204). Mahnič je začel dobo načel in Ušeničnik je njegovo delo nadaljeval v boju za katoliško kulturno premoč. Pirc opozarja na vrsto nevarnosti, ki tiče v pretiravanju načelnosti, v tem, da človek načel zanemari druge sestavine urejene človečnosti. Taka nevarnost je **intelektualizem in racionalizem**. Pirc doganja, da je vera mnogih na Slovenskem imela predvsem intelektualno naravo, „bila je predvsem prepričanje in svetovni nazor“ (325), postala jim je le del ideologije katoliškega gibanja. Vredna premisleka je piščeva sodba, „da je slovensko katoliško gibanje bolehalo za pomanjkanjem prave osebne vere v Boga in Kristusa“ (325) in opuščanjem resnično verskih kategorij, kot so milost, odrešenje, usmiljenje in odpuščanje, zlasti pa božja beseda in prava krščanska ljubezen. (328)

Nenehno poudarjanje „človeka načel“ vodi v skušnjava „človeka-angela“. Ta angelizem, ki ga je Maritain našel v Descartovem pojmovanju človeškega spoznavanja, omejuje človeka na njegov razum. Človek načel stoji dalje pred nevarnostjo, da pretesno poveže zmote in grehe z osebami, ki se motijo in greše, ter prenese nanje **sovrašтво** do zmot in grehov.

Značilen za Mahniča in Ušeničnika je **radikalizem** z geslom aut-aut. To geslo razglasi Pirc kar za nečloveško in nekrščansko, češ da razdvaja ne le nazore, marveč tudi osebe. Radikalizem naj bi bil „odločilno preprečeval rast medsebojnega spoštovanja in sodelovanja“. (326)

Po Pircu utegne biti pretiravanje razumske plati v verovanju korenina „totalitaristične in integristične razpoložnosti enega dela slovenskih katoličanov Ušeničnikovega časa do vsakega „drugačnega“ (325). Druga korenina integr(al)izma* naj bi bila misel o bistveni povezanosti slovenskega naroda in katoliške vere.

Medtem ko Pirc visoko vrednoti načela in načelnost in opozarja le na njih pretiravanje ali maličenje, se mu pa zdi Ušeničnikovo **načelo avtoritete** „zgodovinsko pogojeno“; obračalo naj bi Aleša v preteklost, „saj je avtoriteta tesno povezana z institucijo, institucija pa je temeljni vztrajnostni, statični in ohranjevalni dejavnik človeške zgodovine“ (328). Nedo-takljivost avtoritete za katoličane Ušeničnikovega časa se avtorju zdi težko umljiva, češ da je „današnji čas prinesel globlje spoznanje svobode kot temeljne vsebine človekovega dostojanstva in božjega otroštva“. (328). Meni se ta piščeva sodba zdi težko umljiva, neskladna z zgodovino Cerkve; je pač izraz „duha koncila“.

Ko govori avtor o Ušeničnikovi podreditvi cerkveni avtoriteti tudi na

* Ponovno piščevo ostro zavračanje integrizma je razumeti iz tiste pokoncilске miselnosti, po kateri naj bi bil 2. vatikanski koncil presegal vso dotedanjo cerkveno zgodovino in tradicijo. Vernike, ki tej miselnosti niso zapadli, odpravljajo progresisti, evolucionisti in modernisti s konservativci, tradicionalisti in integristi. Več o tem spregovorim na koncu razpravljanja.

področjih, ki niso neposredno pod njeno pristojnostjo — o čemer je Aleš rekel, da mu to narekuje vest kot najvarnejše —, se vpraša: „Ali se ne pokaže tu Ušeničnikova značajska boječnost kot globoka korenina nespodobnosti za **smelejše iskanje in tveganje** bolj preroških odgovorov na „znamenja časa“?“ (216). Podoben očitek zadene Ušeničnika, ker se je po nemirnem, izziivalnem križarskem in krščansko socialističnem gibanju zavzel za mladce Katoliške akcije; tedaj baje ni znal „zadosti smelo in pravilno tolmačiti spremenjenega časa in strašnih znamenj bližajoče se svetovne vojne“ (321). Kaj naj bi bilo smelo in pravilno tolmačenje? — Domala oceni avtor Ušeničnikovo obrambo okrožnic *Quadragesimo anno* in *Divini Redemptoris*. Ušeničnik naj bi moral „z večjo smelostjo in z večjim preroštvom“ tolmačiti znamenja časov (328). Mimo krščanskega družbenega reda in mimo najostrejše cerkvene obsodbe brezbožnega komunizma? — Naravnost izziivalen je podoben očitek za leta 1941-45. Po Pircu Ušeničnik ni mogel „zares konkretno preroško kazati pot slovenskim katoličanom“ (335/6), saj „dalje, višje in globlje od splošne razmejivne luči in teme, dobrega in zlega, Kristusa in Antikrista ni prišel.“ Kam dlje, više in globlje pa naj bi prišel? In kdo so bili „le redki posamezniki, ki so uspeli razumeti in pravilno tolmačiti klje časa“? (335) Kako so ga razumeli in tolmačili? V prid OF? Tako kot Edvard Kocbek in njemu vdani krščanski socialisti?

Preseneča avtorjeva kritika Ušeničnikove analize znamenj časa glede na to, da naj bi se bil enostransko osredotočil na „pomanjkanje oziroma odsotnost božjega in duhovnega v modernem svetu, na **razkristjanjenost sodobnega človeka in moderne kulture**.“ (320) Je kakšen teolog, filozof, sociolog, ki se s to analizo ne bi strinjal? Na žalost ta drži — navkljub Pirčevi trditvi, da so v današnji perspektivi „in zlasti v duhu koncila znamenja časa nekaj pozitivnega in ohrabrujočega, saj odkrivajo skrivnostno dejavno prisotnost Boga v zgodovinskih pojavih in dogodkih.“ (ib.). Avtor razlaga Ušeničnikove negativne ocene modernega človeštva kot izraz Aleševe bolehnosti in turobnosti (39). Na drugem mestu odkrije, da je Ušeničnikovo krščanstvo „izražalo preveč neke turobne resnosti, žalobnosti in zagrenjenosti ter premalo pristno krščanskega optimizma, zaupanja in veselja.“ (321) In to potem, ko avtor zatrdi, da Ušeničnik ni znal „zadosti smelo in pravilno tolmačiti (...) strašnih znamenj bližajoče se druge svetovne vojne“! (ib.)

+

Na koncu III. dela — vrednotenje Ušeničnikovega odgovora na znamenja časa — nas osupne avtorjevo gledanje na celotno Aleševo misel kot na krščansko — **utopijo**; Ušeničnikov odgovor na Znamenje tedanjega časa naj bi bila „**utopija popolnoma pokristjanjenega človeka in sveta, nekakšna novodobna 'utopija' srednjeveškega Corpus Christianum**“ (312) (Vanjo vtakne P. tudi Ušeničnikov socialni nauk, njegov solidarizem (330)) „Vrednost in meje te „utopije“ katoliške kulture so tudi vrednost in meje Ušeničnikovega življenjskega dela.“ (312)

Utemeljevanje te opredelbe je strnjeno na strani 333 in ga velja navesti v celoti: „Po vsem tem se nam Ušeničnikova zamisel novite katoliške skupnosti vseh Slovencev in homogenega delovanja celotnega naroda na vseh področjih zemeljskih stvarnosti (...) zgodovinsko gledano prikazuje kot nekaj v našem stoletju že preživelega, nekaj, kar je pripadalo preteklosti, kar se je zlasti navdihovalo ob monolitni sakralni krščanski družbi srednjeveške dobe, kar se je podrlo z vdorom individualizma, subjektivizma in načela osebne svobode v moderno kulturo. Taka kot nekoč je „katoliška kultura“ neuresničljiva in nedosegljiva v modernem svetu! „Katoliška Slovenija“, če je sploh kdaj obstajala, je bila vsaj v Ušeničnikovem času že gotovo „**utopija**“, „ou-topos“, neobstoječ kraj, kraj, ki ga ni nikjer, kraj, ki ga ni mogoče doseči!“

Na zanimiv, izumetničen način razdeli P. to utopijo v dve, pozitivno in negativno, odvisno od ljudi, kakor so jo spremljali. Za ljudi „pristine“ vere je „katoliška kultura“ imela naravo „spodbujajoče ‘utopije’“; za katoličane pa, ki so pristno vero nadomeščali s kulturno filozofijo in ideologijo, pa je „katoliška kultura“ imela negativni značaj totalitarne, integristične katoliške ideologije. Kot pozitivna utopija je vernike spodbujala k delu za „**pristni ideal pokristjanjenega sveta in človeka**, kateremu se kristjan ne more in ne sme nikoli odpovedati, saj je ta ideal po krščanskem prepričanju postavljen kot eshatološka stvarnost, ki jo bosta človek in svet gotovo dosegla ob koncu časov. Kolikor je tako gledanje izhajalo iz pristne vere, toliko se je uspelo varovati vsakršne ekskluzivnosti, integriteta, totalitarizma in nestrpnosti.“ (334) Vernike-ideologe, ki so katoliško kulturo razumeli kot negativno utopijo, pa je ta vodila „stran od ideala, stran od možnosti pluralizma in sodelovanja med člani istega naroda v skupnih zadevah, stran od mirnega in plodonosnega sožitja ljudi, ki različno mislijo.“ (334)

Pirčevo oznamovanje Ušeničnikovega polstoletnega ustvarjanja in usmerjevanja kot utopijo (ali „utopijo“) se ne bo moglo uveljaviti. Ušeničnikovo delo je vendar — naj to potrdi avtor sam — „v popolnem soglasju s prenovitvenimi težnjami Leona XIII., Pija X. in Pija XI., ki so želeli znova pokristjaniti moderno družbo, ‘vse obnoviti v Kristusu’ in spet vzpostaviti kraljestvo Kristusa Kralja v svetu“ (311). To ni bila nikaka utopija in imenovani papeži niso dajali navodila za „eshatološko stvarnost“, za dosežke evolucije, temveč za svojo dobo. (V Fatimi je bilo obljubljeno pokristjanjenje sveta, zmaga Marijinega brezmadežnega Srca. Podobno rešitev človeštva obljublja v zasebnem razodetju Jezus „malim dušam“, če se mu popolnoma predajo in če jih bo dovolj (tri male duše za doščajo za rešitev župnije, nekaj spreobrnjenih župnij za ves narod. Gl. Marjeta. Poslanica usmiljene Ljubezni malim dušam. Poznam španski prevod 5. francoske izdaje, Buenos Aires, 1985 z naslovom Margarita. Knjiga je prevedena v več jezikov, tudi v hrvaškega). Enako napovedujejo Marijine izjave v Medjugorju, podobno nalogo ima Marijansko duhovniško gi-

banje, prim. Our Lady speaks to Her beloved priests, 6a. angleška izdaja 14. junija 1980; knjigo so že prevedli v slovenščino.)

Ako katoličani pokristjanjenja niso dosegli, je vzrok v tem, da niso zvesto spolnjevali smernic cerkvenega učiteljstva in da mnogi niso šli na resno delo predvsem v svojo notranjost, za poglobitev duhovnega življenja. Tako je bilo tudi na Slovenskem. P. sam potoži, da s politično zmago katoličanov l. 1907 ni šla vzporedno prenovitev verskega življenja. Z razdelitvijo utopije v pozitivno simbolično in negativno integristično, o čemer naj bi odločala verska vršina ali celo verska različica („pristna“ vera pa vera-ideologija) katoličanov, skuša P. rešiti dolžno spoštovanje Ušeničniku, katoliška gibanja pa ločiti v pozitivna in negativna. Med ta poslednja, integristična, naj bi šla „uradna“ Cerkev, mladi in stražarji, pozitivna — pri vseh nedostatkih — pa bi bila „tretja skupina“: kržarji, krščanski socialisti. A prav ta skupina je najbolj podlegla komunističnemu vabljenju. Odpadniki so se predali taboru, ki je vodil popolnoma stran od ideala, stran od možnosti pluralizma in sodelovanja med člani istega naroda.

+

Katoliška skupnost „je bila preveč politično-kulturna skupnost in premalo skupnost katoličanov-vernikov.“ (330) Pojav **Katoliške akcije** in njene usmeritve oceni P. krivično: ta apostolska organizacija naj bi bila „v veliki meri le zasilno krpanje nastalih lukenj v katoliški skupnosti, šivanje starih in tedaj že precej zastarelih zaplat Mahničeve in Ušeničkove katoliške kulturne filozofije na novo blago časa in spremenjenih generacij.“ (330) Pravi, da je KA tako močno „poudarjala načelno jasnost in popolno zvestobo Cerkvi, da je njeno nastopanje v javnosti neredko dobilo pečat katoliškega integrizma in totalitarizma.“ (60) Nasproti tem trditvam je reči: Načelna jasnost in zvestoba Cerkvi sta bili v tistih časih — in vsekdar — rešni luči. Mladina je iskala, zlasti po mestih, iz miselne plitvosti, hinavstva in materializma. Iskala je odločilnih, gotovih vodnikov, določenega in zahtevnega programa. Primer iz tistih let: Moj dobri znavec Boris Kraigher je okoli mature kolebal, ali naj gre v KA ali med komuniste. (To mi je po Borisovi smrti sporočil France Dolinar po pripovedovanju msgr. Žabkarja). Na žalost se je v skladu z brati in bratrance nagnil na levo. — Delo in rast KA je bilo načrtovano za daljšo dobo. V enem desetletju se je veliko storilo. Organizacija je vnašala novega duha v razna okolja in vzgojila vrsto vzorno živečih mladcev, iz katerih je izšlo lepo število duhovnikov in mučencev. Ušeničnik je bil ves z njo, po avtorjevem mnenju pa ni zadosti jasno spoznal znamenja tiste dobe, ki naj bi bila duhovna in idejna nezadostnost dotedanje katoliške ideologije in pluralizem!

Mučno je brati, kam naj bi šel ta pluralizem in kako naj bi se katoliška ideologija spopolnila (str. 60-61): Kamen ločitve med katoličani je bila poleg zamisli KA okrožnica *Quadragesimo anno* in okrožnica *Divini Redemptoris*. „Svojega nasprotnika je katoliški tabor vedno bolj videl

v komunizmu, pa tudi v vseh tistih, ki so se z njim povezovali med katoličani samimi. Pobudnik takega povezovanja je bilo močno slovensko krščansko-socialistično gibanje. Skušalo je povezati evangelij in marksizem v enotno ideološko podlago za novo dejavno prisotnost slovenskih katoličanov v spremenjenih razmerah.“

Z iste perspektive prisoja P. križarskemu in krščansko socialističnemu gibanju v nekaterih stvareh pravilnejše razumevanje znamenja časov; pravi, da se danes zdi v marsičem preroško „ter da se vključuje v tisto valovanje v svetu in v katoliški Cerkvi, ki je pripravljalo prenovo drugega vatikanskega cerkvenega zbora.“ (335)

+

Tako pridemo do let vojske in revolucije. Odziv na okupacijo, nastanek Osvobodilne fronte, revolucijo in državljansko vojsko riše P. izključno po Mikužu (62-63), zato popolnoma napačno. Naj primerja svojo skico z dejstvi v Kosovi Stalinistični revoluciji na Slovenskem I, 4. poglavje, str. 114-137. Uvidel bo, da ni bil le manjši del Slovencev, marveč zgolj neznatna manjšina za samomorilni vstanek proti okupatorjem; da temu neznatnemu delu, komunistom, nikoli ni šlo za narodnostne razloge, pač pa je z njimi zavedel del ljudi; da 27. april 1941 ni dan nastanka OF ali njene prednice; da OF ni imela prav nobene kontinuitete (P. pravi: nekakšno) s predvojnimi narodnimi silami in prav nobenega „narodnoosvobodilnega namena“; da se „narodnoosvobodilni boj“ nikakor ni „neprestano razraščal“; da se ni „prerasel v socialno revolucijo“, ampak je bil izključno to; da so komunisti pogosto sodelovali z okupatorji in z njimi vred uničevali najboljše versko in narodnostno zavedne osebnosti; da so vaše straže in domobranci vstali v obrambo življenja in premoženja proti partizanskim ubijavcem in roparjem; da niso bila „stara in nova politična, socialna in svetovnonazorska nasprotja“, ki naj bi se „sprevrгла v bratomorno državljansko vojno“. Popravlil bo op. 227 (str. 63), v kateri pripisuje obema stranema „veliko gole brezobzirne borbe za oblast, in to na življenje in smrt!“ Da, partiji je šlo samo za to, pa je s hinavskimi drugimi gesli pridobila tudi nekatere ljudi, ki bi jim bilo „težko zanikati iskreni idealizem“.

V tako skico let 1941-45, kot jo je orisal avtor, silijo številne črte med besedilom po vsej knjigi. Npr. pravda o tem, ali je krščanstvo bistven element slovenske narodnosti, „kočljivo vprašanje“ o odnosu med vero, narodnostjo in slovenstvom se je z vso ostrino obnovilo pred in med drugo svetovno vojno“, a zdaj je šlo „za vprašanje, ki je odločalo (...) o življenju in smrti!“ (199) In to „zaradi zmotno postavljene načelne alternative ‘ali vera ali narodnost’.“ K temu je reči, da med revolucijo ni bilo te alternative. Komunistom ni šlo ne za vero ne za narodnost; protikomunisti si take alternative niso postavljali, bojevali so se za oboje.

Še obširneje postavlja P. to vprašanje kasneje (263): „Slovenski katoličani so bili postavljeni pred izbiro — po našem mnenju v veliki meri

umetno in pretirano ideološko zastavljeno: ali z Osvobodilno fronto in komunisti v boj proti okupatorju za narodno socialno in politično osvoboditev ali z ljubljanskim škofom Rožmanom in katoliškimi starešinami, s Katoliško akcijo in vidnimi narodnimi voditelji iz predvojnega časa v boj za demokracijo in katoliško vero proti komunizmu.“ Kdo naj bi bil postavljaj to izbiro? Škof Rožman, starešine, KA, voditelji? Ti so prav dobro vedeli, da je boj proti okupatorju za narodno, socialno in politično osvoboditev izključno lažnivo geslo komunistične partije; to so prej ali slej spoznali tudi tisti idealisti ali „koristni bedaki“, ki so se pridružili OF.

A pisec vztraja. Navede članek Katoliška akcija v teh težkih dneh (Revija KA II, 1941, 243-4), kjer vidi Ušeničnik kot tretjo nalogo KA boj proti komunizmu ter to utemelji: komunizem je „bistveno brezboštvo in kamor pride, prinese brezboštvo“, zato je „naš najhujši sovražnik, najhujši, ker je s svojimi prevarami naš notranji sovražnik!“ Na, to pravi P.: „Ta Ušeničnikova trditev dobro povzema tedanje splošno gledanje katoličanov na komunizem, gledanje, ki predstavlja del idejnega ozadja borbe slovenskih katoličanov proti komunizmu in Osvobodilni fronti.“ (264) V opombi 1496 pa sluti globoko v ozadju misel, „da mora pravi katoličan v dilemi ali vera ali narodnost izbrati vero“. Opomba se konča spet: „Zgrešena dilema 'ali vera ali narodnost' je po našem mnenju ena izmed korenin oboroženega obračuna znotraj slovenskega naroda med drugo svetovno vojno!“

Vnovič se loti „pretiranega povezovanja katolištva in slovenstva“ na str. 318 in zatrdi, da je to ena „idejnih sestavin slovenskega katolištva sploh, ki je od časa do časa, od Luka Jerana in Mahniča dalje rojevala strupene sadove nestrpnosti in kulturnega integrizma (...) ter je v veliki meri prispevala h krvavemu spopadu.“

P. meni, da se Ušeničnik in katoliški starešine branili predvsem črko okrožnic *Quadragesimo anno* in *Divini Redemptoris*, „zlasti črko prepovedi vsakršnega sodelovanja s socialisti in komunisti. Poleg drugih razlogov je prav radikalno vztrajanje pri avtoriteti te „črke“ privedlo do „ločitve duhov“ znotraj katoliške skupnosti ter do nepremostljivega prepada med katoličani in komunisti, ki se je končal z medvojnim oboroženim spopadom“. (328) Kaj misli pisec s „črko“? Je komunizem nekaj v bistvu ziega ali ni? Ali ni zgodovina do prenasičenosti dokazala, da s komunizmom ne smeš sodelovati? So oboroženi spopad začeli katoličani?

O tej „črki“ je govor že na str. 226/7. „Če je Ušeničnik pri tem vendarle izhajal in ostajal v idejni kritiki, so druge udarne katoliške skupine, zlasti „stražarji“, izvajali iz papeževih besed neposredno navodilo za dnevno akcijo, ki je često dobila značaj integristične katoliške nestrpnosti v besedah in dejanjih do drugače mislečih. (...) V takem vzdušju se je razvil (...) 'lov na čarovnice', ki se je tragično končal šele l. 1945, ob koncu svetovne vojne.“ (227)

Tako našteva v katoliškem taboru korenine, ki naj bi privedle v

bratomorno vojsko, kot da ni komunističnega programa za zavzetje vsega sveta, kot da ni dejstva, da rdeči revolucionarji netijo vsepovsod spore in pehajo v državljanske vojske in krvave revolucije. O tem P. ne poroča nič; o slovenski KP najdemo samo opombo 218: „Komunistično gibanje si je po prvih letih diktature opomoglo. Potem, ko je l. 1937 vodstvo KPJ prevzel Josip Broz, so se tudi slovenski komunisti z vso resnostjo in odločnostjo pripravljali na izvedbo svojega revolucionarnega programa.“ (60)

Najbolj se razkrije piščevo gledanje na komunizem v poglavju Vrednost Ušeničnikovega tolmačenja znamenj časov z današnje perspektive. Navedem ves odločilni odstavek: „V 30 letih stopi na Slovenskem močno v ospredje „znanje“ komunizma. Komunizem je predstavljal drugačen kulturni ideal, celostno kulturno alternativo dotedanjemu katoliškemu gibanju. Po našem mnenju pa prav tega slovenski katoličani v svojem protikomunističnem boju, ki ga je idejno močno podpiral Ušeničnik, niso razumeli. Pred očmi so imeli zopet le načelno plat: komunizem kot katolicizmu popolnoma nasproten in odkrito sovražen nazor. Ker so katoličani v komunistih gledali poseebljene nosilce zmot, naravnost Antikrista, Satana, niso v njih prepoznali prvenstveno ljudi, članov istega naroda, ki hočejo pač z vsakršnimi sredstvi uresničiti drugačen socialni, politični in kulturni ideal, kateremu bi bilo torej treba postaviti nasproti „katoliški“ kulturni ideal. A ne tistega, izpred 50 let, marveč nov, sodoben katoliški ideal, obogaten z izkušnjami 50-letnega slovenskega katoliškega gibanja in občečloveškega svetovnega razvoja. Do tega ni prišlo in v vzdušju zadnjih desetletij tudi ni moglo priti. Danes se nam njihovo in tudi Ušeničnikovo tolmačenje „znamenja“ komunizma kaže kot pomanjkljivo, v marsičem pa naravnost tragično za slovenski narod, čeprav s tem ne zanikamo njihovega iskrenega prepričanja in dobre vere ter zlasti močne odvisnosti od tedanjega splošnega izredno sovražnega vzdušja v katoliški Cerkvi in v svetu sploh nasproti komunizmu.“ (331-332)

Nekaj pripomb k temu! Komunizem da predstavlja kulturni ideal? Lahko to postane ljudem, ki Boga ne poznajo ali so od njega odpadli, ki odklanjajo krščanstvo in njega največjo zapoved ljubezni, ki se odrekajo luči večnostne filozofije, ki so se zagreznili v materializem. Komunizem je torej najhujši sovražnik pravih idealov in vsake kulture, je največje zlo, ki more narod zadeti. To so slovenski katoličani razumeli. V komunizmu so prvenstveno prepoznali ljudi, a ljudi, ki hočejo „z vsakršnimi sredstvi uresničiti“ svoje zavržne cilje. Da bi jim bilo treba postaviti nasproti „katoliški“ kulturni ideal? V redu. Le kako naj bi ta ideal bil nov, sodoben; v čem naj bi ga bogatilo skušnje „občečloveškega svetovnega razvoja“? Danes se nam Ušeničnikovo, Rožmanovo in papeževo tolmačenje „znamenja“ komunizma kaže kot popolnoma pravilno; tragično za slovenski narod so bila „vsakršna sredstva“, s katerimi so revolucionarji s sodelovanjem svetovne komunistične organizacije in okupatorjev uničevali slovenski narod; tragično je bilo, da zahodni zavezniki niso prav tolmačili „znamenja komunizma“, ali kakor pravi avtor v začetni skici, da je „v

spletu mednarodnega dogajanja, ob podpori zaveznikov in v povezavi z narodnoosvobodilnim bojem ostalih jugoslovanskih narodov (...) OF nazadnje prevzela usodo slovenskega naroda v svoje roke.“ (63) V popolnem nasprotju z resnico je trditev, da je OF „zmagala nad okupatorjem“, in druga trditev, da je zdaj Cerkev na Slovenskem „svobodnejša za izpolnjevanje svojega prvotnega duhovnega poslanstva.“ (63) Pisec je tu povsem ujet v mreže uradnega ponarejanja resničnosti.

+

Poleg avtorjeve priravnave sedaj doma vladajočim razlagam političnega in socialnega položaja je opaziti pri njem priravnavo sedaj v cerkvenem establishmentu vladajočim razlagam položaja v duhovnem svetu in v Cerkvi, priravnavo meglenemu „duhu koncila“. Po tem gledanju je Cerkev po koncilu „obilno napredovala“, pojmuje znamenja časov kot nekaj pozitivnega; odprta svetu prijazno gleda na „miroljubni in plodonosni pluralizem“. V resnici pa jo je pokoncilska revolucija pahnila v najhujšo krizo ter razbila njeno edinost. „Božje ljudstvo se ne čuti več ‘eno srce in ena duša’ (Apd 4, 52), kot so bili verniki prve generacije (...); pretirana in pogosto nepravilna raba ‘pluralizma’ je na različnih področjih cerkvenega življenja in katoliške dejavnosti omajala tisto odličnost, skladje, sodelovanje in torej tudi učinkovitost, kar navzočnost Cerkve v svetu opravičeno pričakuje od svojih otrok.“ (Pavel VI. med splošnim sprejemom 31. III. 1976. Isti papež je tožil nad vdiranjem satanovega duha v Cerkev in nad samomorilno miselnostjo, ki se je polašča.) Veliki tomist in član francoske Akademije Etienne Gilson govori v svoji knjigi *Les tribulations de Sophie* (Paris 1967) o „razvalinah, ki jih pokoncilsko dogajanje kopiči med nami“. Naj bo iz množice dognanj te vrste dovolj.

Avtorju se vizija Pavla VI. „civilizacija ljubezni“ (25. XII. 1975) „zdi realnejša in konkretnjša od Ušeničnikove ‘katoliške kulture’. Vsebuje predvsem več razumevanja za človeka kot osebo, t. j. vsebuje več ‘kulture osebnosti’ (...), kar je edini način, kako premagati včerajšnje in današnje ‘ločitve duhov’ (...). Gre za ljubezen svetovnih dimenzij, ki more po prepričanju Teilharda de Chardina privedi ‘pojav človeka’ do kvalitativne preobrazbe individualnega in osebnega v občestveno in ‘nad-osebno’ — do točke Omega.“ (1) (337). O tej točki govori P. že v začetku (103), ko slavi Th. de Chardina nauk o evoluciji kozmosa in človeštva, češ da bi Ušeničnik danes mirno mogel sprejeti dejstvo evolucije! Prej omenjeni E. Gilson opravičeno oznamuje razglabljanje Th. de Chardina kot *theology-fiction*.

Potem ko je P. spregovoril o načelu, da resnica in zmota nista enakovredni in enakopravni ter nimata enakih pravic razširjanja, načelu, ki je, kot pravi, v Ušeničnikovih časih povzročilo toliko bojev in sovražnosti, zatrdi, da je „načelo svobode vesti in veroizpovedi zares zmagalo šele v najnovejšem času.“ „Za katoličane je stoletno vprašanje verske svobode rešil drugi vatikanski koncil, tako da je objekt presojanja resnice in zmote (...) prenesel na subjektivno raven človeške osebe. Le-ta ima

kot taka, zaradi svojega neodtujljivega dostojanstva in bogopodobnosti pravico do svobodnega iskanja resnice in do svobodnega izpovedovanja tiste resnice, do katere se je iskreno dokopala. (Prim. izjavo o verski svobodi 2. Vat. „Dignitatis humanae“, št. 2)“.

(325) Čisto drugačnega mnenja je mr. Leopoldo Eulogio Palacios, član španske Kraljeve Akademije moralnih in političnih znanosti. Na zborovanju te Akademije dne 12. XII. 1978 je predavanje o koncilski izjavi Dignitatis humanae sklenil tako: „Nauk izjave D. H. je plod pastoralnega koncila brez teženj po opredelbah in brez nezmotnih kánonov. Nasprotno pa ima tradicionalni katoliški nauk mnogo trdnjše opornike v stoletjih in stoletjih tradicije in v vseh virih teologije; eden teh, papeška avtoriteta, nam pokaže Pija IX. v buli Quanta cura z vnaprejšnjo obsodbo verske svobode, kakršna in kakor se razume danes. Obsodba take vrste vnaprej razveljavlja vsako poznejšo odobritev (...) Dignitatis humanae je liberalen dokument, vdelan v katoliški koncil in neprilagodljiv pravemu nauku Cerkve („inasimilable por la doctrina auténtica de la Iglesia“),“ (Anales de la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas, št. 56, Madrid 1979). Palaciosovega razčlenjevanja in utemeljevanja ne bom navajal. Navedem pa sodbo iz uvodnega razpravljanja o dostojanstvu človeške osebe. Le-to so krščanski teologi in filozofi zmemom visoko vrednotili. Zmota pa je, kot se danes hoče, narediti iz človeškega dostojanstva moralno dobro; v resnici je zgolj fizično in ontološko dobro; ontološkemu dostojanstvu človeške osebe pa ne pripada nobena pravica, niti ne pravica do življenja in do svobode. O tem, ali je človek moralno dober ali slab, vreden ali nevreden, odločajo njegova dejanja.

+

Ponavljam začetno željo, da bi knjigo na veliko prebirali? Da. Dr. Jožko Pirc je izdelal temeljno delo o Alešu Ušeničniku kot tolmaču znamenj časa in usmerjeavcu katoliške skupnosti pa razgledan pregled slovenskega katoliškega gibanja. Toda v razlagah in ocenjevanju razodeva na več mestih sodila, s katerimi ne moremo soglašati, v kratkih pogledih na medvojno in revolucionarno dobo pa prinaša vrsto napačnih podatkov.

Kljub temu, da je že nam včasih prav naporno govoriti vedno o enih in istih stvareh, je to pač potrebno, kajti naš sistem je kot medved, ki spi zimsko spanje. Težko ga je predramiti, še težje premakniti na boljše. In če ima medved povrhu vsega še kurja možgana, je stvar še hujša.

Zapleten sistem in nesposobni voditelji so najslabši, a očitno še vedno mogoča kombinacija.

In zakaj tega spečega medveda preprosto ne odstrelimo. Žal je zaščiten, a na srečo obstoja institut raubšica (slov. krivolov), ki nekako vzpostavlja naravno ravnotežje, če ne bi že zdavnaj šlo vse v maloro.

(Robert Botteri, v študentskem listu "Tribuna")

Pričevanje komunista o revoluciji in o Kocbekovi vlogi v njej

„Za sodbo sem prišel na ta svet, da spregledajo, kateri ne vidijo, in da oslepe kateri vidijo... Če bi bili slepi, bi ne imeli greha; tako pa pravite: 'Vidimo', vaš greh ostane.“ (Jan 9, 39, 41)

Nova revija št. 45 (verjetno iz l. 1986 — fotokopija nima natančnejših podatkov), je objavila večji del dnevnika pokojnega Dušana Pirjevca, bataljonskega komisarja in polkovnika OZNE, ki ga je od l. 1974 do 1976 pisal, kot sam pravi, „za v ladele“, ker ga je zadel partijski ostracizem in ni mogel več objavljati. Dnevnik ima torej značaj intimnih izpovedi, kar poveča vrednost njegovega pričevanja. V njem namreč z vso prostodušnostjo in v skladu s strogo komunistično logiko, razkrije kruti obraz komunizma, njegovo prevaro z OF in NOB, obenem pa Kocbekovo nedostednost in njegovo ne prav jasno vlogo v zvezi z roškimi pokoli.

Dušan Pirjevec razmišlja o tehle temah:

Narava marksizma-socializma-komunizma.

— „Marksizem (je) čista negativiteta... samo instrument socialno zgodovinske moči... torej redukcija človeka na socialno zgodovinsko moč.“ (15)

— „Marksizem (je) najbolj uspešna ideologija... ki zmore najbolj uspešno prikrivati princip moči... Slovenski komunisti povečujejo svoja najbolj totalitarna dejanja... Kar počenjajo, ni nič drugega kot poskus zares radikalnega prikrivanja resnice.“ (27)

— „V kapitalizmu imajo marksisti vso svobodo, v socializmu je nekaj takega kot je svoboda, docela neznano.“ (27/28)

— „Pri komunizmu-socializmu (so) tudi v mirnih časih bistvena značilnost: ogromne žrtve; to so strašno dragi in strašno razsipni sistemi — v tem smislu so to v resnici samouničevalni sistemi.“ (37)

— „Marksizem je možno dojeti kot sekularizirano krščanstvo, se pravi, sekularizirano mesijanstvo. Vprašanje je, kakšno je v resnici to razmerje, v kolikšni meri je marksizem mesijanski... kaj je pri tem sploh še marksizem in kaj je potem z mesijanstvom?“ (41) „Naš slovenskim režim (je) kriv strašnih reči genocida duha.“ (43)

Lik komunističnega revolucionarja.

— „Partija je bila naš svet... Hoteli smo revolucijo... bili smo revolucija... Hodili smo po svetu in tega sveta, tega realnega sveta sploh nismo videli. To je: življenje je bilo revolucija in samo revolucija... stopnja lastne realizacije, je bila stopnja privrženosti revoluciji... Bili smo instrument partije v njeni borbi za premoč nad drugimi centri moči.“ (16/17)

— „Biti v revoluciji (pomeni) osvobojenost od vseh norm... To svobodo

smo hoteli institucionalizirati — in v tem so vsi naši povojni ekscesi.“ (17)
— „Komunisti so (na kulturni ravni) samo nasledniki slovenskih liberalcev... Tista prava skrivnost je pravzaprav nič... je pravzaprav smrt, tista prava skrivnost je življenje samo...“ Liberalci so pokazali svojo „nemoč pred smrtjo... (zato) so pred smrtjo klicali duhovnika.“ Pri komunistih se kaže ista nemoč, zato je „govoriti o smrti za komuniste, vsaj slovenske, najbolj obscena zadeva in je tako življenje samo za njih obsceno — to je tisti element, ki dela slovenske komuniste za klerikalne moraliste, t. j. za malomeščane.“ (13/14)

Kaj se z njim in v njem dogaja?

— „Sem... socialno likvidiran... Zgrabila me je mašinerija čistega stalinističnega redukcionalizma, katerega efekt je, da nekdo ipso facto in brez dejanskega nasilja, izgubi možnost participacije v svetu — če to sploh še je svet... V tej družbi gre za to, da se realizira nek določen koncept, in sicer za vsako ceno.“ (9)

— „To, kar se meni dogaja, je poskus osvoboditve... od lastne komunistične preteklosti... od svoje navezanosti na sedanji komunizem.“ (22)

— „Kako naj razumem tisto čudno potrebo po ekstazi? Po svetlobi, razodetju?... Ta potreba... (mi) je razumljiva kot potreba po integraciji, po transcendenci.“ (25/24)

— „Sem socialno izločen, izobčen... Treba bo vzdržati to hudo slovo od vsega partizanstva... Jaz nimam možnosti, ki jih ima Kocbek, ki nastopa v imenu nekega čistega partizanstva. Nisem čisti partizan, nisem nosilec apostolskega partizanstva... Kocbek še spada zraven, jaz pa očitno ne več.“ (39)

Vera in Cerkev na Slovenskem.

— „Samo vere in Cerkve ni mogoče uničiti... Zdaj so prekršene vse norme — in je partiji dovoljeno vse v Sloveniji... V Sloveniji je partija absolutni subjekt — razen v kolikor se človek umakne v vero in Cerkev.“ (21)

Perspektiva slovenskega preživetja.

— „Ali... je to slovensko ljudstvo zares obsojeno na polom in konec... Ali smo Slovenci res v resnici Evrope, v njenem samomorilnem bistvu in smo dokument in argument tega brezizhodnega samomora? Ali pa je vse skupaj samo... nihljaj v eno skrajnost, ki se mora pač realizirati do absurda... in bo potem, ko se bo vse začelo dušiti, nastopila nekakšna odmrznitev?... Gotovo je nekaj že, ali vsaj skoraj gotovo: prihaja do nekakšnega povratka... k t. i. izvorom, se pravi, da se bodo posamezne nacionalne kulture začele vračati vase.“ (21/22)

Sodobna podoba Slovenije.

— „Hodim skozi kloako tega našega civiliziranega življenja in ta kloaka se vsak dan širi... Znane steze so široke ceste in po njih vozijo težki kamioni s smrdečimi dizel motorji in Sava ni več zelena in bistra, je temno rjava, kamenja se drži neka gnusna rjava skorja in voda smrdi.“ (7)

— „Ni več doma, ne domovine, ne kraja — pač pa samo mednarodne strokovne zveze in strokovna društva, ali politične zveze.“ (25)

— Šnuderel in Javoršek in podobni, nastopajo kot simbol slovenske mišerije: kaj vse umazanega, nizkega, blatnega, ostudno smrdečega se pretaka po naših dušah. To je res naravnost strahotno in človeka meče v obup, ko pomisli, da mu je tako ali tako le usojeno živeti... med temi smetmi, zares v tem smradu.“ (44)

Narodno osvobodilna borba.

— „Partizanstvo se na Slovenskem dovršuje samo kot nacionalna revolucija, t. j. nacionalnost je potrebna... za prikrivanje njegove resnice.“ (15) ... OF (je bila) taktika... Vse komandne pozicije v partijskih rokah (so bile) zametek in garancija diktature proletariata (17) ... Tito (sam) ... izjavlja, da je bilo vse to revolucija... V začetku smo se izogibali temu, da bi govorili o socialistični revoluciji... da ne bi sovražnikom dajali možnosti, da bi... ljudi zastraševali 's komunizmom'. Vendar je bilo jasno po tistem, za kar smo se bojevali, da je to revolucija in kakšna revolucija.“ (35)

— Komunisti (so) dosegli absolutno oblast tako, da so jo prikrivali, se pravi, tako, da niso razglasili razrednega boja, a so ga v resnici bili... Razredni boj se je godil, vendar je bil kot tak vseskozi prikrit in skrit ter se je lahko dovršil le v tej skritosti in zaradi nje.“ (37)

— „Čisto jasno je, da smo komunisti... potrebovali državljansko vojno... Samo državljanska vojna je odpirala zanesljivo perspektivo za zmago KP... treba je vendarle že enkrat razumeti, da je bistveni cilj KP: oblast in samo oblast... Samo pojav bele garde je omogočal hegemonijo KP, kajti šele v tem trenutku je bilo mogoče... likvidirati koalicijo... Za nas, komuniste, bi bilo zelo slabo, če bi se nam pridružil npr. sam škof Rožman.“ (53)

Pokol domobrancev.

— „Problem (je) likvidacija tistih 12.000 domobrancev po vojni, t. j. po sklenitvi miru. Če so ti domobranci vojaki, potem je ta pokol čisto naveden zločin. S stališča narodnoosvobodilne (OF) morale, te likvidacije ni možno opravičiti in ostaja pokol — zločin. Opravičiti (jo) je možno samo s stališča državljansko-razrednega boja... a to opravičilo spet ni možno, ker državljansko-razredna vojska ni bila nikoli proklamirana.“ Razen tega so komunisti ves čas pokol zanikavali, kar kaže, da so se čutili krive. „To pa pomeni, da komunisti res nosijo to krivdo... pobili (smo) 12 tisoč vojnih ujetnikov.“ (35)

— Vendar Pirjevcu „ni jasno zakaj naj jih... ne bi pobili? Pobiti pomeni v tem primeru, pristati na princip razredno-državljske vojne — to je edini... zares totalizirani princip... princip zares doslednega nihilizma, ki razen moči ne priznava ničesar... Kocbek pa loči odgovornost do zgodovine od odgovornosti do človeka. Toda v tej totalitarni komunistični viziji ni prostora za človeka.“ (36)

Kocbekova vloga in odgovornost.

— „Zgodovinska optična prevara“, katere žrtev je tudi Edi Kocbek, je, da „smo Slovenci (z NOB) stopili v zgodovino.“ Za Kocbeka „je bil vstop v zgodovino zares odrešitev, odkritje, razrešitev — bil je res Slovenec, ki je stopil v zgodovino.“ (23/24)

— „Država (je) samo inštrument moči enega razreda... Zmota Kocbeka je v tem, ker je mislil, da gre za neko duhovno preobnovo, a šlo je v resnici za oblast, t. j. za oblast partije in vse, kar iz tega sledi.“ (37)

— „Kocbekova 'naivnost' mi nikakor ni jasna... ker sem prepričan, da leta 1941 ni bil naiven... Današnja njegova naivnost, ki je v tem, da komunistom očita nekaj, jim nekaj zameri, jih kliče na odgovor itd. — je znak, da ne more doumeti tega, kar se je zgodilo, da ni v skladu s tem, kar je sam izkusil, kar je sam bil. Če je partija 1945 pobila vojne ujetnike, potem to pomeni, da je naša država pač država partije... in da partija... nima namena deliti oblasti, da je torej konec slehernega pluralizma.“ (36)

-- „Kocbekov nastop ni prepričljiv: Kocbek (je) vendarle bil v vodstvu, na oblasti... Kocbekovo dejanje je polovično... Kocbek bi se moral v celoti izpovedati — obtožiti... Vse to, kar je doslej storil, (je) ne le polovično, še več: je samodopadljivo spovedovanje — in res ni nikjer nobene samokritične misli.“ Logika bi od Kocbeka zahtevala „radikalno obtožbo komunistov in seveda tudi njegovega sodelovanja s komunisti. Ker Kocbek tega ne stori, ne bo nikoli čist, vedno bo 'umazan', bo še kar naprej sodeloval s komunisti in v tem smislu bo še kar naprej na varnem, se mu ne bo nič zgodilo.“

„Kocbek ni dosleden, se ne izpove do konca, potemtakem tudi ni čist pošten... V resnici je storil še marsikaj hujšega: 'namesto' komunistov je 'dvignil v zavest' — to je njegova formulacija — zločin, ki je — kot sam piše — obležal v nas kot travma... Dejanje je dvignjeno v zavest in komunisti tega dejanja niso preprečili — in s tem... so se 'očistili'. Travme je konec... Partija (je) ukazala legaliziranje Kocbekovega intervjuja... Partija sama je hotela, da se to vendar že enkrat izve... Reakcija je bila navidezna... Partija prizna pokol, a se ga ne kesa... s tem se dokončno in ponovno konstituira kot oblast nad oblastmi in vzdržuje le še tenko... zvezo z 'ljudstvom' — in ta tenka zveza je Kocbek, je dopuščanje Kocbeka... Tu je v Kocbeku nedoslednost nespособnost domisliti razliko, ki jo sam postavlja: zgodovina-človek-kristjan-komunist. To je razlika, ki je v njej utemeljil svoje sodelovanje s komunisti.“ (46)

Pirjevčeva izpoved o naravi komunizma in njegove NOB, samo potrjuje, kar zdomstvo že 42 let izpričuje.

Glede Edija Kocbeka pa velja, da je v sedanjem slovenskem trenutku ena najbolj kontradiktornih osebnosti: Z ene strani teža njegove

odgovornosti, ki jo tudi Pirjevec ugotavlja, ko je s svojim „vstopom v zgodovino“ zvodil na svojo krivo pot velik del mlade katoliške generacije, za kar se ni pokesal; z druge strani pa sodba njegovih obžudovalcev, kakor B. Pahorja in A. Rebule, ki sta označila E. Kocbeka kot največjega (ali velikega, citiram po spominu) človeka, Slovenca in kristjana, ali škofa Leniča, ki se je v nagrobnem govoru poslavljaj od najboljšega prijatelja, učitelja in sodnika.

To so osupljivo protislovne sodbe o človeku, ki še danes s svojo vizijo sveta in človeka slepi pogled mnogim režimskim oporečnikom v matični domovini in v zamejstvu. Pirjevec ga predstavi kot nespokorjenega grešnika, razen tega pa postavi tezo, da je Kocbekovo odkritje roškega pokola, dobilo tih pristanek partije, da je pravzaprav igral na roko partiji, ki je odkritje pokola potrebovala, da je svoje člane osvobodila travme, svojo oblast pa še utrdila: S tem namreč, da je priznala pokol, ki se ga ne kesa, in legalizirala Kocbekov intervju, je dokazala, da je ona še vedno „oblast nad oblastmi“.

Če za koga, potem velja za Edija Kocbeka tisti grozljivi stavek iz mota: „Prišel sem, da oslepim tiste, ki vidijo.“ Za zagovornike OF in za Kocbekove obžudovalce pa tisto, da nimajo krivde, če so slepi; če pa nočejo videti tistega, kar je očitno, njih „greh ostane“.

Na koncu, da ne bo nesporazuma, pa še tole: S tem ko obsojamo Kocbekovo krivo pot, ko skušamo posvetiti z lučjo v usodne dogoke na Slovenskem, ne sodimo oseb. Ne postavljamo se v farizejski stav pravičnika, ki kaže na cestnarja, medtem ko se hvali s svojo pravičnostjo. „Kdor... je brez greha, naj prvi vrže kamen.“ (Jan 8, 7/8) Kocbek si cer ni dospel v Damask, a na pol poti se je srečal z božjim usmiljenjem: umrl je kot kristjan, kot član „božjega ljudstva“ — on že v večnosti, mi še na poti tja.

„Ločnica med dobrim in zlom gre skozi srce vsakega človeka,“ piše v knjigi Otočje GULAG, A. Solženicin. „Isti človek, v različni starosti, v različnih življenjskih okoliščinah, je povsem drug človek: Včasih je bližje vragu, včasih bližje svetniku. A njegovo ime se ne spremeni in njemu vse pripisujemo. Če so oni od NKVD rablji in ne mi, ali ni mogoče to pripisati samo okoliščinam?“

Tudi pot do narodne sprave, tako potrebne skupnemu slovenskemu blagru, gre skozi srce. A slovenska srca je treba najprej osvoboditi laži, prevare in krivice. Ni drugega mostu preko prepada slovenskih srč. Zato prosimo sv. Duha za milost luči, da razsvetli slovensko pot v tej nočni uri slovenske zgodovine.

Boštjan Kocmur

„KADAR SE NEKA OSEBA PRODA,

JE PAČ ZATO, KER ŽE NIČ NE VELJA!“

A. PASTORET

IZ DOGODIVŠČIN SLOVENSKE KP

I. Vprašanje ob usmrčitvah na Turjaku 4. V. 1945

Tistega dne je policijski vod pod poveljstvom Jožeta Hlebca usmrtil 28 vidnih delavcev za OF, po večini intelektualcev. Pred pogrebom 19. maja so bili razstavljeni v Ljubljani strahotno izmaličeni. Vprašanje je, kdo je pobite tako iznakazil. Ljubljanska revija Borec (12. šte. 37. letnika, decembra 1985) prinaša vrsto pričevanj. Videti je, da urednica (Ada Krivic s sodelovanjem Hele Škulj in Staneta Gerka) ni utegnila uskladiti vse podatke. Zato se glede eksekucije (streljanje ali pobijanje s koli, mesarjenje po ustrelitvi) in glede pokopa izjave močno razhajajo. Kdor pozna obe strani, bo težko verjel, da bi policisti ali domobranci tako divjaško posnemali svoje rdeče nasprotnike; vsiljuje se domneva, da so odkopana trupla iznakazili komunisti.* Čemu? Da med sorodniki in prijatelji pobitih, med javnostjo sploh, izzovejo ogorčenje in obsodbo belih. Iz raznolikih izjav navedem le škodlarjevo o dr. Francetu Mesesnelu (str. 725 Borca): „...grozljiv je bil pogled na Mesesnelovo obličje. Poleg številnih poškodb po vsem obrazu mu je bila spodnja čeljust dobesedno odbita...“ Lani sem K. B., ki je „osvoboditev“ in prve čase po nji doživela v Ljubljani, izrazil svoje mnenje, da so trupla usmrčenih zmrcvarili za razstavo v Ljubljani komunisti. Dne 23. V. 1986 mi je gospa odgovorila: „Niti pomisliti ni treba, da so domobranci, kar so pobili, še prej mesarili. Na lastne oči sem videla v prvi in drugi Ljudski pravici dr. Mesesnela. V prvi smo gledale (bila nas je gruča žensk na vogalu Wolfove ul. nasproti frančiškanske cerkve) na prvi strani majhno sliko, samo obraz, kakor da bi spal — čista glava dr. Mesesnela. Ko smo tako gledale, se pripelje na kolesu 12-leten fant in kriči: „Ljudska pravica zaplenjena,“ ter je časopis kar iz rok jemal. Nekatere so imele Pravico še v torbi, pa smo po fantovskem odhodu sliko spet ogledovale. Drugi dan je bila v časopisu ista glava prav vsa v ranah. Tako smo vedele, da so ga razmesarili in to podtaknili domobrancem. To sem videla na lastne oči in ne morem pozabiti. Saj to mnogi vedo, toda govoriti o tem je še vedno nevarno. Kadar se bo matilda obrnila, se bo govorilo po pravici in resnici.“

Na kraju še vprašanje za zgodovinarje. Kdo je ukazal usmrnitev tik pred pobegom, je negotovo. Hela Škulj trdi, da so dr. Lovro Hacin, Maks Loh in dr. Paul Duscha „že sredi aprila 1945 sestavili seznam štirinajstih zapornikov, ki jih je treba usmrčiti, tudi če bi prišlo do zloma Nemčije.“

* Glede tega, kdo je trupla odkopal, ni v Borcu edinosti. Dr. Janko Lavrič in Čoro Škodlar pravita, da je to opravila „Slovenska komisija za ugotovitev zločinov okupatorja in njegovih pomagačev“ 15. in 16. maja; drugi pišejo, da so bili že 10. maja na Žalah; Anton Preinfolk pa ve, da „je turjaške žrtve odkrivala 'Ozna'“ (731).

(657) Dr. Janko Lavrič piše, da je Hacin v svojem zagovoru izjavil, „da so on, Duscha in Loh nekako 14 dni pred osvoboditvijo sestavili seznam posebno nevarnih oseb, ki so jih dali pod specialno stražo. Vsi ti ljudje so bili ubiti na Turjaku.“ (725) Domobranci da so smeli likvidirati samo tiste ljudi, za katere sta dala dovoljenje Duscha ali Hacin. Meni je več ljudi, ki so imeli nekaj vpogleda na dogajanje na policiji, zatrjevalo, da od Slovencev nihče ni dal povelja za usmrnitev. Vprašanje za zgodovinarja je tole: Kaj, če ni likvidacije želela KP in je to dosegla pri Duschi? Ta je ves čas igral skrivnostno vlogo. Verjetno je imel zveze s KP. Po vojski so ga Angleži zaprli v Wolfsbergu. Na dan sv. Rešnjega telesa 1945 so ga s kako desetino drugih izročili titovcem. Potem so se širile govornice, da je prost na Gorenjskem. Kaj pa naj bi KP imela od likvidacije 28 svojih intelektualcev-privržencev? Prvič je vsak intelektualec za partijo nezanesljiv. Drugič je lahko bilo partiji ljubo, da npr. Vito Kraigher ne bi mogel več spregovoriti, saj je veliko ali preveč vedel. Tretji dobiček za partijo pa je bilo ljudsko zgražanje in jeza, ki ju bodo usmrtnice povzročile. Partija se je pri tem predstavila kot vzor človečnosti. Takratni predsednik Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta Josip Vidmar je pred pokopom govoril tudi o maščevanju, a ne slepem, brezumnem, bestialnem, ki da je vodilo okupatorjeve hlapce. Takega maščevanja da KP in OF ne pozna. Žrtvam je v imenu vsega naroda obljubil, da mora izginiti vse, kar je v našem narodu ostalo gnilega, nizkotnega.*

II. Lagali so se kot smrkavci

„Problem postane likvidacija tistih 12.000 domobrancev po vojni, tj. po sklenitvi miru. Če so ti domobranci vojaki, potem je ta pokol čisto navaden zločin. S stališča narodnoosvobodilne (s stališča OF morale) morale te likvidacije ni možno opravičiti in ostaja pokol zločin. Opravičiti je možno samo s stališča državljansko-razrednega boja — a to opravičilo spet ni možno, ker državljansko razredna vojna ni bila nikoli v resnici proklamirana. (...) Pri tem je še posebej grozljivo to, da je komunistično vodstvo Kocbeku ta pokol kratkoimnalo prikriilo... Ribičič (gl. Naši razgledi) pa govori: smo uničevali fašistične izdajalce v času okupacije v zadnjih osvobodilnih operacijah v očiščevalnih akcijah naših varnostnikov v boju z banditizmom. Š. (prav ta) pa govori sploh čiste neumnosti! Če pa je kaj problem, je samo dejstvo, da sta Kidrič in Kardelj kratkoimnalo zanikala ta pokol, kajti to dejstvo kaže, da sta se čutila kriva. To pa pome-

---

* Kako so komunistični okupatorji naše domovine izpolnili to obljubo, poročajo po 45 letih njih revije in pisci. Anton Bebler je v Naših razgledih 12. decembra 1986 („Ali se je slovenski narodni značaj res spremenil?“) ugotovil, da je OF dosegla zgolj negativne spremembe: potrošništvo, materializem, zaslužkarstvo, snobizem, širjenje pornografije, nasilja, kriminala, nemorale, samomorov, alkoholizma, balkanizma. (Gl. povzetek v Svobodni Sloveniji 29. I. 1987 — „Žalostni (ne)uspehi OF“ — td.).

ni, da komunisti res nosijo to krivdo in res je, da je bil to tajen sklep in da je vse ostalo tajno.

Problem pa je v tem, da smo pobili 12 tisoč vojnih ujetnikov, ki jih nismo mi ujeli, marveč so nam jih izročili Angleži in Amerikanci — in Kocbekov razgovor s CK-jem poteka šele oktobra 1946. Posebej se odpre vprašanje: kako da so nam Angleži vrnili te domobrance? Ali so nam jih vrnili brezpogojno, ali pa smo se morali čemu zavezati, pa smo to prekršili?

(...) nerazumljivo je, da partija leta 1946 ni bila sposobna priznati tega pokola, marveč so se tisti fantje preprosto lagali kot smrkavci. In še bolj nerazumljivo je, da je Kocbek tem komunistom verjel. In na ta smrkavski način deluje partija tudi danes.“

Pripomba: Primer marksističnega intelektualca. Dušanu Pirjevcu (med revolucijo politkomisar in klavec, po vojski 15 let univerzitetni profesor za novejšo svetovno književnost, nekaj časa zaprt, zapustil partijo 1964) se je v letih pred smrtjo razodelo brezno zla, iz katerega rasteta komunistična teorija in praksa. Kot kaže njegov dnevnik, je partijo poznal do obisti ter najostreje obsojal njeno početje. Tu navedeni odstavki so ponatisnjeni iz Nove revije 45 (1986), str. 7-62 (Dušan Pirjavec, Dnevnik in spominjanja). Prvi in drugi odstavek sta na str. 35, tretji na str. 37.

III. Kulturnost

„Tovarišem CK KPS

Odločno protestiram proti nasilnemu rojstvu, ki ste mi ga določili na programu koncerta Bernarde Fink.

Odločno zanikam, da bi bil l. 1963 ali sploh kdaj diplomiral na ljubljanskem konservatoriju.

Odločno zanikam, da bi bil kdajkoli zložil samospeva Mrak in Pomladna radost ter priredil Slomškovo Uspavanko za glas in klavir.

Lojalno priznam, da jih je skomponiral Alojzij Geržinič, kar bi vi lahko izvedeli iz Svobodne Slovenije. Kritik koncerta Bernarde in Marka Fink pri Kulturni akciji o peterih tedaj izvajanih skladbah Alojzija Geržiniča (med katerimi sta bili tudi Pomladna radost in Uspavanka) ni vedel povedati drugega kot to, da avtor „živi med nami“, to pa z vso gotovostjo.

Vjekoslav Gržinič“

Pripomba. To pismo, katerega prepis je prišel v roke uredništva Vestnika, potrebuje nekoliko razlage. Kot je znano, je naša odlična mezzosopranistka Bernarda Fink imela 28. XI., 2. XII. in 5. XII. koncerte v Celovcu, Trstu in Ljubljani, vse tri z istim sporedom. Programa v Celovcu in Trstu sta natisnila kot skladatelja omenjenih treh samospevov Alojzija Geržiniča, v Ljubljani pa so si dovolili to tovarišem CK KPS ne preveč ljubo ime popačiti v Vjekoslav Gržinič ter napisati, da je mož diplomiral l. 1963 na ljubljanskem konservatoriju.

IV. Moralno bi bilo...

„Moralno bi bilo, da bi ljudje, ki so si tako ali tako zapravili ves ugled, veljavo, ki so se izkazali za prozorne lažnivce in vztrajne demagoge, ki so zagrešili (iz nevednosti, neznanja ali preproste oholosti) dejanja, zaradi katerih je moralni in materialni položaj Slovencev danes obupno nizek; moralno bi torej bilo, če bi ti in taki ljudje odstopili.“

Pripomba. To je eden sklepov, do katerih pride Denis Poniž, pisatelj iz „matice“, po prikazu ubijavskega paševanja KP v Sloveniji. Ponatisnili smo odlomek (str. 34) iz Celovškega Zvona, sept. 1986: Denis Poniž, Jaz še nisem videl Hrvata, ki bi prišel ponujat k nam svojo hrvaščino. (Ob 110-letnici rojstva Ivana Cankarja.)

Iz zgodb rdečega imperija II

(Zgled „Matere socializma“. Po podatkih A. I. Solženicina)

Sovjetska zveza je primer tega, kar komunizem napravi povsod, kjer se polasti oblasti.

Vrhovno načelo

Prvo dejanje boljševikov po prevzemu oblasti l. 1917 je bila izročitev velikega dela ruskega ozemlja Nemčiji, da so se je s tem znebili in se lahko obrnili v državljanski vojski proti vsem, ki bi jim utegnili nasprotovati in jim ovirali popolno oblast. Vprav to je vrhovno komunistično načelo: zavzeti oblast, pa naj stane, kar hoče.

Lakota

Odkar so na oblasti, so razsajale strahotne dobe lakote. Lakota l. 1921 — boljševiki so kmetom plenili celo semena — je prizadela 30 milijonov ljudi; v kotlini reke Volge je umrlo 5 milijonov kmetov. V letih 1932-33 je lakota pomorila okr. 6 milijonov prebivavcev. Med vojsko 1941-45 so se kmetje skušali preživljati s travnatimi kolački. Po vojski je glad moril na debelo, pa je vlada takrat žito izvažala.

Likvidacije

Med državljansko vojsko in še bolj po njej so komunisti pobili vse (možne) nasprotnike. Odpravili so vse stranke in nevtralne organizacije. Množično so iztrebili več celih stanov — plemstvo, duhovščino, častnike, trgovce — in vse samostojne osebnosti. Po tej likvidaciji (več milijonov) so prišli na vrsto kmetje; izginilo jih je 12 do 15 milijonov. Vso dobo je smrt grozno kosila po koncentracijskih in delovnih taboriščih, po ječah.

Poljedelstvo

Poljedelstva ne vodijo zahteve obilnega in dobrega pridelka, marveč „ideološke zahteve“. V središču izdelani načrt („plan“) hoče zgolj zemljo izropati. Kmetje morajo izvajati najbolj nesmiselne in škodljive naredbe, in to delajo brezbržno, otopelo. Mnogo pridelka se pokvari v neprimernih skladiščih in z neurejenim prevozom. Poljedelski stroji rjavé pozimi na prostem. Ni čuda, da je v zadnjem desetletju uvoz živil štiridesetkratno narasel. Potem ko je država zaslužnila kmete v kolhoze, jim je v sili dovolila obdelovanje majhnega zasebnega zemljišča. Tam garajo starci in starke, invalidi in otroci. Ta zemljišča obsegajo le 2% obdelane zemlje, toda dajejo nad 30% celotne produkcije (zelenjave, jajca, mleko, meso). Če pa upoštevamo, da se na kolektivnih farmah pokvari kakšna tretjina pridelka, je računati, da se na bornih zasebnih zemljiščih, kjer ni tehnologije ne kemičnih sredstev, pridelala polovica živil v SZ.

Celotno gospodarstvo

Enak nesmisel preveva celotno gospodarstvo. S tem, da si je država vzela vse nadzorstvo nad proizvodnjo, jo je uničila. Industrija je bolan organizem; začasno si opomore le z „mikrokapitalističnimi“ sredstvi. Poglavitni namen sovjetskega gospodarstva ni nič drugega kot delovanje silnega vojaškega stroja in obilno zalaganje vladajoče kaste. Partijska birokracija ni sposobna organizirati proizvodnje ali porazdeliti dobrine, pač pa zna pleniti že narejene izdelke. Gospodarstvo hira pod množtvom upravnih omejitev, katerih cilj je preprečiti vsako svobodno družbeno silo. Zamorjeno znanstveno delovanje nadomeščajo s tem, da tehnologijo kradejo in nabavljajo na Zahodu. Nasledki so bilijonski dolgovi in izčrpavanje rudninskih in petrolejskih zalog. V času svoje vlade so sovjetski voditelji prodali ali potrošili rezerve za svojo generacijo in za dve naslednji. Življenjski standard je pod površino najmanj trideset drugih držav. Država dobiva 12% dohodkov od prodaje strahovito drage vodke in slabih vin. Vlada peha prebivalstvo v pijančevanje in poneumljanje.

Planiranje

Osrednji plan še oddaleč ne more predvideti krajevnih položajev in dogodkov. Vendar morajo odredbe veljati v vseh malenkostih. To vodi v nesmisel in zmedo. Stavbinska dela bi morala povsem počivati, če bi jih ne omogočili razni nedovoljeni postopki. Vsakdo trepeče, da ga ne bi zasačil, pa mora mimo odredb, ako hoče kaj zgraditi. Podobno je na drugih področjih.

Sistem laži

Odkar gospoduje komunizem, vlada sistem laži. Vse preprezajoča laž je najbolj moreča značilnost režima. Ko so l. 1928 izdelali prvo Stalinovo petletko, so z njo razglasili nedosegljive cilje — za zunanji ugled in va-

ranje. Toda to izpolnjevanje je bilo pod kaznijo zapovedano. Ni bilo drugega izhoda kot pošiljati zlagana poročila, napihnjene številke in zagotovila o izpolnitvi nalog. Te napihnjene številke so bile potem temelj prav tako neizpolnjivim novim planom in ti so terjali nove laži. SZ ne priobča napačnih statistik samo za „vnanjo uporabo“, tmveč tudi zato, ker voditelji sami ne poznajo pravega položaja v državi.

Uničevnje okolja

Brezglava gospodarska politika vede tudi k nepopravljivim okvaram naravnega okolja. Za številne hidroelektrične centrale so morali napraviti umetna jezera poplavljena so bila nešteta obdelana polja, travniki, gozdovi, obljudeni predeli. Pod vodami teh novih jezer, s katerimi se povrhu komunisti še bahajo, leži ducat mest in stotine vasi. Nanaglo zgrajeni jezovi preprečujejo ribolov. Nasprotno pa je kanal Volga-Don znižal vršino Azovskega morja; to je prej dajalo več rib Črno, Kaspijsko in Baltsko morje skupaj; zdaj je spremenjeno v močvirje za industrijske odpadke in rib je do stokrat manj, kot jih je bilo pred vojsko.

Komunisti so najprej pokvarili evropski del Rusije, nato so se spravili na sibirske planjave. Bajkalsko jezero je nekoč imelo najčistejšo vodo, zdaj je zastrupljeno s tovarniškimi odpadki. Hidroelektrična centrala blizu Alma Ata je povzročila, da se je posušila polovica Balkaškega jezera. V Kazakstanu so z napačnim „obdelovanjem“ spremenili 7 1/2 akrov zemlje v puščavo. Neusmiljeno izsekavajo sibirske gozdove, ne da bi kaj storili za novo pogozditev. S pomanjkljivo tehniko sekanja so pokvarili prst. Dalež naokrog železnice Bajkal-Amur je zemlja uničena. Drug širok pas uničene zemlje nastaja z gradnjo cevi za naravni plin med Tamprjem in Zahodno Evropo. Plinovod, ki ga plačuje Evropa in Japonska, nastaja s suženjskim delom.

Rdeče oblasti so voljne plačati to ceno na račun pridobitve novih dežel v Afriki in Aziji, katere bodo prav tako opustošili. Poskušajo tudi spremeniti podnebje. Reke, ki tečejo v Severno morje, bodo obrnili nazaj. To bo v nekaj letih povzročilo nove nesreče, pa ne le za Rusijo — za svet, saj bodo porušili ravnotežje Severnega morja.

Pri vsakem počenjaju je plan takšen, da ne dopušča časa ne denarja za varovanje narave. Okolice mest in tovarn so iznakažene, reke so okuzene s strupenimi snovmi, ki dvakrat ali trikrat presegajo „dovoljeno mejo“. V zraku velikih mest gre onesnaženje preko take meje desetkrat, v nekaterih primerih celo stokrat. O tem seveda javno ni govora. Zadnjih deset let se je rak na pljučih pomnožil za 100%. Ljudje umirajo skupaj s svojim naravnim okoljem.

Otroci, delavci

Tudi otroci, ki imajo še starše, žive kot sirote, zakaj oče in mati morata služiti. Milijoni otrok začno življenje v prenapoljenih dnevnik za-

vetiščih, v nezdravem, morečem ozračju; so pa zato deležni „ideološke vzgoje“. Milijoni od njih bodo vse življenje ostali v skupnih bivališčih te vrste. Zgodaj so izpostavljeni pijanstvu in pokvarjenosti. Delavci so sužnji, podvrženi tovarniškemu vodjem in njih zlorabljanju. Službe si ne morejo prebrati. Živeti jim je v zanemarjenih stanovanjih, katera morajo deliti z več tujimi družinami. Plače so nezadostne. Zdravniška oskrba je obupno slaba. Vso državo pogublja množični alkoholizem. Razen v Moskvi in Leningradu je trgovsko blago slabe vrste in do njega vodijo dolge vrste. Često izginejo najbolj potrebni predmeti. Od leta 1917 nima prebivalstvo zadostne prehrane; po podeželskih mestih trpe lakoto.

Tatvina — nujnost

Vlada ropa deželo in prebivalstvo za bilijone rubljev. Stiskano ljudstvo ima samo eno sredstvo odpora: oblastem kradejo svoj vsakdanji kruh. Krasti oblastem velja vsem kot potrebno dejanje, da si ohranijo življenje. S tatvinami si ljudje vzamejo del svojih pravic; ta oblika samoobrambe dela režimu strašno škodo. Vrsta potrebščin — žica, žebliji, strojno olje, barve, umetna gnojila — se ne dobe nikjer. Deavci jih kradejo v tovarnah in delavnicah ter prodajajo na črnem trgu. S krajo si pomagajo ljudje tudi po kolhozih. Že majhni otroci se tam navadijo krasti. Nihče nima volje za pošteno delo v korist nepoštenega režima. Med delovnimi urami čim več počivajo, da si prihranijo moči za večerno delo.

Bojloško propadanje

Obupne življenjske razmere jemljejo ženam moč za rodno otrok. Število splavov je strahotno. Med slovanskimi narodi v SZ pridejo štiri splavi na en porod. Otroška umrljivost je velika in narašča; tisti otroci, ki ostanejo pri življenju, so bolehní in neodporni.

Vodilna plast

Nad zatiranim ljudstvom gospodari trinoški aparat partije. Obstaja — s propagandističnimi in varnostni oddelki — iz kakih treh milijonov ljudi. Ta kasta se koplje v izobilju in je deležna nešteti prednosti. Za plačilo morajo ti velikaši brezpogojno in hlapčevsko služiti. Jedro njihove kaste je oligarhija partijskih funkcionarjev, okrog 100.000 izbrancev. Njih potrebe in želje nimajo meja. (Vladajoča plast v carski Rusiji ni živela tako razkošno.) Ta oligarhija je postala dedna.

Sovjetskim voditeljem je osebno poželenje do vrha izpolnjeno: oblast, čast, bogastvo. So pa tudi oni jetniki ideološkega sistema. Pričakovanje na Zahodu, kadar se menja diktator ali kadar se pojavijo „reformne“, je prazno.

S posebno zagrizenostjo preganjajo vero in narodno zavednost. Do komunizma ni bilo v vsej zgodovini hujšega primera nečlovečnosti. Danes obvladuje nad 20 držav in vsaka teh tolče okrog sebe, širi nemire, priprav-

lja zasedbo. Cilj komunizma je fanatična nuja po osvojitvi novih ozemelj in narodov, dokler ne bi padel v oblast ves svet.

Komunizem — smrt za narod in človeštvo

Nevarno slepilo je razlikovati v komunizmu „bolje“ in „slabše“. Vse v njem je človeštvu sovražno. Ako ne poznamo skoro nič o prisilnih delovnih taboriščih na Kitajskem, v Severni Koreji ali Vietnamu, pomeni to samo, da drže tam ljudi v še hujše razmerah kot v sovjetskih taboriščih in se tako ni mogla izmuzniti nobena novica. Vemo pa, da so v Adis Abebi natikali na kole likvidirane šolarje. Vemo, da streljajo duhovnike v Albaniji in Angoli. Vemo... Marksizem je sovražen obstoju in duhovnemu bistvu vsakega naroda. Je zanikanje življenja; je za narod usodna bolezen in smrt za človeštvo. In ni naroda, ki bi bil pred njim zavarovan. Komunizma ni mogoče izboljšati ali popraviti. Treba ga je uničiti — s skupnim naporom podvrženih narodov.

Zadnji odstavek je spet času primeren, saj se najdejo ljudje, ki sple-tajo vse mogoče in nemogoče ob nekaterih besedah in dejanjih trinoga Gorbačova.

Kdo je izdal dr. Aleša Stanovnika?

Pisatelj Alojz Rebula je v svojem Dnevniku 1967 (Celovški zvon, september 1986) zapisal razgovor s profesorjem dr. Jakobom Šolarjem. Rebula je vprašal Šolarja:

„Zanima me, kako je bilo z dr. Alešem Stanovnikom, tem katoliškim politikom, ki je pristopil k Osvobodilni fronti.“

Prof. Šolar je odgovoril:

„Spominjam se večera, ko sva se dve uri sprehajala ob Ljubljani (pravzaprav reče „za vodo“). Rekel mi je: 'Komunisti so ljudje, ki nimajo z nami ničesar. Njihov svet je neka posebnega'.“

„Zakaj pa jih ne pustiš?“ ga je vprašal Šolar.

Stanovnik je odgovoril: „Kdor je zajahal njihovega konja, ga ne more več razjahati.“

Nato sta se Rebula in Šolar pogovarjala o tem, da bi prišlo do sporazuma med Osvobodilno fronto in Slovensko zavezo. Stanovnik je potem sprožil ta Šolarjev predlog na ljubljanskem plenumu Osvobodilne fronte. ČEZ TRI DNI JE BIL ODKRIT V NEODKRIVLJIVEM SKRIVALIŠČU IN ARETIRAN. Svojemu tastu dr. Breclju je pisal: „Italijani vedo vse o meni.“

Prof. Šolar je nato izjavil: „Zase sem gotov, da ga je po pogovoru z dr. Podkornom, naj bi se ne nadaljevalo krvoprelitje, ovadila Gestapu partija.“

Pogovor Spomenke Hribar – s Petrom Kovačičem-Peršinom

(odlomek iz Nove revije 50/51, leto 1986)

Ponatiskujemo prvi del daljšega razgovora, ki sta ga imela imenovana sogovornika in ga je objavila Nova revija.

Spomenko Hribar naši bravci že poznajo, ni pa toliko znan med nami zdomci njen sogovornik, sin domobranca in zdajšnji urednik Revije 2000.

To je tudi eden izmed namenov tega ponatisa, seznaniti namreč nje-ga, njegovo problematično osebnost, ki ji ni odrekati junaških potez, ter njegovo trpko usodo z našimi bravci; pa tudi pokazati na potisočeren trp-ljenje domobranskih družin v novi stvarnosti rdečega „raja“ po letu 1945, ki si ga moramo mi in naši potomci od časa do časa približati v spominu, kajti zgodovina je še tudi danes lahko učiteljica narodov, pa seveda tudi posameznikov.

Bravci Vestnika, ki niso bili podvrženi totalitaristični, enostranski, idejno in fizično nasilni vzgoji ali celo pranju možganov in tudi niso bili izpostavljeni 40-letni desinformaciji komunističnega režima, si bodo s tega vidika znali razlagati nekatere Peršinove izjave ali trditve, često proti-slovne, nekajkrat pa celo nesmiselne. Presenečajo nedoslednost značaja, travmatičnost zadržan in presojanj, na katere smo želeli opozoriti udele-ženca tega intervjuja z našimi vmesnimi opombami, seveda, če mu naš list sploh lahko pride v roke.

Ko govorimo o izraziti pogojenosti povojnih generacij v naši domo-vini, si pač nikakor ne domišljamo, da smo slovenski zdomci prosti in absolutno svobodni vsakih vplivanj okolja in vzgoje; trditev ta, ki bi bila takorekoč absurdna. Človek je v večji ali manjši meri sad okolja, kdo bi to zanikal! Vendar je horizont svobodnega človeka od horizonta tistih, ki žive pod komunističnimi režimi, v vseh ozirih toliko bolj odprt, jasnejši in razsežnejši, pa tudi bogat na vseh mogočih izbirah, da se v taki primer-javi koeficient njegove pogojenosti praktično izniči.

—o—

Spomenka Hribar: *Peter, ti si glavni urednik revije 2000, ki je opre-deljena kot časnik za mišljenje, umetnost, kulturna in religiozna vprašanja. Zanima me, kako si se formiral v osebnost, kako živiš v naši družbi kot kri-stijan in intelektualec. Kje in kako si odraščal, kakšno je bilo in je tvoje življenje danes in tukaj?*

P. Kovačič: Izviram iz tradicionalne kmečke družine in sem v doma-čem okolju dobil tisto, čemur pravimo krščansko prepričanje. Seveda pa vera primarno ni sad vzgoje, temveč je bivanjska drža in izbira. Pri tej izbiri igrajo prve skušnje lahko sicer veliko vlogo, vendar nikakor eno-značno v tem smislu, da bi religiozna vzgoja izoblikovala nujno človeka kot vernika. Od 12. do 24. leta sem živel po župniščih in samostanih, ven-

dar bi na podlagi tistih izkušenj lahko postal ateist, če ne bi imel pristne izkušnje vere od doma. (ne pozabimo: po letu 1945!)

Prvo pristno izkušnjo vere sem dobil od svoje **stare mame**; imela je raka in je zelo trpela, vendar je bolečine prav junaško prenašala. Kadar ji je bilo zelo hudo, me je poklicala — hodil sem v 1. razred osnovne šole in sem komaj znal brati — da sem ji bral psalme. Prevzelo me je, kako je ta trpeča ženska pristno doživljala molitve. To doživetje je bilo tisto, iz česar sem vse življenje črpal pristen odnos do svetega in božjega.

Moja osebnost, tudi v svoji vernosti, se je izoblikovala iz razkoraka med osebno skušnjo in doživetjem cerkvene institucije. Postal sem **kritičen do institucije** kot take sploh. — Druga osnovna določilnica moje osebnosti izvira iz dvojnega doživljanja rodnega okolja. Tradicionalno kmečko okolje, ki ga poldrugo desetletje po zmagi še ni načelo v njegovi kulturni koherentnosti, saj so ljudje ta čas doživljali kot represijo in kot nekaj tujega, mi je vcepilo **privrženost izročilu** in distanco do tujega; toda ob svoji intelektualni in duhovni formaciji sem spoznal **nezadostnost in zaostalost slovenskega zgodovinskega, družbenega, osebnega in duhovnega bivanja**. (Manj kot zaostalost, mislimo, bi bilo treba reči regresijo.) To spoznanje je toliko bolj boleče razprto prav zavoljo globoke izkušnje domačijstva.

S. Hribar: *Kakšna pa je bila in je danes tvoja rojstna vas?*

P. Kovačič: V času mojega otroštva je bila naša vas odrezana od sveta. Življenje je v njej teklo po utečenih navadah tako glede kmečkih opravil kakor celotnega patriarhalnega življenja, tudi običajev, ki so bili prežeti s tradicionalno religiozno „štimumgo“. To vzdusje se je ohranjalo delno tudi zato, ker je bila naša vas **domobranska** in kmečka in temu primerni so bili tudi postopki oblasti do nje. **Povojna ljudska oblast se je nad ljudmi nemalokrat izživljala** in ljudje so jo občutili kot **represijo**, zato so odklanjali tudi vse novo kot njim sovražno.

S. Hribar: *Kako se je kazala ta represija?*

P. Kovačič: Kako je bil **po vojni kmečki človek socialno degradiran in izkoriščen**, so znane stvari. Iz otroštva mi je npr. ostala v živem spominu velika beda nas **kmečkih otrok**. Bili smo prestradani in razcapani v primerjavi z maloštevilnimi delavskimi in nameščenskimi otroki, katerih starši so dobivalj karte. Za naše takratne pojme so živeli gosposko. V mišlih imam hribovske, slabo rodovitne kraje. To hribovsko kmečko revščino so **obvezne oddaje pahnile v pravo bedo**, saj so ljudem nemalokrat pobrali tudi nujni minimum živeža. Kot otrok kruha tako rekoč nisem poznal. Da je bilo tovrstno **ižžemanje domobranskih vdov še posebej hudo**, je razumljivo, saj je bila njihova usoda v rokah veljakov iz krajevnih ljudskih odborov. Vas, ki je veljala za belogardistično, je doživljala še **drugačne šikane** — od ideološkega do fizičnega nasilja. Otroci domobrancev smo takšno nasilje doživljali tudi v šoli. Vcepljali so nam družbeno manjvrednost.

Otroci krajevnih veljakov in terenskih delavcev so bili protežirani. Spominjam se še posebej nekega učitelja, ki je izrecno prenašal sovraštvo tudi na otroke in je ščuval otroke „pravih“ državljanov, naj pretepajo otroke belčkov. Tako so bili med otroki stalni pretepi. Na ta način se je ustvarjala klima ideološke diskriminacije. Otroci smo bili s strani učiteljev deležni tudi fizičnega nasilja.

S. Hribar: Do kdaj je trajala ta represija?

P. Kovačič: To so bila vsa leta po vojni, tja v 60. leta. Seveda ni šlo le za ekonomsko in politično diskriminacijo ali za šikanane v šoli. Šikanirali so tudi naše starše in starejše. Recimo, prepovedali so zvonjenje, čeprav v vasi zvonjenje ni nikogar motilo, saj so bili vsi verni. Kako naj bi torej prepoved zvonjenja doživeli drugače kakor represijo? Spominjam se, da smo hodili naskrivaj zvonit pred božičem; mene so postavili na stražo, če bi po naključju prišla policija. Policija nam je po vojni podria evharistični križ, fantje pa so ga čez noč postavili nazaj. In spet je prišla policija, nasilno zgnala uklenjene fante tja, da so križ požgali. Teh stvari je bilo res veliko.

S. Hribar: Ali se ta nestrpnost, tak model odnosov „med družbo in oblastjo“, obnavlja?

P. Kovačič: Se, vendar v drugih oblikah. Gre za določeno družbeno klimo, ki jo ohranja t. i. javno mnenje naše ideološke publicistike, Lani, na primer, je šlo za to, da bi kraj dobil vodovod. To je seveda velika investicija in krajani je sami ne bi zmogli; vprašanje je bilo, ali bo občina gradnjo sofinancirala ali ne. Pa je prišla klapa opitih mladincev iz mesta — ljudje so prepričani, da niso prišli spontano, nekdo jih je moral „inspirirati“, začeli so izzivati v gostilni, da belčkom že ne bodo dajali pomoči... Ta primer ni osamljen.

S. Hribar: Ali so tudi otroci belogardistov izzivali prepire in sovraštvo?

P. Kovačič: Kot se spominjam, nismo niti pomislili na kaj takega, saj smo se čutili ogrožene. Diskriminacija, ki smo jo doživljali otroci domobrancev, nam je vcepila kompleks izvrženosti in družbene manjvrednosti. Nikoli nismo mogli z vsem svojim obrazom, tudi rodovnim, jasno bivati v družbi, vsaj sramovati si se moral svojega očeta, če se ga že ni bilo treba javno odpovedati in ga prezirati. To je bila za nas velika travma, in vprašanje je, koliko je mogoče vse te travme prerasti v zrelih letih. Ta družbeni položaj bi morda lahko primerjali z zunajkastnim položajem, s položajem zamorca.

S. Hribar: Zelo natančno mi te stvari povej, ker jaz teh izkušenj nimam, izhajam namreč iz neverne in komunistične družine. In tega, kar mi pripoveduješ, ne le da ne vem, ampak sploh ne morem prav razumeti. Ko

sem hodila v šolo, se mi je zdelo, da živimo vsi učenci, kakor da smo enaki in ne glede na svoje starše. Najbrž pa je res, da otroci nekdanjih domobrancev le niso pripovedovali, kako živijo in kako jim je. — Vendar se mi zdi tvoja izjava o zamorecu nekoliko pretirana, vsaj za današnji čas?

(Zamorec je pač na boljšem; Spomenka očitno komunizma še ne pozna.)

P. Kovačič: Tako smo se počutili in se nekako še, saj se sindrom ogroženosti nadaljuje, ne le v občutku strahu, ki sem se ga sam osvobodil, ampak dejansko. Recimo, ko je šlo za mojo zaposlitev, so mi na vsakem pristojnem mestu, kjer bi mogel dobiti zaposlitev, postavili pogoje, da oče ni bil belogardist. Ničesar ne morem storiti, da bi se te svoje zaznamovanosti rešil oziroma da bi klima diskriminacije minila. To me bolj še posebno zavoljo otrok.

S. Hribar: Kaj tudi danes šikanirajo otroke? Tvoje?

P. Kovačič: Ja. Starejšega sina je učiteljica tako šikanirala, da sva se z ženo morala pritožiti na Zavod za šolstvo. Pri tem je bilo čudno to, da sva z ženo imela sicer najlepše odnose s to učiteljico. Pa je vendar izjavila, da tega otroka ne bo gledala, da ga bo uničila.

S. Hribar: Kako pa veš, da je tako rekla?

P. Kovačič: Ker je povedala njena kolegica. Šikanirana pa je bila tudi moja žena in ji to dajo tudi vedeti, čeprav so pritiski zaviti v mimi-krijo neugotovljivih potez, okoliščin, dejanj. Ne glede na to, da sta oba njena starša bila borca... jaz nisem „naš“, saj me pesti dvojni „greh“: da sem sin domobranca in da sem vernik, ki se ni sprijaznil z zasebnostjo svoje vere, ampak sem kot tak dejaven v kulturi, se pravi v javnem življenju. Toda moj položaj je, glede na družbeno deklarirano ideološko normativnost, najmanj kar lahko rečem, protisloven, saj kot kristjan bivam v izrazito kritičnem razmerju do cerkvene institucionalnosti in njene zgodovinske prakse, prav tako pa sem tudi neštetokrat jasno izrazil svoje odklonilno stališče do belogardizma. (Iz tega je razvidna pogojenost, ki jo omenjamo v spremni besedi, pa tudi dokaz, da se P. Kovačič še ni prikopal do cele resnice o komunistični revoluciji.)

S. Hribar: Praviš, da si kritičen do belogardizma, ali si potemtakem tudi do svojega očeta?

P. Kovačič: Tudi. Skušam pa te stvari tudi razumeti, kajti tako kot se ideološko prikazujejo, med preprostimi ljudmi niso tekle. Gotovo je, da se je med političnimi arbitri bil boj za oblast in torej ideološko nestrpno, med preprostimi ljudmi pa se je vse to odvijalo po drugačni logiki. Moj oče je, tako kot večina ljudi, npr. na Notranjskem ali v Suhi krajini leta 1941 in v prvi polovici 1942, sodeloval z Osvobodilno fronto. Noči in noči je prevažal material za partizane bodisi vojaški bodisi drugi, hrano itd. Sprva so vsi sodelovali s partizani. Spominjam se pogovorov

s Kocbekom o tem, kaj je pravzaprav te ljudi, posebno iz omenjenih revnih krajev, tako rekoč čez noč pripeljalo v nasprotni tabor. Ugotavljala sva, (Pozna Kocbekova ugotovitev, ki so jo med revolucijo čivkali že vrabci na stehi, zdaj pa marsikdo nasede še na umetno razlikovanje med leninistično-stalinsko revolucijo in humanistično (?) -komunistično. Žal so tako razlikovanje kot veljavno sprejeli tudi nekateri neprevidni protikomunistični pisci in uredniki) da je to diferenciacijo sprožila revolucija leninistično-stalinskega tipa, ki jo je začela izvajati partija s svojim sektaštvom, s t.i. drugo fazo revolucije, ko so začeli obračunavati s „kulaki“. Če vzamem za primer svojega strica, maminega brata; že pred vojno je bil kot delavec organiziran v Franciji. Boril se je kot komunist v t. i. delavskih odredih. Po okupaciji Francije se je prebil v domovino in se vključil v naš odpor. Ko so se začele likvidacije preprostih ljudi, ki odporu sploh nasprotovali niso, se je temu uprl. Partizani so prišli ponj, češ da ni več zanesljiv za terensko delo, on pa ni hotel z njimi in je izjavil, da s takimi ljudmi ne bo več sodeloval. Odvedli so ga na silo in ga likvidirali v Krimskem breznu; vrgli so ga v to kraško jamo, kamor so metali svoje nezanesljive in druge ljudi.

S. Hribar: *Kako — metali? Žive?*

(Kaj tudi Spomenki Hribarjevi niso dostopne črne bukve iz leta 1944? Ali pa je to samo retorično začudenje?)

P. Kovačič: Nekaj pričevanj je, da je bilo vrženih v brezno več živih ali napol živih ljudi — ne vem pa, koliko so ta pričevanja verodostojna. Recimo tudi pričevanje nekega mladega partizana, še mladoleten je bil, pa je moral stražiti to brezno, od kričanja žrtev v njem se je psihično zlomil in tako je prišlo vse na dan, med ljudi, že med vojno. Nekaj mora biti resnice na tem, kajti ko so domobranci leta 1944 organizirali spust v to jamo, je bil tudi moj oče zraven in je našel truplo mojega strica; po kosih obleke ga je spoznal. Videti je bilo, da je bil samo enkrat ustreljen v tilnik, a še ni bil mrtev vržen v to jamo — vsaj položaj trupla in zgriženi prsti so kazali na to. V tem breznu se tedaj naštel nad 300 žrtev.

S. Hribar: *Brala sem v Slovincu, Jutru in Slovenskem narodu in drugih med vojno izhajajočih časopisih o teh prekopavanjih in nisem mogla verjeti, kar sem brala. Sem mislila, da je to vse samo antikomunistična propaganda. Toda bile so tudi slike! Ne dvomim, da je bilo veliko propagande zraven, vendar sem med besnimi vrsticami začutila tudi pristno človeško zgroženost nad temi poboji.*

P. Kovačič: Te likvidacije, in še posebej likvidacija mojega strica, so naredile hudo zarezo med ljudmi v naši vasi. To je dejansko sprožilo „diferenciacijo“. Propaganda župnika Kunstlja ne bi imela nobenega resnega vpliva na ljudi, če ne bi bilo teh likvidacij. (Propaganda proti čemu? Proti zočinu? Propaganda za samoobrambo? Ali je župnik Kunstelj že pred likvidacijami širil propagando? Namesto namigovanja, zakaj ne jasen oči-tek ali celo obtožba?)

Kot zanimivost naj ti povem, da je veliko let po vojni prišel v naš bife, v katerem je bila kot natakarica zaposlena moja mama, neki starejši moški in jo je vprašal, ali je poznala tega in tega. **Odgovorila je, da, saj je vpraševal prav po tem mojem stricu, njenemu bratu. Rekel je, ja, tistega smo pa res po krivici likvidirali. Očitno ga je to dejanje mučilo.**

A ni šlo samo za likvidacije. Terenci so na primer razširili novico, da imajo na spisku 40 gospodarjev, ki naj bi jim vzeli zemljo in jih je treba likvidirati, češ da so kulaki. Šlo pa je bolj ali manj za revščino, za kmetiče z nekaj živine. Morda je bila to samo propaganda ali pa samovolja terencev, toda take vesti imajo svoje posledice. Dejansko **zoper to sektašenje ni bilo s strani partizanskega vodstva storjenega nič.** Zgodila se je cela vrsta takih stvari, zavoljo česar se je začela diferenciacija na vasi in organiziranje legionarjev, vendar le-to do italijanske kapitulacije ni imelo velikega obsega. **Do julija 1942 so naši kraji veljali za partizanske.**

S. Hribar: Župnik Kunstelj je bil torej organizator bele garde pri vasi?

P. Kovačič: Ja, on in njegov brat, ki je bil nekdanji oficir jugoslovanske vojske. Takrat je stanoval pri svojem bratu župniku in Italijani so ga z grožnjo izгона v taborišče prisilili, (Vaški stražarji so bili prostovoljci!) da je prevzel vodstvo legionarjev. Ljudje pred sektaškimi dogodki niso nasprotovali partizanstvu, prej nasprotno. To dokazujejo tudi tele številke; (Te številke pa res ničesar ne dokazujejo: med „dati“ in „oropati“ je precejšnja razika.) kraj, ki je štel tedaj okrog 120 gospodinjev, je dal za prehrano partizanov okrog 120 glav goveje živine in še veliko drugega živeža. Po dogodkih, ki sem ti jih opisal, pa so bili prestrašeni in ogorčeni. Ko so se ob italijanski ofenzivi in zasedbi (1. julija 1942) partizani brez boja umaknili in vas prepustili maščevanju okupatorjev, ti so pobijali talce in požigali domačije, so ljudje nasedli (Nasedli? Temu se pravi nasedi? Ai je bila propaganda resnična ali zlagana? Pa še kako so bila vsa svarila utemeljena! Čudimo se toliki nedoslednosti drugod sicer jasnovidnega, pa tudi pogumnega intelektualca.) župnikovi propagandi. Tembolj, ker so partizani še naprej sektaško naskrivaj izvajali represijo na okupiranem ozemlju.

Posebno po italijanski kapitulaciji je nastala velika panika. Propaganda je razglašala, če se ne boste vključili v domobrance, vas bodo partizani pobili in vas požgali. Vsi, ki so bili na omenjenem spisku, in njihovi svojci — tudi moj oče je bil — niso videli drugega izhoda kot vključitev v domobransko vojsko. Ob kapitulaciji so legionarji razorožili italijansko postojanko in prevzeli v kraju oblast ter izvedli mobilizacijo. Iz maloštevilne skupine legionarjev je nastala številna domobranska formacija okrog 90 vojakov.

S. Hribar: Kolikšen je bil „kervni davek“ vasi?

P. Kovačič: Od okrog 90 domobrancev je bilo med vojno ubitih 8, v Kočevskem rogu likvidiranih 75, maloštevilni so ušli v tujino, nekaj mladoletnikov je bilo pomiloščenih. (Vedeti je treba, da so takrat šteli za mladoletnike samo tiste do 16 let, pa še teh so bili samo nekateri pomiloščeni.) Če prištejemo še 11 talcev, ki so jih pobili Italijani, 5 žrtev taborišč, žrtve t. i. sektaštva in mislim, da sta dva padla pri partizanih — je vas, ki je štela pred vojno okrog 600 ljudi, ostala skoraj brez moških. Ti podatki niso stoddostno točni, naštevam jih le za ponazoritev.

S. Hribar: *Je bil tudi tvoj oče ubit v Kočevskem Rogu?*

P. Kovačič: Po vsej verjetnosti.

S. Hribar: *Kako pa to veš? Kako ste to izvedeli?*

P. Kovačič: Zadnje sporočilo od njega je bilo ustno iz Vetrinja, da odhajajo v Videm, od koder da se bo javil. Preživeli civilisti, ki so bili vrnjeni iz Vetrinja, so za usodo domobrancev vedeli. Od njih smo izvedeli.

S. Hribar: *In od tedaj — nič? Za grob — ne veš?*

P. Kovačič: Nič. Ne vem.

S. Hribar: *Mrliški list, imate?*

P. Kovačič: Šele predlanskim ga je mama zahtevala.

S. Hribar: *In kaj piše na njem?*

P. Kovačič: Da so ga priče nazadnje videle maja 1945 v Borovnici, in da se od tedaj ni več javil domov. (Morda bi bilo pravilneje: Borovlje.)

S. Hribar: *Ali je bil tvoj oče vojak, domboranski vojak, mislím: borec?*

P. Kovačič: Po italijanski okupaciji je postal domobranski vojak, vendar se bojev s partizani ni udeleževal, bil je čevljar v kasarni. (Verjetno bolj prav: na postojanki.) Bil je proti okupatorju in bil je proti komunizmu. Domobransko vodstvo je zatrjevalo svojim vojakom, da je povezano z Angleži in da le iz taktičnih razlogov sodeluje z Nemci zaradi borbe proti komunizmu. Ljudje so svojemu vodstvu verjeli vse do prisege Hitlerju; tedaj so se zavedali, da so prodani.

S. Hribar: *Pa so Hitlerju vendarle prisegli!*

(Domobranci so prisegli neizprosen boj komunizmu, ki je bil prav takrat najhujši sovražnik za slovenski narod. Vsa povojna leta o tem jasno pričajo in dokazujejo.)

P. Kovačič: Pa so vendarle prisegli. Mama mi je pripovedovala, da je bil oče, ko je po tisti prisegi prišel domov, strt. Prav tako večina domobrancev. Rekel je mami: naši voditelji so nas prodali; do zdaj so govorili, da bomo sodelovali z Angleži, sedaj so nas pa izročili Hitlerju, in zdaj je naša stvar izgubljena; nazaj ne morem, naprej ne vem, kako bo. To pripovedujem zato, da bi odgovoril tistim, ki zagovarjajo škofa Rožmana, češ da je zaradi teh ubogih ljudi, ki da so si želeli, naj blagoslovi njihovo prisego, to storil. (Škof Rožman je bil junak, ki je učil, ko je bilo prilično

ali neprilичno.) Škof je mogoče tako celo mislil, morda so mu njegovi najbližji sodeavci tako reki. Vendar to ni noben argument za tako dejanje, saj je bilo mogoče spregledati umazano igro belogardističnih voditeljev, za katere je bila prisotnost škofa sredstvo za zaslepljevanje ljudi. Slovenski kmet je sovražil okupatorje, saj se je stoletja upiral ger-manizaciji.

Če premišljuje o vseh teh dejstvih in ob tem še o vrsti drugih, npr. da je domobranksko vodstvo ostalo v tujini, tudi župnik Kunstelj je pravočasno šel iz Vetrinja, da je bil npr. domobranski stotnik Kunstelj nekaj časa sicer zaprt, nato pa je živel (živi) na svobodi v Ljubljani, (če to drži, bi bilo treba vprašati partijo, zakaj je dala pomoriti vojake, stotnika Kunstlja pa pustila živeti.) medtem ko njegovi vojaki ležijo pobiti na Rogu, a so bili neuki kmečki ljudje — potem mi je likvidacija domobrancev, kakršna se je izvršila, nedoumljiva. Ali je izraz maščevalnih strasti ali vojaškotaktična zadeva ali posledica revolucionarne logike, ki je kot državljanska vojna nujno zasnovana na bratomorstvu? Vendar so vsa ta vprašanja poststranska. Bistvena je moralna plat in moralna zavest naroda, ki mora grozote svojega zgodovinskega prebivanja vzeti nase in se s tem moralno očistiti, kakor praviš ti.

S. Hribar: *Seveda moramo vzeti svojo zgodovino nase, brez sovraštva in očitkov, ter se tako „očistiti“, doživeti svojo katarzo. Vendar menim, da je pomembna tudi tematizacija tiste ideologije, znotraj katere je bil tak počezni poboj možen in logičen, in obenem tiste, ki je bila s svoje strani soudeležena v državljanski vojni. Sicer se lahko zgodi, da nas kaj podobnega čaka v prihodnosti, če ne bomo znali sproti, demokratično, reševati nasprotij in protislovij današnjega časa in bi tako nasprotja prerasla v sovraštvo, ki lahko nekega dne spet izbruhne na dan...*

Sicer pa bi prav v zvezi s sovraštvom rada postavila neko bolj delikatno, osebno vprašanje: ali si zavoljo vseh težav in šikan, ki si jih imel kot vernik, in zaradi očeta, kdaj sovražil to družbo, ta svet, ljudi?

P. Kovačič: Ne! Vedno sem bil — tudi prej, ko sem bil še v lemenatu — prepričan, da je bil preobrat v slovenskem narodu nujen in da se je zaradi družbeno-politične zaostalosti našega prostora odvijal, kakor se je. (Amen! S tem so morivci odvezani vse krivde! Pri tem se je samó še vprašati, kakšno nujnost razvoja bo povzročil današnji družbeno-politični položaj.) Nobenega savraštva nisem nikoli čutil do revolucionarjev niti do krvnikov mojega očeta. Mati nas je naučila odpustčati, ljubiti. Moj oče je večkrat rekel mami, da je za slovenski narod prav, da zmagajo partizani, ker bi nas Nemci sicer uničili, zase pa je rekel, da rajši umrje, kot da bi živel pod komunistično oblastjo. (!!! — naj bo sin vreden svojega očeta!) Do neke mere se ja zavedel zavoženosti domobranstva, vendar je ravnal po svojem prepričanju in je svojo usodo vzel nase ter zgodovini svoj davek tudi plačal. In kot pričajo tisti domobranci, ki so po naključju preživeli likvidacije, recimo tudi eden mojih sorodnikov, med njimi ni bilo

odpora, ko so jih pobijali. Se pravi, da so svojo usodo vzeli nase in svojo zgodovinsko krivdo poplačali s svojo krvjo, zato zaslužijo — gledano tudi s te strani in ne zgolj glede na posvečenost vseh mrtvih —, da bi v domači zemlji počivali mirno in priznано.

S. Hribar: *Tvoj oče je bil domobranec, moj komunist; ti nisi za svojega očeta odgovoren, jaz ne za svojega zaslužna, torej se moreva in morava pogovarjati po človeško. In oba sta mrtva. Zase vem, da sem očeta neizmerno pogrešala. Si ga tudi ti pogrešal?*

P. Kovačič: Zelo. Rojen sem bil po očetovi smrti, junija, likvidacije so bile že maja 1945. Tako oče nikoli ni izvedel zame, kaj šele, da bi me videl. To je bila zame velika travma. Spominjam se — mogoče sem bil star tri ali štiri leta — da sem se dvignil na prste in pogledal skozi ključavnico in si na glas zaželel: da bi vsaj skozi to ključavnico videl očeta! Mama me je slišala, glasno zajokala in odšla ven...

S. Hribar: *Očetova „dediščina“ te nekako preganja, odkar se zavedaš. Ali si mu kdaj zameril, da te je tako „zaznamoval“?*

P. Kovačič: Ja, zaradi tega, ker je bil oče pri domobrancih, sem moral dosti prestati, vendar sem vzel to kot del svoje usode, kot del svoje dediščine, kakor praviš, in zaradi tega mu v srcu nisem nikoli nič očital. Pač tako je. Sinovstvo sem zavestno vzel nase in ljubim svojega očeta. Tako nas je tudi mama vzgajala. Svojega očeta tudi spoštujem, ker mi je zapustil svetel lik človeka; vem, da nikoli ni hotel streljati na človeka in da nikoli ni hotel streljati na človeka in da nikogar ni ubil, da je bil zvest svojemu prepričanju in da je svoj dolg do zgodovine poravnal. („Dolg do zgodovine“ je pač prazna fraza, ki si jo lahko vsakdo po svoje tolmači ali izpolni, če se sam sebi zdi sposoben za to. Na tem mestu bi pristojalo reči: ki je bil zaradi svojega prepričanja in rodoljubja umorjen. Ni plačeval dolga, ampak je daroval svoje življenje!) Prav to, da je v svojem prepričanju vztrajal do kraja, je formiralo tudi mene, da tudi sam skušam vztrajati v svojem prepričanju in pri svojem dejanju ne glede na morebitne posledice.

S. Hribar: *Je danes v vasi kaj sovraštva in nasprotovanja do nove oblasti*

P. Kovačič: Moram reči, da ga res ni; ljudje so vzeli nase svojo usodo. To so preprosti kmečki ljudje, razumni, naravni in zakoreninjeni v zemlji. S svojo naravno modrostjo razumejo veliko več, kot si more predstavljati kaka ideologija. Zanimivo je, da tudi do Cerkve ni nasprotovanja. (Zanimivo je tudi to, da se P. Kovačič temu čudi. Kaj pa je Cerkev storila ljudem, da bi zbudila odpor v ljudeh?) Veliko priznanje je v tem pogledu ljudem dal sedanji župnik, ki je po 30 letih službovanja v vasi rekel, da najbolj spoštuje ljudi zaradi tega, ker mu nihče niti enkrat ni ničesar očital glede Kunstlja, zaradi katerega so ljudje toliko prestali.

(Res, logika izpranih možganov oziroma vse na glavo postavljeno! Kaj je vendar Kunstelj počel: je ropal, požigal, moril, strašil, grozil in teroriziral ljudi? Kaj naj bi kmečke, preproste, razumne ljudi, ponižnosti hlapcev učil? Peter Kovačič še zdaj ne ve, da „kri je zakričala, glavo je dvignil v njih upor,“ ne... župnik Kunstelj!) Ljudje sodelujejo v javnem življenju in pri delu za skupnost res požrtvovalno. Zelo pa je boleče **vztrajno nezaupanje oblasti do ljudi**. In to nezaupanje ljudje čutijo. Takšno ravnanje oblasti je škodljivo za vso našo družbeno skupnost.

S. Hribar: *Tudi takoj po vojni ni bilo sovraštva do oblasti?*

P. Kovačič: Sovraštva ne, kolikor je bilo nasprotovanja, ga je izzivala oblast sama s prezahtevnimi obveznimi oddajami in predvsem z nerazumnimi dejanji in **preganjanjem vere**. Ljudje so se zatekali v **pasivno rezistenco** ali pa so se **izseljevali**. Naša vas je bila prav do zadnjega časa povsem zanemarjena, šele zadnje čase se opravljajo neka javna dela in življenje vasi se obnavlja, ljudje se celo vračajo nazaj. Prej pa je bilo življenje res trdo; hribovska kmetija — to je revščina. Stradali smo. Še kasneje, okrog leta 1960, ko sva bila z bratom v šolah, sta mama in sestra večkrat jedli neslan krompir, **ker ni bilo denarja niti za sol**. Podobno, kakor smo mi živeli, so živeli tudi v drugih družinah. Moja mati je storila vse, čudeže je delala, da bi otroci dosegli zelene cilje, se pravi, da bi šli v šole.

S. Hribar: *Omenil si, da si od 12. do 24. leta živel izključno po semeniščih in samostanih. Kako si se odločil za duhovništvo?*

P. Kovačič: Rekel sem ti že, da sem svoje pristno vero dobil doma in to me je vodilo v odločitev za duhovniški poklic. **Vzor mi je bil naš povojni župnik**, bil je pokončen in čist duhovnik, ki je za svoj poklic in v svojem poklicu veliko prestal. Sprva je v Zagrebu študiral fiziko in bil komunist. Ko je v prometni nesreči umrlo njegovo dekle, je šel vase in je doživel spreobrnjenje; odločil se je, da bo postal duhovnik. Stopil je v **ljubljsko semenišče**, a je imel težave zaradi svoje komunistične **preteklosti** in zaradi tega, ker se je **zavzemal za delavce**; organiziral je pomoč delavcem v trnovskem delavskem predmestju. Škof Rožman ga je na podlagi ovadbe, da je komunist, poklical k sebi in ga vprašal, če bo kot duhovnik vodil katoliško akcijo. Odgovoril mu je: gospod škof, iz prepričanja ne, iz pokorščine da. In ta odgovor je bil dovolj velik razlog, da ga je škof Rožman **odpusil iz semenišča**. Šel je v Maribor, kjer ga je škof Tomažič posvetil, nakar je odšel domov na Notranjsko in je med vojno oskrboval več zapuščenih far, ki so bile na t. i. osvobojenem ozemlju. S konjem je hodil od fare do fare. Belogardistična komanda v Borovnici ga je nameravala celo likvidirati kot partizanskega duhovnika. — **Od nove oblasti po osvoboditvi pa je doživel še neprimerno hujše stvari**. Ker ni hotel vstopiti v **Ciril Metodovo družbo**, se je šikaniranje še **potenciralo**. Nekoč so mu vrgli bombo v spalnico, vendar se je na okenski polici odvila in ga ni ubilo. **Večkrat so nanj streljali**. Spominjam se, kako je ne-

koč prišel s svojo kobilo, oba sta bila ranjena, ko so streljali nanj. Ko si je sezul škorenj, je bil poln krvi. Vse to sem doživljal neposredno, saj je uradoval pri nas doma, ker je bilo župnišče nacionalizirano in zasedeno. Tudi zaprt je bil... Bil mi je vzor pravega duhovnika. Ker sem torej sanjal o duhovniškem poklicu, je mama poiskala stanovanje v župnišču bližnjega mesteca, kjer naj bi obiskoval nižjo gimnazijo. Tako sem z 12 leti odšel od doma v to župnišče.

Obletnica pohabljenega bratstva

29. november 1986

„Bog reši nas sorodnikov, sovražnikov se bomo znali sami!“ Stara modrost je spet prišla do veljave. Ta misel me spremlja ob nekdanjem prazniku, posvečenem državi, za katero se je žrtvovalo tudi veliko Slovencev, da bi zagotovili obstoj svoji resnični domovini. Pa so nas prevarali že vdrugeč komaj po 25 letih. Izgubili smo bili zaupanje v stare politike, ki niso bili sposobni, da bi razumeli duha novih časov in so se postavili na nasprotno stran vse demokratične Evrope, izgubili pa smo zaupanje tudi v nove, odete v plašč demokracije in napredka (pod Stalinovim vodstvom), ki so nas spretno ulovili v svoje mreže. Toda osel gre samo enkrat na led in ker smo šli dvakrat, se je naš slovenski osel moral naučiti še kaj več. Na lažeh utemeljeni režim je razmajan. Svobodo smo izgubili 1943. leta, ko je OF s Kardeljem vred morala kloniti pred KPJ, ki je začela pošiljati v Slovenijo „bratsko pomoč“ v obliki srbskih in črnogorskih „vojaških genijev“, kot je bil npr. krvolok Pero Popivoda. Zaradi zunanjega videza je partija še naprej igrala vlogo glavne politične sile. Le tisti borec, ki ima zelo kratko pamet še danes, ni razumel, zakaj so nas naganjali k maši. Potem so likvidirali celo legendarnega in resnično sposobnega komandanta Staneta Rozmana. Njegove vrline so že takrat priznavali celo pripadniki zahodnih vojaških misij. Raznesla ga je eksplozija minometa. To orožje so nam bili poslali zavezniki, katerih interes je bil samo ta, da se borimo proti Nemcem. V nobenih spominih ni moč zaslediti, da se je kaj takega pripetilo drugod, niti v Jugoslaviji niti po Evropi. Staneta je doletela smrt po preizkušnem srbskem receptu. Postal jim je trn v peti, ker je bil ne le sposobnejši od njih in Tita, marveč tudi zaradi svoje nacionalne zavednosti. Titu in njegovemu (vele)srbskemu okolju je šla na živce slovenska samostojnost. Pri njih Osvobodilne fronte ni bilo, tj. skupnega organa še drugih političnih strank, uspešno smo se bojevali na majhnem in izredno težavnem ozemlju v osrčju Evrope ter predstavljali potencialno nevarnost, da se združeni osamosvojimo kot samostojna država.

„Bratje“ z juga kot poznejši osvoboditelji (še bolj kot kdajkoli so prepričani, da so nas osvobodili oni) so se v maju 1945 vedli kot okupatorju. Na Bledu se dobro spominjajo, kako so vojaki ropali po hotelih, iz

katerih so pobirali celo električna stikala. Kaj pa še industrijska oprema? V podzavesti so imeli predstavo, da smo jim tuji ljudje.

Po osvoboditvi je zvezna oblast v Beogradu molčala, ko so naši proletarski primitivci pobijali tudi tiste Slovence, ki niso imeli masla na glavi. Morili so množično in brez sodne obravnave. Balkanski klik je bilo prav, da smo sami redčili svoje vrste. V posmeh poznejšim slovenskim rodovom bo ostalo ime Ivana Mačka.

Iskreni prvoborec, komisar korpusa in univerzitetni profesor Dušan Pirjevec je zapisal v svojem dnevniku, da je spregledal igro šele po tridesetih letih. Bil je prepričan, da je KPS sama poskrbela za to, da je rastel okupatorjev teror in da se je razvijala protikomunistična fronta. Tako naj bi slovensko ljudstvo uvidelo, da ga lahko reši samo komunistično vodstvo. Za tistih nekaj sto članov KP pa je Jugoslavija pomenila zagotovitev, da se bodo polastili oblasti. Kot kaže, so se že zavedli svoje zmote. Kar Beogradu ni všeč, mora izginiti: to je veljalo za komandanta Staneta, Jožeta Srebrniča, za stare komuniste z visoko izobrazbo, katerim so pripadali obsojenci iz dachauskega procesa, in še mnogo drugih poštenih ljudi.

Broz in njegova balkanska družina so znali vleči za nos prav vse, ker so si nadeli prav tiste lastnosti, ki jih ljudje v Hitlerjevem taboru niso imeli. Zlorabili so privrženost naših ljudi zamisli o svetli prihodnosti, o svobodi, pravičnosti in enakosti. Trudili so se prikazati svetlu, da je komunist najsvetlejši vzor človeka. In vendar smo Slovenci v srcih bili in ostali predvsem nacionalisti. Ruski vzorniki so imeli več pristašev samo pri ljudeh onkraj Kolpe. Zato je Broz zavestno lagal, ko je 1. decembra 1943 v Jajcu izjavil, da bo Slovincem zagotovljena raba materinega jezika v vojski in da po osvoboditvi ne bo več centralizma.

Toda ni je laži, ki ne bi bila odkrita in ki ne bi imela kvarnih posledic.

Že v začetku petdesetih let smo lahko slišali tudi v Ljubljani oficirje, ki so menili, da v nekaj letih ne bomo več govorili po slovensko. Potem so prišla na vrsto programska jedra v učbenikih. S skrajno prefinjenostjo so poskrbeli za izrivanje pouka materinega jezika v naših šolah. Tega nadomeščajo z nekakšno državljansko vzgojo, z marksizmom (v Iarnu morda s hameinizmom) in predvsem s poukom obrambne vzgoje. Preberimo sobotno prilogo Dela z dne 3. marca 1984:

„Slovenski otroci ne obvladajo materinščine... šolarji se ne znajo izražati... Za tretjino manj ur materinščine... V šolah drugod po Jugoslaviji namenjajo več pozornosti, več ur pouku materinščine... Pred desetimi leti je imela slovenščina 12,5 odstotka več ur kot katerikoli drugi šolski predmet, dandanes nič več. V desetih se je število ur na razredni stopnji, torej od petega do osmega razreda osnovnih šol, zmanjšalo za slabo tretjino... Na pedagoški akademiji v Mariboru so se z jezikom ukvarjali leta 1966. 315 ur in lani 205 ur...“ V Italiji in Avstriji bolj spoštujejo to našo pravico!

Javni delavci (?) Dolančevega in Rožičevega tipa pa v Beogradu nastopajo v polomljeni srbščini.

Pri vsem tem mi ne preostane, kot zavednemu Slovincu, drugega kot ugotovitev, da mi avnojska Jugoslavija pomeni smrtnega sovražnika za moj narod. Beograjska klika se mi huje gnusi kot Hitler, za katerega mi je bilo jasno, da mi je sovražnik in ki je javno izjavil v Mariboru: „Napravite mi to ozemlje nemško!“ To vsaj ni bilo hinavsko. V italijanski vojski so se primorski fantje smeli nemoteno pogovarjati v svojem jeziku, pisati domov v tem jeziku in celo prepevati, česar doma niso smeli. V nemško vojsko mobilizirani Slovenci tudi niso imeli težav pri tem. Kdor zna prisluhniti, pa bo zvedel marsikaj od fantov, ki so služili vojsko v različnih balkanskih vojašnicah. Sicer pa se ni moč čuditi, če pomislimo, da je predsednik Zveznega odbora Zveze borcev general Kosta Nadj izjavil, da bomo tudi Slovenci v nekaj desetletjih govorili le po srbsko oziroma v „skupnem“ jeziku. In nekateri „borci“ so mu napisali ganljiv nekrolog! In to naj bi bili napredni ljudje, edini borci za narodni obstoj?

Potrudili so se, da bi v diplomatski službi bilo čim manj Slovencev. Tako lahko sami skrbijo za usodo Slovencev onkraj meja (ki naj bi se odtujili večinskemu delu naroda čimprej). Z intrigami poskrbijo tudi po nediplomatskih poteh za stopnjevanje sovraštva med manjšino in večinskim narodom. Avstrijski heimatdienstovci in tržaški desničarji prav radi sledijo beograjskim tajnim nasvetom. Tudi ozimski sporazum so sklenili v tajnosti; slovenska javnost do podpisa ni smela zvedeti zanj. Ta sporazum, ki je nadaljevanje srbsko-italijanske rapalske pogodbe, prepušča ureditev vprašanja obeh manjšin „globalni zaščiti v okviru notranje zakonodaje“ obeh držav podpisnic. Uvedba industrijskih con pa pomeni popolno denacionalizacijo slovenske zemlje na obeh straneh meje. V Sežani bi se naselilo najmanj 80.000 delavcev, ki bi — seveda — prišli z Balkana. Smrtni strah za obe strani pomeni tudi samostojno nastopanje Slovencev v lastni politični stranki. Slovincem v Italiji priporočajo samo delovanje v „napredni“ stranki, ki nikdar ne bo zasedla rimskih stolčkov. Doslej KPI ni dosegla v prid Slovincem niti ene zadeve, na Koroškem pa tudi ne. Prišlo pa je na dan marsikaj, kar kaže na zveze med Beogradom in desničarji. Streljanje na ribiško ladjo takoj po obisku Dizdarevića v Rimu, ni bilo slučajno. Strelji so bili od blizu in uperjeni naravnost. Namen ustvariti nerazpoloženje med Italijani in Slovenci tik pred sprejetjem zakona o zaščiti manjšine, v Sloveniji pa prikazati razne oblike reakcije med italijanskimi Tržačani kot izraz sovraštva do nas. Divide et impera, deli in vlada!

Zame današnji dan ne more več biti praznik.

Pripis: Zgoraj objavljeno „Obletnico“ nam je poslal naš bravec iz Zahodne Nemčije s pojasnilom, da je njen avtor star slovenski komunist, ki je po 50-ih letih članstva v KPS prišel do zadevnih zaključkov. Bravec je dobil besedilo te „Obletnice“ iz Ljubljane, kjer pravi, da sedaj kroži med ljudmi. (Ured.)

PAPEŽI IN FATIMSKA SKRIVNOST (18)

MARIJINO SPOROČILO SVETU (16)

(12) Bog bo svet kaznoval z vojsko

(Nadaljevanje)

4. Sveto pismo potrjuje, da so nesreče kazni za greh. V psalmu 106 beremo: Gospod spreminja reke v puščavo, dežele studencev v suho pokrajino, rodovitno zemljo v solno puščavo zaradi hudobnosti njenih prebivalcev (106, 33. 34). Trpeli so zaradi svoje hudobije, zaradi grehov so prejeli udarce (106, 17).

Kristus je napovedoval kazni za greh: Če se ne spokorite, boste vsi enako pokončani (Lk 12, 3. 5). Božje kraljestvo se vam bo vzelo (Mt 21, 43). Vaša hiša vam bo zapuščena (Lk 13, 35).

Trpljenje ni vselej kazen za greh: Kristus je dejal učencem glede sleporojenega: Ni grešil ne on, ne njegovi starši (Jan 9, 3). Lahko pa si z grehom nakopljemo kazen: Glej, ozdravel si; ne greši več, da se ti ne zgodi kaj hujšega (Jan 5, 14).

Zagotovo vemo, kdaj je nesreča kazen za greh, kadar nam je to razodeto: Dnevi maščevanja so to (Lk 21, 22). V Fatimi je Marija napovedala, da bo druga svetovna vojska kazen za grehe sveta.

Bog kazen lahko prekliče. Po preroku Joelu je Bog opominjal: Obrnite se k meni z vsem srcem, s postom in molitvijo in s srčno bolečino... Vrnite se h Gospodu, svojemu Bogu, zakaj milostljiv je in poln usmiljenja, počasen za jezo in bogat v milosti, pripravljen preklicati kazen (2, 12. 13).

5. Marija je napovedala, kdaj se bo druga svetovna vojska začela: „Če pa ne bodo nehali Boga žaliti, se bo med vladanjem Pija XI. začela druga, hujša. Ko boste videli neko noč osvetljeno z neznano lučjo, vedite, da je veliko znamenje, ki vam ga Bog daje, da bo svet kaznoval zaradi njegovih hudih pregreh z vojsko, lakoto ter s preganjanji Cerkve in svetega očeta“ (SF 144)

Lucija je o tem pripovedovala škofu, ni pa še smela tega drugim razodeti. Končno je v tretjih Spominih 8. 12. 1941 to pripisala in škofu omenila: Bog mi je v svojem velikem usmiljenju dal čutiti, kako se ta strašni trenutek bliža in Vi veste, kako sem to ob ugodnih priložnostih omenjala (SF 96).

Svetlobno znamenje se je pokazalo na nebu v noči 25.—26. 1. 1938. Njegov pomen je spoznala samo s. Lucija.

Nacisti so vkorakali v Avstrijo 11. 3. 1938. Po mnenju s. Lucije je zasedba dala povod za drugo svetovno vojsko, čeprav je Bog zaradi pobožnosti pravo vojsko odlašal še 15 mesecev.

Septembra 1938 je bila Evropa na robu vojske. Z monakovskim do-

govorom (30. 9. 1938) sta predsednik angleške vlade Chamberlain in predsednik francoske vlade Daladier prepustila Hitlerju Sudete (41.000 km²). Chamberlain je časnikarjem dejal: „Rešili smo mir za naše stoletje“ (SLS 208). Podobno so mislili drugi (Prim V 1984, 1, 46, t. 6).

Hitler je zasedel Češko in Moravsko 15. 3. 1939 in ju razglasil za protektorat.

S. Lucija je 20. 3. 1939 pisala p. Apariciu, da je naša Gospa obljubila, da bo odložila bič vojske na poznejši čas, če se bo opravljala pobožnost prvih sobot. Obenem je izrazila strah, da se naredi premalo in da bo svet prejel „to kazen, ki bo, kakor nikoli, **strašna, strašna**“ (SF VII). Besedi je podčrtala ona.

Aprila so Italijani vdrl v Albanijo.

25. 5. sta Hitler in Mussolini podpisala prijateljsko pogodbo.

23. 8. 1939 sta sovjetski predsednik vlade Vjačeslav Mihajlovič Skrjabin, ki si je nadel ime Molotov, kar pomeni kladivo, in nemški zunanji minister Ribbentrop v Moskvi v imenu Stalina in Hitlerja podpisala sovjetsko-nemški sporazum o nenapadanju s tajno določbo o delitvi Poljske.

6. Nemci so 1. 9. 1939 vdrl v Poljsko in s tem zanetili drugo svetovno vojsko. Trinajst mesecev potem, ko je Chamberlain rešil mir za 20. stoletje, sta vstopili v vojsko Anglija in Francija. — Če Gospod ne varuje mesta, zastoj čuje stražnik (Ps 126, 1).

Pogumni Mussolini bi bil rad ostal zunaj vojske. 5. 1. 1940 je pisal Hitlerju: „Dragi Führer, ne smete zanesti vojske v Francijo, ampak Rusom. Tako bodo vsi na vaši strani, Benito Mussolini.“ Pismo je bilo med pismi, ki jih je Mussolini imel pri sebi, ko je ob koncu vojske ogrnjen z nemškim plaščem bežal in so ga partizani 27. 4. 1945 prepoznali in 28. 4. umorili (ESP 8. 11. 1986). Očitno se je hotel ž njim braniti pred zahodnimi zavezniki.

V aprilu je nemška vojska zasedla Dansko in Norveško. 10. 5. 1940 so Nemci napadli Nizozemsko, Belgijo in Luksemburg. Isti dan je Churchill postal predsednik angleške vlade. Francija je podlegla v juniju. Osamljeno Anglijo je zajel val zračnih ofenziv. Francoski general De Gaulle je 16. 6. prišel v London, da se je postavil na čelo francoskih vojščakov, ki so se hoteli bojevati. Churchill ga je priznal za voditelja svobodnih Francozov, Britancem pa napovedal „čas krvi, znoja in solz“.

Italijani so se po malo slavnem pohodu v Južno Francijo hoteli polastiti Egipta in so oktobra 1940 napadli Grčijo, ne da bi prej obvestili Nemce. Če bi bili zavzeli Solun, bi bili prišli v neposreden stik z zavezniško Bolgarijo in Jugoslavija bi bila obkoljena. Vendar so Grki presenetili svet s svojim odporom.

7. Jugoslavija je bila na tem, da bi podobno kot Švedska ostala zunaj vojske. Bog ji je z bičem vojske prizanašal 19 mesecev dlje kot Poljski.

Vauhnik pripoveduje, da je bila Jugoslavija v teh 19 mesecih večkrat v veliki nevarnosti, ki se je nismo zavedali. Če bi se bila Poljska uklonila

nemškimi terjatvam in jim odstopila zahtevano ozemlje, bi se bila rešila napada, zato pa bi bila naslednja nemška žrtev Slovenija, saj je v uradih „centrale zamejskih Nemcev“ v Stuttgartu na velikanskem stenskem zemljevidu Evrope bil potegnjen od Maribora do Postojne nepretrgan rdeč pas v katerem je bilo naštetih 70.000 nemških domov. Med Nemci pa je bila propagirana parola, da morajo dobiti „koridor“ do Trsta. Vdor na Poljsko je to nevarnost odložil.

Da bi prikryli svoje priprave za napad na Dansko in Norveško, so Nemci širili vesti o pripravah za napad na Balkan. Zahodni zavezniki so vesti potrjevali v upanju, da bosta Romunija in Jugoslavija pritegnili na Balkan glavno nemško silo. Po teh govoricah bi Nemčija zahtevala od Jugoslavije vse ozemlje ob južni železnici zase in od Romunije Sedmograško za Ogrsko. Malo je manjkalo, da niso spomladi 1940 v Beogradu razglasili mobilizacijo, ki bi lahko prinesla Sloveniji veliko nesrečo.

Po italijanskem napadu na Grčijo so neuradni velesrbski krogi mislili na Veliko Srbijo s Solunom, Hrvatska naj bi prišla pod Italijo, Slovenija pa naj bi dobila avtonomijo v sklopu Italije ali Nemčije. Ta načrt so sporočili Nemčiji in Italiji Grška zmaga nad Italijani je rešila Slovenijo (ZSS 1953, 142-145). Kakor je Pašić že leta 1941, torej še pred Londonskim paktom, ponujal Trst Italiji pod pogojem, da bi takoj vstopila v vojsko, tako so ti Srbi leta 1940 ponujali Slovenijo Lahom in Nemcem (Prim. ZSS 1967, 171).

Končno so velesrbski oficirji s hudodelskim državnim udarom, ki so ga izvršili v noči od 26. do 27. 3. 1941 priklicali nad Jugoslavijo strašno trpljenje, ki še traja.

Ko se še niso dobro polegli demagoški klici nahujjskanih beograjskih množič „Bolje rat nego pakt! Bolje grob nego rob!“ je tik pred prvim nemškim letalskim napadom na Beograd voditelj Slovencev minister Kulovec na seji ministrskega sveta 5. 4. 1941 glavnemu krivcu puča, ministrskemu predsedniku generalu Simoviću, vrغل v obraz: „Povem vam, gospod predsednik, da ste vi, Srbi, v prvi svetovni vojski poleg svoje hrabrosti imeli tudi srečo. To pot pa vam Bog ne bo dal sreče. Vidim pred seboj milijone grobov v naši državi“ (SS 1983, 35, 1).

Tudi srbski narod je zaradi nesrečnega vojaškega udara moral zelo veliko trpeti.

8. Druga svetovna vojna je bila hujša ko prva zato ker: 1. — je dlje časa trajala, 2. — je zajela več držav. Kar 85 jih je vstopilo v vojsko na petih kontinentih (FP 14), 3. — je imela večje število žrtev, 4. — so jo spremljale še druge grozote: izgoni in preseljevanje ljudstev, kazenska taborišča, neizmerna surovost nemških stražarjev, pokoli talcev in razoroženih vojščakov, civilistov in ideoloških nasprotnikov, bombardiranja mest, rodomori, gverile in raba atomske bombe.

Papež Janez Pavel II. strahote druge svetovne vojske, „povzročene od nore imperialistične ideologije“, takole opisuje: Nad pet let je tedaj človeštvo živelo strahotno izkušnjo: desetine milijonov mož ubitih na boj-

nih poljanah, mesta izravnana z zemljo, ljudstva potisnjena v lakoto in pomanjkanje; desetine milijonov ljudi nagnetenih v kazenskih taboriščih, judovski narod obsojen na izginotje, in ob koncu strahotni pojav prvih jedrskih eksplozij (KG 85, 15, 1).

9. Mednarodni Rdeči križ v Genevi je za drugo svetovno vojsko zbral tele podatke:

Na bojiščih je padlo 32 milijonov ljudi. Po koncentracijskih taboriščih jih je pomrlo 25 milijonov. Zaradi napadov je padlo 20 milijonov civilistov, skupaj 77 milijonov mrtvih. Ranjenih in invalidov je bilo 25 milijonov, imetje je zgubilo 21,5 milijonov, preseljenih je bilo 25 milijonov ljudi.

Iz prve svetovne vojske se od 60 milijonov vojščakov ni vrnilo 10 milijonov, civilistov je padlo pol milijona.

Glede števila žrtev posameznih držav se navtjajo različne številke. Nekaj primerov: Slovenija je zgubila 150.000 ljudi ali 10% prebivalstva. Jugoslavija je zgubila 1.706.000 oseb ali 10,8%. ZDA so imele 205.000 mrtvih, Anglija 233.000 ali nekaj več ko pol odstotka prebivalstva, češka jih je imela 250.000, Nizozemska 200.000 (OV 18). Nemčija je imela 5 milijonov mrtvih, ranjenih in pogrešanih. Bombe so pokončale v Nemčiji 300.000 ljudi, petkrat toliko kot v Angiji. Rusija je baje izgubila 7.000.000 in Itaija 150.000 ljudi. Največ žrtev je zaradi napadov imela Japonska: 2.500.000 ljudi (KDM 1966, 113). Poljska je zgubila nad 6 milijonov ljudi, kar je svetovni rekord. Skoraj vsa večja mesta so bila porušena in industrija uničena. Vstaja v Varšavi jeseni 1944 je stala nad četrt milijona življenj (NT 78, 38, 6).

Pa tudi slovenske izgube so izredno velike. Tudi pri nas se je v veliki meri izpolnilo, kar je zapisano o Izraelcih:

Gospod se je razsrdil nad svojim ljudstvom, prepustil jih je tujim narodom. Ti so jih od vseh strani stiskali (Ps 105, 40-42). Fantje so padli v vojski, dekleta se niso mogla poročiti, duhovniki so bili pomorjeni (77, 63/4). Če grem na polje, glej, z mečem pobite, če pridem v mesto, glej, od lakote oslABLJENE. Tudi duhovnike so odpeljali v deželo, ki je ne pozna jo (Jer 14, 18).

Potrebno je še, da postanemo podobni Izraelcem v tem, kar Bog po vseh teh nadlogah od nas pričakuje, in od srca molimo:

Spoznavamo, Gospod, svojo hudobijo. Grešili smo zoper tebe (Jer 14, 20).

10. Druga svetovna vojska je bila seveda tudi dražja kot prva. Po računih mednarodne banke v Bazlu je prva stala 250 milijard, druga pa nad 1690 milijard dolarjev (OV 41/2).

Po drugih podatkih je neka mednarodna banka v Švici izdelala statistiko, koliko je stala 2. svetovna vojska. Zanja so izdale ZDA 350, Anglija 100, ZSSR 150, Nemčija 270, Italija 25, Japonska 75 milijard dolarjev. Zmagovalci so torej trošili 600.000.000.00 dolarjev. Prva svetovna vojska pa je stala približno toliko, kot so ZDA izdale za drugo svetovno vojsko (KDM 1966, 113).

11. Prvo svetovno vojsko je začela Avstrija, za katero je stala Nemčija, drugo je začel Avstrijec Hitler, opogumljen po sporazumu z Rusijo o nenapadalnosti. Brez Stalina bi najbrž tudi Hitler ne bil napadel Poljske.

O tej strašni vojski so se že in se še bodo pisale debele knjige. Tu bo omejeno le nekaj malega in med nami manj poznanega trpljenja tistega dela našega naroda, ki je trpel štiri leta pod Hitlerjevim bičem.

Hrvatski pisatelj Bonifačić je zapisal o Slovencih na splošno: Zemljepis in zgodovina sta izročila ta mali narod v roke zveri (ZSS 1971/2,29).

Francoski državnik Daladier je januarja povedal, na splošno, kaj se dogaja z narodi, ki padejo v Hitlerjeve kremplje: „Hitler se s podvrženimi narodi ne pogaja, temveč jih uniči. Odvzame jim gospodarsko in politično moč in skuša uničiti njihovo zgodovino in kulturo. Zanj človeška bitja niso nič več kot govedo“ (ZSS, 1971, 28).

Na splošno so se nemški policisti brezobzirno ravnali po svojem voditelju in uničevali podvržene narode. Posebno so se znašali nad Judi, Poljaki in Slovenci ter hoteli vse tri narode iztrebiti. Od tod prvi vir neizmerne gorja, ki je zadelo slovenski narod.

12. Po mnenju s. Lucije je zasedba Avstrije dala povod za drugo svetovno vojsko. Z drugo besedo, zasedba je bila uvod v vojsko. Ker so KOROŠKI SLOVENCİ že od tedaj naprej bili preganjani, lahko rečemo, da so oni bili prve žrtve druge svetovne vojske.

Prvi dan po zasedbi je šel v ječo bivši deželni poslanec župnik Vinko Poljanec, ki je umrl 25. 8. 1938. Za njim je bilo 24. 3. 38 pregananih še šest duhovnikov iz njihovih župnij. Po uradnem začetku vojske 1. 9. 1939 se je število duhovniških žrtev na Koroškem množilo. Že 9. 9. 1939 je bil zaprt revizor Otto Schuster. Novembra 1939 je bil Jožef Pollak (r. v Trziču na Gor. 2. 2. 1874), ameriški državljani in župnik v št. Lipšu pri Dobrli vesi, odpeljan v taborišče Oranienburg, kjer je umrl 25. 7. 1940, star 66 let. Častni kanonik in dekan v Železni Kaplji štefan Singer je bil pri 70 letih 16. 1. 1940 zaprt, sodnijsko oproščen in nato kot državi in nemškemu narodu nevaren od Gestapa (državna tajna policija) vključen odpeljan v Oranienburg. Na velikonočni torek 1940 je bil kaplan Anton Kutej zaprt in poslan v Dachau, ker je vojaški naborni policiji v Celovcu povedal, da je njegov materni jezik slovenski.

Prav tako so preganjali laike. Predsednik SPZ (Slovenske prosvetne zveze) profesor dr. Joško Tischler je bil marca 1939 kazensko premeščen v Vorarlberg. Zborovodja SPZ Valentin Hartman je bil zaprt 12. 12. 1938. Januarja 1939 sta bila učitelj Franc Aichholzer in urednik Koroškega Slovenca Rado Wute poslana v taborišče Buchenwald (KK 53). Po drugem viru je bil Aichholzer poslan tja 1. 9. 1939 (NT 1969, 5, 4).

Kratice: SLS — Skozi luči in sence III. Ruda Jurčec, Bs. As. 1969

OV — Organizacijski vestnik CMD 1958, 1-3

KDM — Koledar družbe sv. Mohorja, Celovec

KK — Koroški koledar 1982, Celovec-Borovlje

Ludovik Ceglar

Opombe h knjigi škof Rožman (12)

(Nadaljevanje)

PIJ XI. BRANI NARODNE MANJŠINE

73. Vrnimo se za deset let nazaj in pojdemo spet po vrsti, kakor so hiše v Trstii.

V Trstu je tedaj sedel na stolu sv. Justa prijatelj Slovencev škof Alojzij Fogar (1882-1971). Po rodu Italijan iz Pevme pri Gorici je neustrašeno branil pravice slovenskih in hrvaških vernikov pred fašističnim divjanjem, s katerimi si je Italija pridobila sramotno prvenstvo v zatiranju narodnih manjšin.

V Gorici je bil metropolit dr. Karel Margotti, bivši vatikanski diplomat.

V večnem mestu Rimu je vladal papež Pij XI., ki ga je Marija v Fatimi po imenu napovedala in mu namenila zlati ključ do svetovnega miru in spreobrnjenja Rusije. Kolarič o tem papežu Katoliške akcije veliko piše (ŠR II. 125-134). Da bo slika popolnejša, naj o razmerju Pija XI. do narodnih manjšin najprej dodam, kar mi je v Sao Paulu pripovedoval Andrej Bartolameotti, duhovnik tridentinske nadškofije.

V mestu Tridentu (Trento), slavnem po tridentinskem koncilu, je tedaj vladal knezonadškof Celestin Endrici (1904-1940). Po vojski je upravljal tudi briksensko škofijo. Veliko njenega ozemlja je po vojski pripadalo Italiji, ki se je po temeljitem porazu pri Kobaridu krepko okoristilo z zmago zaveznikov. Tako je bil Endrici nadpastir velike nemške narodne manjšine na Južnem Tirolskem. Nasledniki sv. Petra morajo potrjevati svoje brate. Zato ga škofje prosijo za nasvet. Tudi Endrici je vprašal Pija XI., kako naj ravna z veliko nemško narodno manjšino, ki se je po vojski proti svoji volji znašla v mejah sovražne Italije. Papež mu je odgovoril, da se je ne sme niti v sanjah dotakniti „Neanche sognarsi di toccare le nazionalita.“

74. Po pripovedovanju kanclerja Jagodica piše dr. Kolarič, da je Pij XI. nekoč vpričo škofa Rožmana udaril po mizi. To ni kaj posebnega. Živahni Italijani imajo navado, da med pogovorom mahajo s pestjo po zraku in od časa do časa več ali manj krepko „zadenejo“ z njo ob mizo. Nas to moti, zanje pa je nekaj domačega. Pomen takih kretenj je mogoče presojati le s poznanjem navad sogovornika in narodnih navad. Kolarič pripoveduje (ŠR I. 154), da je prefekt Rožman v Marijanišču gojenca Jurčeca v obednici s prstom, naperjenim proti njemu, odločno posvaril. Zdi se, da Korošci v razburjenju radi povzdignejo prst. Franc Isop je bil 14. 4. 1941 preseljen iz Gorinčič v Nemčijo. Preden je avto odpeljal z dvorišča, je omedlel in se zgudil. Ko se je zavedel, je s povzdignjenim prstom napovedal: Strašen bo dan vrnitve (DD 1982, 4, 5). Tako ni treba niti papeževe niti škofove kretnje preveč dramtizirati.

Če pa je udar papeževe roke po omizi omembe vreden, naj bo tu dodan še en primer, kako je Pij XI. trkal po mizi s prstom. Poročilo, vzeto iz Duhovnega življenja in napisano ob papeževi smrti, navaja še druge podatke o razmerju Pija XI. do narodnih manjšin:

Slovenski prelat je Piju XI. izrazil skrb, da trije duhovniki, ki so rovarili proti nadkofu Sedeju, dosežejo škofovo mitro v neprecenljivo škodo Cerkve in ljudstva. Papežu so se zabliskale oči in je s kazalcem trikrat potrkal po mizi, rekoč „Nikoli! Nikoli! Nikoli! Kdor se dotakne našega nadškofa Sedeja, nikoli ne bo imel našega zaupanja.“

Pri pogajanjih za konkordat je Pij XI. zahteval, da se vnese v konkordat posebna določba, da se narodnim manjšinam v Italiji prizna pravica, da smejo svobodno rabiti svoj jezik v cerkvenem življenju in zlasti pri verouku. Vendar je uspel le toliko, da se je v členu 22 konkordata „vernikom drugega jezika“ priznala pravica, da jih oskrbujejo dušni pastirji, duhovniki in škofje, ki so večji njihovega jezika. Gregorij Rožman, tedaj profesor cerkvenega prava, je leta 1929 v „Času“ napisal komentar k temu. členu. Ko je Pij XI. pozneje dobil v roke prevod tega članka, je vesel potrdil: „Da, tako smo hoteli, to je naš namen, to je pravi duh te določbe, da se sporazumno zagotovi naravne pravice manjšin!“

Leta 1929 je Pij XI. izjavil škofu Berningu iz Osnabrucka, ki mu je zaupal skrb za nemške katoličane v tujini „Resnično, starši imajo naravno in božjo pravico, da zahtevajo, naj se njihovi otroci poučujejo o verskih resnicah v materinem jeziku!“

Ker škof Fogar kljub pritisku ni hotel prepovedati rabe slovenščine v cerkvah, je 10. 5. 1936 pokrajinska politična oblast sama zatrla slovenski jezik (pridige, petje, molitve) v petih župnijah tržaškega mesta (Sv. Ivan, Sv. Jakob, Rojan, Škedenj, Barkovlje) in v tržaški Marijini družbi. Tedaj je Pij XI. z odločnim nastopom dosegel, da se je prepoved odpravila. Če bi se papež ne bil uprl, bi se bila prepoved raztegnila na vso Primorsko.

Nekaj mesecev pred smrtjo, novembra 1938, je papež izrazil željo, da se Katoliška akcija razširi na „naše ljube Slované v goriški in tržaški škofiji“ (DŽ 1939, 4, 69-70).

M a r g o t t i i n P a c e l l i v L j u b l j a n i

75. Kolarič ima v knjigah o Rožmanu veliko manj pomembnih podrobnosti, a je na splošno prav, da se ohranijo. To ali ono pa še manjka. Tu omenjam dva dogodka, ki mi jih je leta 1939 v semenišču pripovedoval špiritual Kraljič in kažeta, da se škof včasih ni najbolje odločil.

Njegov soseď, goriški nadškof in Sedejev naslednik, je bil dr. Karl Margotti, bivši apostolski nuncij v Konstantinoplu v Turčiji. Rožman ga je šel v Gorico obiskat. Margotti je bil na škofovski konferenci zunaj Gorice. Pustil je vse in se vrnil v Gorico, da je sprejel ljubljanskega škofa, ki je do novembra 1933 bil sufragán ilirske (goriške) metropolije (LŠL 1933, 91).

Zgodilo se je, da je pozneje nadškof Margotti prišel v Ljubljano. Na postajo ga ni šel sprejet škof Rožman, temveč je poslal generalnega vikarja prošta Nadraha. Nadškofa ni šel sprejet morda iz strahu, da ne bi nasprotniki kričali, da sprejema laškega nadškofa. Morda je bil na vizitaciji, ali oboje skupaj.

Kolarič omenja 34. mednarodni evharistični kongres v Budimpešti v dneh od 25. do 29. maja 1938. Škof Rožman se ga ni udeležil (ŠR II. del, 383). Papežev legat je bil državni tajnik Pija XI. kardinal Evgen Pacelli. Vlak iz Rima v Budimpešto gre skozi Ljubljano. Takega visokega potnika je treba iti sprejet na mejo škofije, v tem primeru obenem tudi na državno mejo in se z njim pripeljati vsaj do škofijskega mesta, če ne do meje sosednje škofije. Škof Rožman ni šel na Rakek, temveč je tja spet poslal generalnega vikarja, da ga je pozdravil v imenu škofa, ki je bil na birmi. V Ljubljani se papežev legat ljudem ni pokazal. Kraljič teh dveh škofovih potez ni odobral.

O zadevi je pol leta po škofovi smrti pisal Alojzij Košmerlj na zelo mil način. Naj prepisem teh par vrstic: „Spominjam se, da se je kardinal-legat peljal na Ogrsko v posebnem vlaku skozi Ljubljano. Na mejno postajo sta mu šla naproti gospoda stolni prošt Nadrah in stolni dekan dr. Kimovec in sta mu izročila pozdrave škofa in slovenskega ljudstva. Škof Rožman pa je bil tedaj na birmi na deželi in se je bilo govorilo, da je bil kardinal Pacelli malo razočaran nad tem, da ga ni pozdravil na poti skozi škofijo tudi škof sam. Morda je bilo to vzrok, da se nam na kolodvoru v Ljubljani, kjer smo bili zbrani v velikem številu ob pozni uri, ni pokazal na oknu. Spremljevalci so rekli, da počiva; tedaj smo šli Ljubljančani domov“ (DŽ 1960, 7, 426).

Po kongresu so se nekateri italijanski udeleženci na poti domov ustavili v Ljubljani. Neki italijanski monsinjor je videl v stolnici kanonike, ki so po rdeči obleki bili bolj podobni škofu kot kanonikom, ki so morali imeti temnomodra oblačila. Italijan se je čudil: Tanti vescovi! Toliko škofov! — Nekaj let pozneje pa tudi po zaslugi Italije niti enega pravega škofa več!

Š k o f R o ž m a n b r a n i d r. K o r o š c a

76. Hrvaški škofje često niso soglašali s politiko dr. Antona Korošca. Nekoč ga je škof Rožman na škofovski konferenci pred njimi zagovarjal.

Dr. Korošec je pripadal lavantinski škofiji. Za delovanje v politiki je potreboval dovoljenje mariborskega škofa. Dr. Andrej Karlin, ki je kot tržaški škof z majniško deklaracijo soglašal, ga je kot mariborski škof imel kratkomalo za politika. Ko je Korošec, ki ni imel cerkvene službe, prosil za celjsko opatijo, je po pripovedovanju škofa Držečnika škof Karlin odgovoril: „Ne potrebujemo politika, ampak dušnega pastirja.“ Imenovan je bil Jurak in prosvetni minister Korošec je imenovanje podpisal in novemu opatu prvi čestital (DR 1971, 24/25, 9). Tudi škof Tomažič je

dal Korošču potrebno dovoljenje.

Bogoslovec Anton Iskra iz Begunj na Gorenjskem se je kot bivši gojenec škofovih zavodov in član Katoliške akcije s škofom Rožmanom dobro razumel. Škof mu je večkrat kaj povedal, on pa včasih tudi meni. Bilo je po neki konferenci jugoslovanskih škofov leta 1939 ali 1940. Škof se je z Iskro sprehajal po hodniku škofijskega dvorca in mu pripovedoval, da so na konferenci nekateri škofje izražali nezadovoljstvo s politikom dr. Antona Korošca, ki je tedaj bil z J R Z na vladi. V obrambo svojega rojaka je nastopil škof Rožman in rekel kolegom:

„Kaj imate zoper tega človeka? Tukaj je njegov ordinarij, ki mu je dal dovoljenje, da deluje v politiki.“

Prvi stavek sem si zlahka zapomnil, ker je svetopisemski (prim. Jan 18, 29). Drugi stavek je tudi precej dobeseden. Več se ne spominjam. Korošec je bil prosvetni minister prvič od 27. 7. do 25. 11. 1924. V tem času je Jurak postal opat v Celju. Od 24. 6. 1935 do 21. 12. 1938 je bil Korošec notranji minister, nato je imel v vladi dr. M. Kreka in F. Snoja. Od junija 1940 do smrti 14. 12. 1940 je bil drugič prosvetni minister.

Kratici:

DD — Družina in dom, mesečnik, Celovec

LŠL — škofijski list — uradno glasilo ljubljanske škofije

● poveljevalnem jeziku

Veliko razočaranje slovenskih komunistov.

Poučen in pomenljiv primer za postavljanja slovenskega jezika je vojaški poveljevalni jezik v jugoslovanski vojski. Svoje veliko razočaranje glede tega je izrazil partizanski general Jaka Avšič v svojem članku „O poveljevalnem jeziku NOB Slovenije“, ki je bil objavljen leta 1969 v reviji „Jezik in slovstvo“. Ta članek je letos — po 17 letih — ponatisnila „Nova revija“, številki 50-51, na str. 146 in sl. (verjetno zato, da pokaže na zapostavljanje slovenščine).

Iz tega članka želimo ponoviti nekaj važnejših mest.

Avšič pravi, da je že drugo zasedanje AVNOJ-a za trajno ustanovilo in z obilo prelite krvi slovenskih borcev za svobodo zapečatilo federativnost skupne države na podlagi enakopravnosti narodov.

Eden izmed dokazov slovenske državnosti je nastanek slovenskega poveljevanja v partizanskih enotah slovenske osvobodilne vojske. Slovenski jezik se je takrat uporabljal kot edini v vseh slovenskih vojaških enotah... Ti (partizanski) boji naj bi dokončno odpravili slovensko državno politično zaostajanje za drugimi narodi. Borec niso marali zatiralske jugoslovanske armade zaradi njenega neljudskega značaja in zlasti zaradi zanemarjenja in negiranja slovenske narodnosti in nespoštovanja ljudskih narodnostnih posebnosti. Tuja jim je bila ta armada, ker ni priznavala slovenskega jezika, materinega jezika precejšnjega dela svojih vojakov,

njihovih navad in kulturnih potreb. (Toda Avšič je kljub vsemu temu vztrajal v tej „zatiralski“ armadi.)

Zaostalost in pomanjkanje patriotizma sta postala očitna, ko je prišlo do mobilizacije in prvih bojev. Nastale so zmešnjave in v nekaj dnevih je razpadla ta raznarodovalna in odtujena vojska.

Prav zaradi nasprotovanjakrivicam režima je bila ljudem — trdi Avšič — vse upanje novo nastajajoča narodno osvobodilna vojska. V zavest Slovencev je bilo vsidrano mnenje, da bo za razliko od stare države raba slovenščine in njena enaka veljavnost v novi državi nesporna že kot nujna manifestacija narodne državnosti v skupnosti jugoslovanskih narodov.

V skladu s sklepi drugega zasedanja AVNOJ-a o narodni enakopravnosti narodov Jugoslavije ter nujnimi zahtevami razvijajoče se NOB Slovenije je Glavni štab Slovenije NOV in POS izdal tudi formalni odlok o slovenskem poveljevanju, kateremu so tudi pridana slovenska povelja (ki so nato v Avšičevem članku navedena).

K navedenemu odloku je bilo dodano spremno pismo Glavnega štaba NOV in POS, v katerem stoji med drugim tudi tole: V prvih začetkih našega partizanstva, ko še nismo imeli urejene svoje vojske, smo upravičeno vzeli svoja povelja iz bivše jugoslovanske vojske, in to predvsem zaradi tega, ker je del partizanov, ki je služil v bivši jugoslovanski vojski, ta povelja že poznal. Naša vojska se množi z novimi kadri in borci, tudi s Korošci in Primorci, ki so bili v nacionalnem pogledu še bolj zatirani. Ta naš odlok o slovenskem poveljevanju je v skladu z razvojem in potrebami naše vojske in je napravljen v duhu sklepov AVNOJ-a, ter tudi z izrecnim pristankom tov. Tita. — Ta odlok sta podpisala: komandant, generalmajor Franc Rozman in namestnik politkomisarja Avbelj Viktor.

Glede Titovega pristanka piše Avšič, da je Tito slovenski delegaciji potrdil: 1) da imajo Slovenci vojsko, ki uporablja in naj tudi za naprej uporablja slovenščino v vseh vojaških enotah od najvišje do najnižje; 2) da bodo slovenski vojaki po vojni služili v Sloveniji v slovenskih vojaških enotah.

Navedli smo bistvene misli iz članka generala Avšiča. Vprašamo, kakšen pa je položaj danes po 42. letih po sklepih AVNOJ-a in svečanih besedah Tita. V sedanji jugoslovanski vojski je uradni jezik srbski in slovenski vojaki služijo vojsko izven Slovenije. Razumljivo je razočaranje slovenskih komunistov, ki so dobili svečane obljube z najvišjega mesta o uporabi slovenskega poveljevalnega jezika in o služenju vojske v Sloveniji. Ni pa razumljivo strahopetno vedenje slovenskih komunističnih veljakov, ki nimajo poguma zavzeti se za slovenske pravice, ki jih srbski centralisti teptajo na vseh področjih.

Naj pripomnimo še to, da je bil pri Vaških stražah in v Slovenskem domobranstvu ves čas njihovega obstoja slovenski poveljevalni jezik.

Rudolf Smersu

Odpirto pismo

Dragi gospod Boštjan Kocmur!

Nesporazum med nama, ki se niti osebno ne poznavata, se je začel in prišel v javnost z Vašim napadom na moje pisanje, ki je izšlo v Ameriški domovini in Svobodni Sloveniji, pod naslovom „Tri stopnje“. Gre pravzaprav le za prvo izmed treh stopenj mojega ocenjevanja zgodovinskih dogodkov, kakor tudi vodilnih političnih mož, ki so te dogodke formirali v času Majniške deklaracije in osvobojenja slovenskega naroda izpod sto- in stoletnega nemškega jarma na dan 29. oktobra 1918.

Vi ste mojo interpretacijo označili za „pozlačeno laž“, obsodili in oblatili tedanje politične voditelje kot povsem nesposobne, oblastniške diletante, ki so zavrgli dotedanjšega pravega, izkušenega poveljnika in s tem narod pahnili v pogubo. Moja prva stopnja v borbi za Zedinjenje Slovenije, namreč 29. oktober 1918, torej ni bil važen korak na poti v Zedinjeno Slovenijo, marveč „kolaps“ slovenske identitete in narodna katastrofa.

Reagiraj sem na napad v istem listu z opisom dejanskih dogodkov, ki sem jih osebno doživljal sam in pozneje, v zvezi z njimi, trpel hudo politično preganjanje zaradi svojega slovenskega prepričanja v dobi Aleksandrove diktature. Vendar sem odločno odklonil blatenje mož, ki so vodili tedanjo politiko iz razpadle avstro-ogrske monarhije v predvideno novo formacijo svobodnih narodov na slovanskem jugu Evrope.

Nisem bil politik, a sem med redkimi danes še živimi pričami, ki so doživljali ono smrtno nevarno, pa osvobodilno krizo naroda kot odrasli, šolani ljudje. Vi moje argumente iz osebnega doživetja in pričevanja odklanjate, ker da niso znanstveno preverjeni in zapisani, ter dokazani. To je Vaše pojmovanje dokaza. Tudi mi očitata, da so nekatera moja dokazovanja protislovna. Toda protislovje je mogoče interpretirati na več načinov.

Glede nizkih udarcev, ki jih naštevate kot osebne žalitve, podtikanja, sumničenja in demagogijo moram reči: nikoli v življenju se nisem posluževal takih nečednih sredstev v polemiki, zlasti ne, da bi koga hoté osebno žalil. Odločno odklanjam golido z blatom, ki ste mi jo z zlim namenom obesili in Vas s tem v zvezi vprašam, da-li se Vam ne zdi, da je Vaša trditev v odprtem pismu, kako je moj „izbruh jeze pripisati bolj kot premisleku, skrhanim živcem...“ oseben napad?

Pa pustimo to, kar bi naju utegnilo posebno prizadevati, saj ni važno, pa bi najino prizadevanje na tujem v dobro naroda le cepilo in s tem slabilo; raje odkrijmo osrednje jedro najinega spora. Domala vsi Vaši argumenti in nešteti citati se smiselno in logično strnejo v en ceterum censeo: vse zlo in vsa nesreča, ki jo živo opisujete in z njo obremenjujete takratno narodno vodstvo, izvira po Vašem dokazovanju (z uporabo enostranskih virov) iz razkola v vodstvu Slovenske ljudske stranke v tistem usodnem času. Večina strankinega vodstva se ni strinjala z dr. Ivanom Šušteršičem, takrat že 25 let aktivnim predsednikom stranke, nespornim

oblikovalcem narodne politike. Dr. Šušteršič je bil namreč zagrešil med drugim dve veliki politični napaki. Medtem ko se je v njegovi vodstveni osebnosti združevala politična moč že na vseh javnih področjih, zlasti v dunajskem parlamentu, je proti volji večine strankinega vodstva dosegel še to, da je bil imenovan na upravno mesto deželnega glavarja Kranjske v Ljubljani, kar ni bilo združljivo in je sprožilo velik odpor.

Na drugi strani je večina strankinih zaupnikov nasprotovala njegovemu političnemu konceptu, da se mora že razpadajoča habsburška Avstrija, ki je na vojaškem in političnem sektorju že drvela v propad, za vsako ceno ohraniti. Njegov načrt je predvideval formacijo južno slovanske federalne enote, z vključitvijo Srbov, v okviru avstro-ogrske monarhije pod Habsburžani. Vsi slovanski narodi znotraj monarhije pa so bili, vključno Slovenci (Majniška deklaracija) in zlasti Čehi (Masaryk), taki rešitvi Avstrije nasprotni; dvignili so se zoper germansko nadvlado, zahtevajoč narodno svobodo, samoodločbo (Wilsonove točke) in neodvisnost v lastnih državah. Dejanski razvoj je šušteršičev načrt uničil, monarhija ni bila zmožna obstanka in je propadla. š

Za vse zgoraj navedeno ni treba znanstvenih, pisanih dokazov, odigralo se je pred našimi očmi in je zgodovina. Za dr. Šušteršičevo politično usodo pa je bil ta razvoj tragičen in ga je bridko prizadel, tem bolj, ker z njim po njegovem padcu niso lepo ravnali.

Sam Bog večni vedi, kako bi bil ta véliki krmar in vrhovni poveljnik (kranjski lev) narodne politike — če bi bil ostal pri krmilu — izpeljal svoje ljudstvo iz razpadlega habsburškega imperija, ki ga ni mogel ohraniti, v svobodno Združeno Slovenijo. Njegovi nesposobni, puhloglavi, topoglavi nasledniki so — po Vaše — zapeljali narod v katastrofo 29. oktobra 1918, dan, ki je pomemben dovolj, da ga Slovenci obhajamo kot praznik zmage nad tisočletnim sovražnim zatiralcem.

Pot v novo državno stvarnost (Jugoslavijo — pravzaprav Državo Srbov, Hrvatov in Slovencev) ni bila enostavna. Politične izjave mladine o enem, enotnem narodu, ali troimenem narodu se morajo pravilno tolmačiti kot politično orožje zoper ogromni pritisk germanstva proti Jadranu. V takšnem boju narod 20 milijonov ljudi neizmerno več pomeni kot narod pol milijona. Vsak Slovenec je troimeni narod tako razumel.

Kakšna je bila politika Slovenske ljudske stranke v novi državi, je razvidno iz strankine nepopustljive zahteve in delovanja za avtonomijo Slovenije takoj po sprejetju centralistične državne ustave. Posebej pa so v tem smislu zgodovinsko tehtne tako imenovane „punktacije“ šušteršičevega naslednika dr. Antona Korošca, ki direktno zahtevajo združitev naroda, vsega naroda, v Zedinjeni Sloveniji, čeravno ta iz gotovih razlogov ni tako označena.

Zame je s tem, v interesu složnega dela za svobodno bodočnost naroda, najin dialog končan.

dr. Ludvik Puš

„Ko so Amerikanci padali z neba . . .“

Prijatelj mi je poslal izrezek iz ljubljanskega Nedeljskega dnevnika z dne 4. januarja 1987. Na celi strani je pod naslovom „Ko so Amerikanci padali z neba“ popisal neki Edi Šelhaus dogodek ob obisku enega od ameriških letalcev, ki si je med vojno, torej pred 42 leti, z odskokom s padalom iz bombnika, ki je bil poškodovan in mu je zmanjkalo goriva, rešil življenje v Sloveniji.

V uvodu piše Kelhaus: „Na stotine zavezniških letal je v minuli vojni preletavalo naše nebo, nekatera so se vrnila v svoja oporišča. Bila so zadeta, poškodovana in uničena. Če so imeli letalci srečo, da so pravočasno odskočili, so si rešili življenje. Po dramatičnih trenutkih, polnih napetih dogodivščin, ki se je danes komaj še predstavljamo, so nekateri naleteli na partizane in še med vojno dosegli svojo bazo ter nadaljevali boj.“

Naj tu prekinem članek s svojo pripombo. Malone vse letalce, ki so s padali pristali in padli partizanom v roke, so jih ti pobili. Dokazano je, da so partizani pobili pet ameriških letalcev pri Borovnici, dva v Velikih Laščah, kjer so bili tedaj partizani in še drugod. Ob koncu vojne niso imeli partizani niti enega ameriškega letalca, ki bi ga mogli vrniti ameriškim oboroženim silam. Še ob umiku štajerskega četniškega odreda, ki ga je vodil Jože Melaher meseca maja 1945, so bili priča, kako so partizani ustrelili ameriškega letalca, ki so ga imeli ujetega. Zavezniške letalce so reševali le domobranci in četniki in dokaz za to je še izjava ameriškega pilota-lovca kap. Morrisa Brasha, ki je pristal v Devici Mariji v Polju in so ga rešili pred Nemci domobranci iz Polja: „Moj predpostavljeni nam je pred odletom z oporišča v Anconi naročal, naj se v slučaju prisilnega pristanka skušamo prebiti do četnikov ali domobrancev, izogibamo pa naj se partizanov.“ Torej je tudi ameriško poveljstvo vedelo, da so jim partizani nevarni.

Dalje Šelhaus v uvodu omenja: „Samo na ozemlju okupirane Slovenije se je moralo v minuli vojni spustiti več kot 400 zavezniških letalcev.“ — Ta številka je zelo pretirana in bi bila bolj verjetna številka 40.

Iz zelo razvlečenega članka razbiram, da je bil rešeni član posadke ameriške „leteče trdnjave“ B 17 James Ashley, ki je danes v ZDA znanstvenik na področju hortikulture. Rešil se je med vojno s padalom v Leskovcu pri Višnji gori na sam božični dan 25. decembra 1944. Ashley je popisal ta dogodek v časopisu Time Herald, kar je ponatisnil tudi Nedeljski dnevnik, ko pravi med drugim: „...ko sem se vračal z bojne misije bombardiranja naftne rafinerije na Češkoslovaškem. Takrat je bil naš bombnik zadet, poškodovan. Ker je zmanjkalo še goriva, je bil dan ukaz, naj odskočimo. Odskočil sem z višine 4000 metrov. Bil je moj prvi skok s padalom. Ves sem bil zaposlen s padalom, zemlja se mi je približevala, srečno sem pristal na polju kakšnih sto metrov od kmetije. Medtem, ko sem pospravljajl padalo, se je pojavil pred menoj neoborožen moški. Pova-

bil me je, naj mu sledim na dom. Njegova družina je bila v hiši ravno pri božični pojedini. Povabili so me k mizi. Medtem so poslali ven sla, kajti pojavil se je angleški govoreči človek, ki mi je povedal, da sem na ozemlju, k ga nadzorujejo četniki. Ponudil sem mu cigarete, medtem pa so se navzoče ženske zanimale za moje padalo. Zadovoljen sem jim ga izročil. Pol ure nato so privedli v hišo mojega tovariša, ki je odskočil zadnji — zelo sem se ga razveselil.

(POZOR!) — Ko sem užival slovensko gostoljubje, sem premišljeval tudi o odporniškem gibanju, moje temeljno znanje o dogajanju je bilo, da so bili četniki nemški kolaboracionisti. Usoda nas je očitno poslala v napačno stran.“

Moja pripomba: Ta odstavek je prav gotovo podtaknjen Ashleyu z namenom umazati slovenske četnike. Primerjaj izjavo kap. Morrisa Brasha, ki je bil pri četnikih med štirinajstimi rešenimi padalci skupaj z James Ashleyem.

Ashley v svojem članku nadaljuje: „En mesec smo preživeli med četniki, v stalnem premiku, potem pa smo nekoč padli v roke Nemcem, kljub vsemu pa smo imeli še srečo, da nas niso dobili ustaši, ki bi nas verjetno pobili.“

Pripominjam: Tudi ta zadnji stavek je po vsej verjetnosti vsiljen in bi namesto besede „ustaši“ veljalo zapisati „partizani“, kajti ustaši so bili na Hrvaškem, daleč, daleč od Višnje gore.

Ashley nadaljuje „Moje potovanje v Jugoslavijo (Slovenijo) — to lepo deželo je bilo po tolikem času pravo presenečenje. Ljudje, ki smo jih srečali, so bili ponosni, ljubijo svojo domovino.“

Ko je prof. Ashley drugič obiskal Slovenijo, je želel priti do kraja, kjer je pred 42 leti pristal s padalom. Dobil je tolmača in voznika, s katerim so obšli vse kraje v Sloveniji z imenom Leskovec. Teh pa je v Sloveniji kar 17. Obiskali so vse vasi Leskovec po Gorenjskem, a zaman. Končno so se obrnili proti Dolenjski in našli kraj in družino, kjer so Ashleya na božični dan leta 1944 pogostili v kmečki hiši pri Tereziji Dremelj, ki je imela celo shranjen kos Ashleyevega padala in mu ga pokazala, kar je Ashleyu vsekakor vzbudilo veliko presenečenje in veselje; njemu in njegovi ženi, ki ga je ob tem obisku spremljala.

Z istega bombnika se je rešilo pet letalcev. Vse so poleg devetih, ki so jih reševali domobranci tudi v drugih krajih in jih pošiljali četnikom v zaščito pred Nemci, po izdajstvu nekega Slovenca 21. januarja 1945 zajeli Nemci, skupaj s šestimi četniki, ki so bili tedaj v isti hiši z letalci. O tem je kapitan Morris Brash zapisal v zapriseženi izjavi (Affidavit): „Z nami so bili zajeti tudi nekateri četniki, s katerimi pa so (Nemci) slabše postopali kot z nami.“ — Kakšni kolaboracionisti so torej bili četniki?

Nemci so pripeljali vseh 14 letalcev, skupaj s šestimi četniki v zapore na ljubljanski grad. Letalce so imeli na ljubljanskem gradu 12 dni, nakar so jih zadržali dva dni v sodnijskih zaporih na Miklošičevi cesti in

Biti zdoma

Nisem šel v svet, da bi se izgubil
in tudi ne, da bi služil
tujemu denarju —
biti zdoma, se pravi
ne biti recimo v Metliki ali na Vrhniki,
v stari Ljubljani
in ob nedeljah v kaki dolenski zidanici.
Biti zdoma je
biti drugje,
a ne izgubljen.
Ni važno, kje — tu ali tam,
ne izgubljen.
Imam svoj dom,
priboril sem si ga
in se zajedel v širno zemljo kot črv.
Zame je Amerika nekaj drugega:
je celina, ki obkroža moj dom.
In nisem hotel iti v notranjost,
kajti tam bi bil res zdoma —
Karapačaj je petdeset kvadratov od obale,
peš ali s kolesom sem takoj tam,
na robu,
kjer že rasteta praprot in mah
med kamenjem,
češmin pod evkalipti.

France Papež

---

nato odpeljali v ujetniško taborišče v Nemčijo, kjer pa jih je dan pred koncem druge svetovne vojne 7. maja 1945 rešila Pattonova ameriška armada.

Med zajetimi četniki je bil tudi moj znanec Višner iz Blagovice. Ko sem to zvedel, sem želel od Višnerja zvedeti podrobnosti o dogodku. Nisem mogel priti z njim v stik. Šele po štirinajstih dneh je dobil dovoljenje za obisk. Poznali so se fantu še znaki pretepanja in duševno je bil še ves zbehan ob pripovedovanju o surovem postopanju Nemcev, ki so jih zajeli. Točno mi je tudi opisal človeka, ki je spremljal Nemce in jim bil kažipot.

Rudolf Hirschegger

Vinko Levstik, radio Trst, Primorski dnevnik in Katoliški glas

Začelo se je takole — z oglasom v „Katoliškem glasu“:

Pobitim v spomin

Na dan mrtvih se spominjam vseh mrtvih soborcev-domobrancev, predvsem onih v Kočevskem Rogu in znanih ter neznanih grobov širom Slovenije; namesto sveče in cvetja pa poklanjam v tiskovni sklad „Katoliškega glasa“ 100.000 lir.

Levstik Vinko

Iz tega oglasa so se potem ponorčevali na radio Trst v skupini mladih „intelektualcev“, od katerih eden je končal slavistiko v Ljubljani in je zdaj uslužben pri Primorskem dnevniku, kar pomeni, da ima vse „moralno-politične pogoje“. Dokaz za to je tudi tole — prebrano v „slovenski“ oddaji radio Trst:

Darovi in prispevki:

POBITIM V SPOMIN:

Na dan mrtvih se spominjam vseh mrtvih soborcev-domobrancev, predvsem onih v Kočevskem Rogu in znanih ter neznanih grobov širom Slovenije; namesto cvetja in sveče pa poklanjam v tiskovni sklad „KATOLIŠKEGA GLASA“ 100.000 lir.

LEVSTIK Vinko

Objavljeno v Kat. Glasu z dne 23-X-1986

ŽIVIM V SPOMIN

Žalosten, ker pred 41 leti niso počistili vsega Kočevskega Roga, daruje ekolog tovariš Žarko Šuš-Strela 15.000.000 lir za sklad DELA (Da bi se delo že enkrat dokončalo).

Neobjavljeno v K. G. z dne 23-X-1986

13. novembra potem je Katoliški glas pravilno, čeprav milo, opredelil take kulturne izrodke, rekoč:

Duševno barbarstvo in uboštvo na radio Trst A

Dvanajst tisoč slovenskih fantov je bilo pomorjenih v Kočevskem Rogu brez sodbe po koncu vojne 1945. leta. To strašno dejstvo, ki je pretreslo tudi marsikatero pošteno in občutljivo dušo v matični Sloveniji, je zgodovinska resnica, pred katero je umestno spoštljivo molčati. Smrt je smrt. Ironizirati nad tem je barbarstvo, duševno barbarstvo in uboštvo, nevredno poštenega in občutljivega človeka.

Zato se sprašujem, s kakšno pravico se radio Trst A norčuje iz človeka, ki se je tega dogodka spomnil v tukajšnjem slovenskem

tisku. To se je zgodilo v radijski oddaji v nedeljo, 9. novembra ob 14.10.

Že teden prej, v nedeljo 2. novembra, so v isti oddaji z neprimernim duhovičenjem delali šale ob prazničnem dnevu, češ da ne gre imeti oddaje „v živo“ na „dan mrtvih“.

Radi bi vedeli, kaj o teh neslanostih in duhovičenjih meni vodstvo tržaškega radia. Zdi se nam namreč zares odveč, da moramo po javni radijski postaji poslušati žalitve mrtvih, pa naj bodo domobranci ali tujci ne.

Vse to duhovičenje in norčevanje na račun mrtvih žali prej tiste, ki ga počenjaajo. Pa vendar se sprašujemo, če etika, oportunist in zakoni vse te neslanosti v resnici tudi dopuščajo. Če zakoni džungle urejajo naše življenje, morda da. Toda ali se res ni mogoče tem zakonom upreti in nekaj najstnikov, med katerimi nekateri niti slovensčine ne znajo, spoditi z radijske postaje, ki ni zasebna ustanova in v kateri naj bi se prepoznali vsi Slovenci v Italiji?

Ured.

Od pisem, poslanih na Primorski dnevnik, Novi list in Katoliški glas, je samo Primorski dnevnik objavil odgovor teh slovenskih mladeničev, ganljivo imenovanih Karst brothers, pa še tega ne celega, ker se je menda zbal sodnega postopka, kot meni Vinko Levstik. To, kar je prinesel Primorski dnevnik 21-11-86, se bere takole:

Karst brothers o Kočevskem rogu tokrat z vso resnostjo

Dne 13. novembra 1986 je Katoliški glas objavil v rubriki „Bralci pišejo“ zapis uredništva z naslovom „Duševno barbarstvo in uboštvo na radiu Trst A“. V njem se bralci, ki so hkrati tudi uredniki (!) tega časopisa, zgražajo:

1. nad nedeljsko oddajo po radiu Trst A z dne 2. nov., češ da so v njej nekateri „delali šale“ o tem, da ne gre imeti oddaje v živo na dan mrtvih;

2. nad nedeljsko oddajo po radiu Trst A z dne 9. nov. (ob 14.10), češ da so se isti norčevali iz človeka, ki se je v tukajšnjem slovenskem tisku „spomnil“ pokola domobrancev l. 1945 v Kočevskem Rogu.

DEJSTVA:

1. v oddaji z dne 2. nov. ni bilo nikakršnih „šal“ na račun tega — za Katoliški glas na žalost „prazničnega“ — dne, fraze o oddaji v živo na dan mrtvih pa je bila le mimogrede omenjena besedna igra;

2. v oddaji z dne 9. nov. so znani, a neimenovani „barbari“, ki jo pripravljajo, dobesečno prebrali oglas Vinka Levstika iz Katoliškega glasa z dne 23. oktobra, v katerem se je le-ta spominjal „na Dan mrtvih vseh mrtvih soborcev-domobrancev, predvsem onih v Kočevskem Rogu in znanih ter neznanih grobov širom Slovenije“, da bi s satiričnim komentarjem nanj opozorili na sramotno gonjo, ki jo omenjeni list vodi s takimi in podobnimi objavami proti matični Slo-

veniji, socializmu in naprednim silam. Dne 30. okt. je namreč ta časopis objavil mastno natisnjen članek Evgena Brodnika (posredoval V. Slemensky), v katerem je med drugim rečeno: „Kočevski Rog, julija 1986! Sramota socialistične Slovenije! Sramota, ki še zdaj ni oprana!“ NOB je v njem označena kot „podivjana rdeča revolucija“, partizani pa kot „rdeči krvniki“.

Tako pisanje in oglas Vinka Levstika o zloglasnem domobranskem delovanju, o katerem podrobno in dokumentirano piše Jože Vidic v knjigi „Po sledovih črne roke“, je danes grob izziv vsem, ki so se uprli fašizmu in nacizmu v imenu svobode. Nas ni med njimi ker smo mladi, vendar nas nekulturno izzivanje Katoliškega glasa, ki je uperjeno v sedanost, prav tako žali, da lahko upravičeno opozarjamo nanj tudi s šaljivima in neresnima sredstvoma, kakršna sta kabaret oziroma politična satira.

Res je, Kočevski rog je „zgodovinska resnica“, ki jo je treba pojasniti, ne pa o njej „spoštljivo molčati“, kot piše Katoliški glas. Vendar je nekorektno in neokusno izrabljati to resnico v zdajšnje politične namene, posiljevati sedanost s preteklostjo, izkoriščati tiste mrtve za blatenje „režima v Sloveniji“, kočevskih gozdarjev-vohunov, miličnikov, samoupravnega sistema in socializma.

Navsezadnje žali tako pisanje tudi padle domobrance same, ki jim niti ob Dnevu mrtvih ni dano počivati v miru.

„Duševni barbari“, „ubožci“, „prostaki“, „nepoštenjaki“, in „najstniki, ki bi jih bilo treba spoditi z radia“... oziroma kabaretna skupina Kart brothers tokrat (izjemoma) z vso resnostjo in zahvalo uredniku za objavo.

Vinko Levstik, nekdanj eden prvih partizanov, potem pa znani drzni domobranec, se je obrnil v pismu na Primorski dnevnik, da bi tisti „Kraški bratovščini“ postavil piko na -i. Prošnja tamkaj, seveda odveč; ustregel mu je samo Katoliški glas v svoji letošnji 3. številki in sicer takole:

Do sedaj neobjavljeno pismo

Spoštovani g. urednik!

Ob svojem povratku iz Amerike konec novembra so me znanci obvestili, da je Vaš list dne 21. novembra t. l. (tj. 1986) objavil pismo pod naslovom „Kart-brothers o Kočevskem Rogu tokrat z vso resnostjo“. Raven „resnosti“ pisanja na moj račun je terjala od mene odgovor, da ga Vaš list v pojasnilo piscem in bralcem objavi v skladu z zakonom o tisku.

Sam sem bil, še ne dvajsetletnik, eden med 12.000 domobranci, ki jih je po končani vojni angleška vojska iz Vetrinja na Koroškem predala partizanski vojski. Ko so ostali moji soborci, zagrenjeni in predani v usodo opazili, da se pripravljam na beg, so me prosili, da jih ne pozabim... Nisem jih zatajil in v skopem nekrologu vsako leto skromno počastim spomin nanje. Obžalujem, da vidi skupina „brothers-ov“ v tem nekrologu, objavljenem v Katoliškem glasu (ki niti ni v prodaji v Sloveniji), ne vem kakšne strahove, uperjene proti „matični Sloveniji, socializmu in naprednim silam“; sklepam, da ima

taista skupina mladostno bujno dmoišljijo ali pa premalo zaupanja v napredne sile! Če skupino pri njenem delu zanimajo ostro napisani članki na račun režima itd., naj namesto Katoliškega glasa bolj pazljivo prebira revije, ki izhajajo v Sloveniji: Mladina, Tribuna, Katedra, Nova revija, Revija 2000, Teleks...

Skupina „brothers-ov“ očitno opira svoje zgodovinsko znanje o „zloglasnem domobranskem delovanju“ na knjigi „Po sledovih črne roke“ Jozeta Vidica. Naj pripomnim, da bi bil proti njenemu avtorju že zdavnaj sprožen sodni postopek, ko bi v Sloveniji veljala podobna sodna pravila, kot jih poznamo drugje po svetu. Sicer pa je avtor črpal svojo dokumentacijo iz zgodovinskega arhiva CK ZKS, v neoporečnost katerega so bržkone podvomili tudi odgovorni, ki so pred nekaj leti del tega arhiva uničili (glej „Nova revija“, 1986, št. 48/49, str. 722, cit. št. 38).

Prav tragikomično izzveni moj oglas kot „grob izziv vsem, ki so se uprli fašizmu...“, saj sem bil vse do poraza fašizma zaprt v taborišču blizu Perugia na prisilnem delu, sestradan in bolan; še pred tem sem bil leta 1942 štiri mesece v celici za talce v Ljubljani, že odbran za ustrelitev, za tem pa nekaj tednov v taborišču v Gonarsu.

Zgodovinska resnica je ena, njenih obrazov pa toliko, kolikor ljudi, ki jo je doživljalo. Strinjam se, da jo je treba pojasniti: noben zrel narod, noben zrel človek je ne more zatajiti, a pretvarjanje resnice z neresnico je nedopustno in žaljivo. Glede svojega oglasa vztrajam, da je ni besede, ki bi kogarkoli izzivala ali žalila.

Sicer pa skupini „Karst-brothers“ želim, da bi pri svojem nadaljnjem delu čim uspešneje, dokumentirano, ne prevzetno, konstruktivno uporabila svoje umske zmožnosti v korist predvsem slovenskim zamejcem.

Vsakomur na razpolago za kakršnokoli pojasnilo se zahvaljujem uredništvu za objavo.

Opomba ured.: Nekateri menijo, da so bili borci zoper fašizem in nacizem samo tisti, ki so odšli v gozdove in stopili v vrste OF. Toda dejstvo je, da je odpor zoper nacifašizem med Slovenci imel različne oblike in različna obdobja.

Skupine, ki so se povezale v Osvobodilno fronto, niso imele nobene postavne poverilnice, da vse ljudstvo silijo v oborožen odpor zoper nacifašizem. Bili so samozvanci, ki so se sami oklicali za „oblast“. To se pravi, da so že od vsega začetka bili diktatorji. Svojo diktaturo so izpričevali tudi tako, da so npr. v Opatjem selu po 8. septembru 1943 likvidirali kot prvo izdajalko 15-letno Vilmo, nato pa še njene starše. Edvard Kocbek in mnogi z njim skušajo take stvari opravičevati, toda umori nedolžnih ostanejo zločini, četudi jih je storila zmagovita revolucija. Zato počasi z očitki o izdajalstvu in izdajalcih. Zgodovina ni še izrekla zadnje sodbe.

Prožne hrbtnice – bolezen naših dni!

V tistem delu slovenskega tiska na Koroškem, ki povzema mnenja nekaterih vodilnih ljudi osrednjih slovenskih organizacij, je mogoče najti nekaj trditev, ki so v nasprotju z zdravo pametjo, predvsem pa s krščanskim pogledom na svet.

Nevmešavanje naj bi bilo vodilno načelo odnosov med Slovenci v slovenski republiki, zamejstvu in svetu.

Slovenec na Koroškem, ki izjavi, da se ne želi „vmešavati“ v razmere na Slovenskem, se v bistvu nima več za Slovenca. Zahteva po „nevmešavanju“ pa je tudi v nasprotju s krščanstvom. Odgovoren človek bo posegel v dogodke vselej, kadar lahko s tem prepreči zlo ali stori kaj dobrega. Slovenci ne moremo sprejeti dvojne morale, po kateri naj bi se na vso moč zavzemali za Južno Afriko in Nikaragvo, v lastne slovenske zadeve pa naj bi se ne „vmešavali“!

Doslej koledar Družbe sv. Mohorja še ni imel opravka s Celovškim Zvonom. Letošnja izdaja pa mu je postala nekam sorodna: oba se zavzemata za slovensko politično emigracijo... S svojim zavzemanjem za slovenske emigrante v Ameriki resno kvarita odnose s Slovenijo in s tem škodujeta interesom koroških Slovencev... Žebot velja v Jugoslaviji za vojnega zločinca...

Vse do zmage boljševizma v vzhodni Evropi biti emigrant ni pomenilo biti zločinec. Kako tudi, saj so bili prav komunisti najštevilnejši emigranti. Drugače kot slovenski povojni emigranti, ki se izživljajo zgolj s pisanjem spominov in kvečjemu mnenj, so emigranti komunistične generacije na veliko organizirali prevratno in tudi teroristično dejavnost.

Marsikdo, ki hodi danes v Ljubljano spraševat, kdo je zločinec in kdo ne, je lahko končal slovensko gimnazijo v Celovcu prav zato, ker velik del povojne slovenske emigracije v Ameriki redno zbira denar za vzdrževanje slovenskih dijaških domov v Avstriji, pa tudi za denarno podpiranje socialno šibkejših dijakov. Poseben cinizem je, če koroški narodni voditelj prostodušno pove, da zanj pač velja sodba, ki jo izreka jugoslovansko politično vodstvo.

Ampak naj bo ta sistem kakršenkoli, zavedati se je treba, da nobena narodna manjšina ne more živeti brez dobre povezave z matičnim narodom in v stalnem prepiru z njim...

Kako je mogoče napisati tako sramotno pragmatično stališče, ko se kot Slovenci in kristjani vedno zavzemamo zoper vse nečloveške sisteme kjerkoli po svetu? Kakšen politični sistem vlada v slovenski republiki, je lahko vseeno samo nekemu, ki se distancira tako od slovenstva kot tudi od splošnih človeških нравnih pravil. To je stališče cinika, ki je sit vsega dobrega in si želi imeti z drugimi le čimbolj neproblematične odnose, pa tudi če bi šlo za zatiranje najslabše vrste.

Predstavniki osrednjih organizacij na Koroškem ne stopajo v odnose z „matičnim narodom“, kadar si hodijo prat možgane na ulico Komenskega v Ljubljano ali kadar se pustijo gostiti v posmeh revnih slojev v Sloveniji, temveč so v takem primeru le v razmerju do določenega režima, ki ne predstavlja nujno naroda, ki mu vlada. In prav tako tisti, ki kakemu protiljudskemu režimu nasprotujejo, s tem ne začenjajo prepira z „matičnim narodom“, temveč le z njegovo samooklicano vlado, kar je lahko samo dejanje solidarnosti s tem „matičnim narodom“, ki teže take vlade gotovo najbolj boleče občuti.

SLOVENCII!, Dunaj, maj 86/2.

(Ponatis — razen naslova — iz Naše luči)

C L E V E L A N D

ROMANJE V FRANK

Društvo SPB Cleveland že več kot 20 let redno vsako leto prireja spominsko romanje k žalostni Materi božji v Frank, Ohio. Prva romanja so bila razmeroma skromna, saj smo komaj napolnili majhno romarsko cerkev. V teku let pa to romanje postaja vsako leto bolj priljubljeno tako, da je tamkajšnja stara romarska cerkev postala premajhna in je že nekaj let naša romarska maša v velikem novem svetišču, ki so ga zgradili v bližini stare cerkve. V novem svetišču ni sicer tako domače kot je bilo v cerkvi, vendar vsak uvidi, da bi število naših romarjev 3- ali 4-krat napolnilo staro cerkev.

Vremenski napovedovalci so nas za to nedeljo kar za nos vlekli! En dan so napovedali dež, drugi dan sončno, nato zopet dež... A Bog je bil naklonjen. Precej oblačno nebo zjutraj se je proti poldnevu začelo jasnit in posijalo je prijetno in toplo sonce. Joj, če bi to romanje imeli drugi dan v ponedeljek, ko je zjutraj treskalo in lilo, ceste so pa bile kot de-roče reke!

Ko je naš avtobus privozil okrog 10. ure na veliko cerkveno parkališče, so se tam že uvrščali drugi avtobusi, ki so pripeljali naše romarje. Kar sedem avtobusov se je razvrstilo, ki so pripeljali naše romarje iz Clevelanda in bližnjih krajev. Pa še privozi en avtobus iz Kanade, iz nje-ga izstopajo Slovenci, ki so začeli spraševati za navodila glede našega romanja. Torej tudi Slovenci v Windsorju, Kanada, so organizirali svoj avtobus za naše romanje. Kaj kmalu so se začeli rokovati in pozdravljati iznenadeni stari znanci, ki se že niso videli več kot 30 let. Pred mašo je bilo dovolj časa za domač pomenek.

Prostorno novo svetišče je bilo do kraja polno zasedeno za sv. mašo ob 12. uri opoldne. Glavni maševalec je bil škof dr. Edward Pevec, somaševali so dr. Pavel Krajnik, župnik v Lorainu in pater Fortunat Zorman iz Lemonta. Pred začetkom sv. maše je lektor Jože Melaher nazorno nakazal pomen in namen tega romanja. Župnik dr. Pavel Krajnik je v slovenski pridigi povedel romarje nazaj na tragične dogodke pred dobrimi 40 leti, škof dr. Edward Pevec je z globokimi mislimi opozoril tudi an-

gleško govoreče romarje na strašno zmoto in hudobijo, ko je bilo 12.000 mladih mož in fantov nasilno vrnjenih in pobitih že po končani vojni.

Popoldne je bil križev pot. Procesija je bila taka dolga, da prvi skrajaj niso mogli videti konca procesije. Po križevem potu so bile pete litanije.

Romarji se kar niso mogli raziti. Poleg clevelandskih in iz bližnje oklice smo opazili med romarji prijatelje iz Toronta, iz Chicaga, romarji iz Windsorja so bili tako navdušeni, da bodo odslej prihajali vsako leto na to romanje.

Društvo SPB Cleveland se lepo zahvaljuje našemu priljubljenemu škofu dr. Edwardu Pevcu, za maševanje in pridigo v angleščini, župniku dr. Pavlu Krajniku za somaševanje in slovensko pridigo ter patru Fortunatu Zormanu, ki zadnja leta redno prihaja iz Lemonta na naše romanje.

Prav lepa hvala vsem, ki so organizirali avtobuse v Nevburgu-Maple Hts., v Barbertonu in Lorainu, posebno pa našim rojakom v Windsorju, Kanada, ki so se tokrat prvič podali na romanje v Frank, Ohio. Najlepša hvala tudi vsem, ki se vsako leto pripeljejo s svojimi avtomobili. Hvala Rudiju Knezu za vodenje petja med sv. mašo.

Očitno je, da postaja romanje k Žalostni Materi božji v Frank, Ohio, največje slovensko romanje, ki združuje „nove“ in „stare“, sv. maša v slovenščini in slovensko petje pa nas združuje v verno slovensko občestvo.

Jože Melahar

BOŠIČNICA DSPB V CLEVELANDU

V nedeljo, 21. decembra 1986, je imelo naše Društvo protikomunističnih borcev v Clevelandu svojo vsakoletno božičnico v dvorani pri Sv. Vidu.

Dvorana je bila zelo lepo okrašena, za kar gre zasluga Likozarjev in Lojzetu Bajcn. Zalka Likozarjeva je žrtvovala veliko časa pripravam za našo božičnico. Uporabila je še tudi nekaj od Mimičine zapuščine, ker je prejšnja leta večinoma Mimica skrbela za te priprave. Vsakdo je dobil spored s pesmimi in lep obesek, narejen iz podob in zobotrebecev, za kar je morala uporabiti veliko časa. Zraven božičnega drevesca so bile tudi lepe jaslice. Za božične pesmi pred programom in po njem je skrbel Frank šega. Bili so navzoči tudi štirje duhovniki in sicer, župnik Jože Božnar, dr. Pavel Krajnik, Jože Simčič in bivši kaplan John Kumše, ki je bil prestavljen letos, pa še vedno rad pride nazaj, kadar je kaj zanimivega pri nas. Ljudi je bilo okrog 200 ali več in so bili vsi zelo dobro razpoloženi.

Župnik Božnar je prebral evangelij, blagoslovil jaslice in navzoče potem pa imel zelo lep božični govor. Deklamirale so zelo lepo tri mlada dekleta. Škoda pa, da zvočniki niso dobro delovali, kar je motilo ljudi v zadnjih vrstah. Vsi skupaj so zapeli tudi več božičnih pesmi in nekaj pa moški zbor sam. Nazadnje smo se zbrali pri malici, kjer ni manjkalo jabolčnih krljev. Ostali smo še dalj časa v razgovoru in prebili res zelo lep in prijeten popoldan.

T. M.

Si aceptáramos que la violencia, que la fuerza, están descalificadas por sí y de antemano, deberíamos aceptar que no existan guerras justas cuando existen guerras justas; que no existan bienes superiores —la honra, el honor, la virtud, la justicia que ya mencioné— cuyo protección no sólo justifique sino que exija echar mano a todos los medios, cuando existen esos bienes superiores; que no exista la legítima defensa cuando la legítima defensa existe; que no exista el derecho de resistir a un tirano, cuando el derecho a resistir un tirano existe.

Pero una cosa es el empleo de la violencia cuando se han dado las condiciones previas que lo habiliten y otra muy distinta es esa abominable forma de violencia que entraña el terrorismo. En primer lugar por uno de los aspectos que habitualmente presenta, o sea su carácter de indiscriminado, que lleva a que paguen justos por pecadores. Mejor dicho, que tiene como elemento inherente a su naturaleza que paguen justos por pecadores. En segundo lugar por la cobardía que tantas veces supone, justamente cuando su carácter de indiscriminado lleva a golpear a terceros ajenos a la querrela en trámite, desprevenidos e indefensos. Llegado a esta altura, no puedo menos que recordar a la guerrilla marxista que operó en nuestro país, de cuyos métodos todos parecen haberse olvidado. Empezando por quienes integran los tribunales que juzgaron a los militares que nos libraron de ella. Y ruego que, a raíz de lo dicho, nadie venga a desmentirme, señalando que los represores también acudieron al terrorismo.

Pues, en efecto, aun admitiendo que el cauce por el cual discurrió la represión no haya sido exactamente el señalado por leyes, decretos, ordenanzas, resoluciones, reglamentos, edictos y digestos, entre otras muchas precisiones que el tema requeriría hay una que hace directamente al caso que estos tratando: la represión NO ACTUO EN FORMA INDISCRIMINADA. Y la indiscriminación, como ya expresé, constituye una de las características habituales del terrorismo, resultando difícil abstraerla de su propia esencia. Aquí los militares pegaron duro. Pero no indiscriminadamente. Podrán haberse equivocado alguna vez. Pero, si se equivocaron, se equivocaron poco. Por eso resulta disparatada la calificación de "genocidio" que aplican a la acción represora los aliados de la subversión, que actúan hoy con desconcertante insolencia al amparo de las libertades que supimos conseguir.

Genocidio es el exterminio de un pueblo. Y, que yo sepa, el pueblo argentino no fue exterminado. De vez en cuando conviene refrescar la memoria a los olvidadizos, mejorando lo presente.

(Por Juan Luis Gallardo en "La Prensa" del 6-2-87)

Cena te številke na 64 straneh je za Argentino 3 avstrale. Letna naročnina za inozemstvo je 15 USA dol. za navadno in 18 USA dol. za letalsko pošto ali pa odgovarjajoča cena v drugi valuti.

Correo Argentino Suc. 7	FRANQUEO PAGADO Concesión N° 5811 <hr/> TARIFA REDUCIDA Concesión N° 691	Propiedad Intelectual N° 282.486 - 18. 9. 1984 R. Falcón 4158, 1407, Bs. As.
-------------------------------	---	---